

Nova odkritja grobov iz starejše in mlajše železne dobe na Viru pri Stični

Newly discovered graves from the Early and Late Iron Age at Vir pri Stični

Lucija GRAHEK

Izvleček

Predstavljamo rezultate raziskovanj, ki so potekala v letih 2013–2014 in 2016 na Viru pri Stični. Z zaščitnimi arheološkimi izkopavanji ob nadzoru gradbenih del so bili na robu gomilnega grobišča odkriti plani žgani grobovi iz začetka železne dobe na Dolenjskem. Žgani in skeletni grobovi so izkopani tudi v dveh novoodkritih gomilah(?) – gomilah 1A in 6A. Še pomembnejše pa je odkritje latenskega grobišča na terasi na vznožju naselja, kjer so bili odkriti trije grobovi. V mlajšo železno dobo najverjetneje sodijo še ostaline metalurške dejavnosti na lokaciji Kojina, zahodno od gomilnega grobišča.

Ključne besede: Slovenija, Dolenjska, Vir pri Stični, železna doba, halštatska doba, latenska doba, gomile, žgani grobovi, plani grobovi, metalurška dejavnost

Abstract

This article presents the results of recent archaeological research (2013–2014 and 2016 seasons) at Vir pri Stični. The rescue excavations, along with the supervision of construction activities at the edge of the previously known tumulus cemetery, uncovered flat cremation graves from the beginning of the Iron Age in Dolenjska region. Cremation and inhumation graves were found and also excavated in Tumulus 1A and 6A, the two newly discovered burial mounds (?). Even more important is the discovery of the La Tène cemetery on a terrace at the foot of the hillfort, from which only three graves have been uncovered. The remains of metallurgical activities at the site of Kojina, west of the tumulus cemetery, probably also belonged to the Late Iron Age.

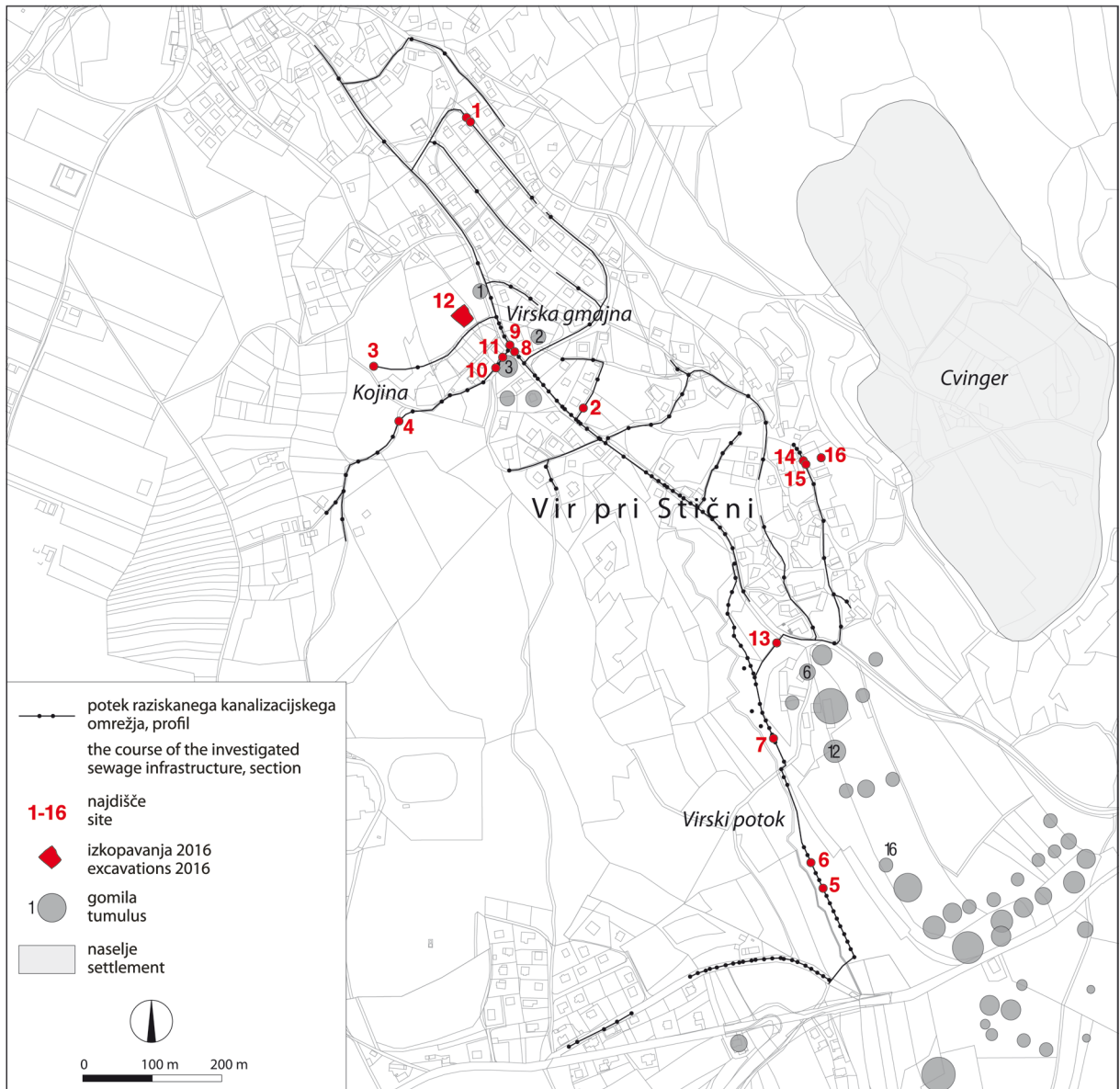
Keywords: Slovenia, Dolenjska, Vir pri Stični, Iron Age, Hallstatt period, La Tène period, tumuli, cremation graves, flat graves, metallurgical activities

Pomen, veličina in slava prazgodovinskega Virskega mesta so širši, ne le arheološki javnosti že dobro znani. Veliko gradišče z obširnim gomilnim grobiščem je bilo predmet številnih analiz in razprav ter nedvomno pomeni enega temeljev za kulturno-kronološke študije železnodobne kulture ne le na Dolenjskem, temveč na celotnem jugovzhodnem alpskem prostoru.¹

Čeprav sodi Stična med najboljše raziskana in poznana prazgodovinska najdišča pri nas, so nedavne raziskave, ki so potekale v današnjem naselju Vir pri Stični (*sl. 1*), to je na širšem območju prazgodovinskih grobišč na zahodni in jugozahodni strani sočasnega gradišča, prinesle pomembne nove podatke (*sl. 2*).

¹ Gabrovec 1964–1965; Gabrovec 1987; Gabrovec (ur.) 1994; Gabrovec et al. 2006; Gabrovec, Teržan 2008; Grahek

2016; Dular, Tecco Hvala 2007 idr.

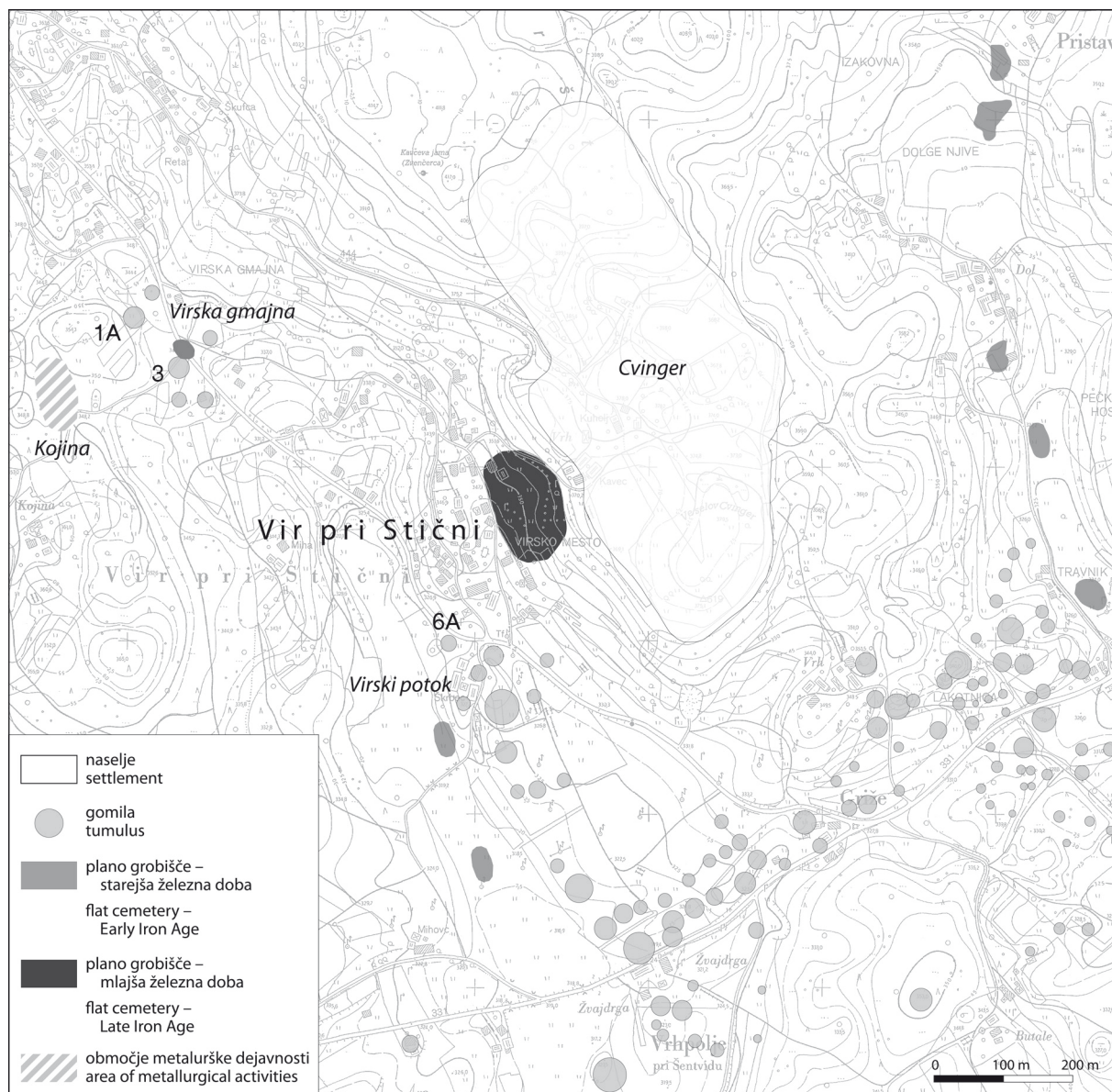

Sl. 1: Območje raziskav in lokacije najdišč na Viru pri Stični v letih 2013–2014 in 2016.

Fig. 1: The area of excavation and the location of the sites at Vir pri Stični in 2013–2014 and 2016.

(Po / After Poročilo 2013–2014, pril. / App. 1; Gabrovec 1994, sl. / Fig. 26, pomanjšano / scaled down. M. / Scale = 1:10.000.)

1. Posamične najdbe – keramika / Individual finds – pottery;
2. Posamične najdbe – keramika / Individual finds – pottery;
3. Območje metalurške dejavnosti – posamične najdbe / Area of metallurgical activities – individual finds;
4. Območje metalurške dejavnosti – peč / Area of metallurgical activities – furnace;
5. Posamične najdbe – pogača / Individual finds – plano-convex ingot;
6. Žgana grobova 1 in 2 / Cremation Graves 1 and 2;
7. Žgani grob / Cremation grave;
8. Žgani grob / Cremation grave;
9. Žgana grobova 5 in 6 / Cremation Graves 5 and 6;
10. Gomila 3 – ostanki grobov (?) / Tumulus 3 – remains of graves (?);
11. Žgani grob 3/1 / Cremation Grave 3/1;
12. Gomila(?) 1A (grobovi in najdbe 1A/1–9) / Tumulus (?) 1A (Graves and Finds 1A/1–9);
13. Gomila 6A (grobovi 6A/1–3) / Tumulus 6A (Graves 6A/1–3);
14. Žgani grob 1/Lt / Cremation Grave 1/Lt;
15. Žgani grob 2/Lt / Cremation Grave 2/Lt;
16. Žgani grob 3/Lt / Cremation Grave 3/Lt.

Sl. 2: Gradišče Cvinger nad Virom pri Stični z območjem metalurške dejavnosti in dopolnjenimi deli grobišča zahodno od naselja: (domnevni) gomilama 1A in 6A, planimi grobišči iz starejše in novoodkritim grobiščem iz mlajše železne dobe.
 Fig. 2: The hillfort of Cvinger above Vir pri Stični with the area of metallurgical activities and updated parts of the cemetery west of the settlement: the (hypothesized) Tumuli 1A and 6A, the flat cemetery from the Early Iron Age, and the newly discovered cemetery from the Late Iron Age.

(Osnova / Based on Gabrovec 1994, sl. / Fig. 26, pomanjšano / scaled down, M. / Scale = 1:10.000.)

V letih 2013–2016 sta ob gradbenih delih potekali dve večji terenski raziskavi,² ki sta ju vodila Primož Stergar in Slobodan Olić. Skupaj s sodelavci sta mi velikodušno prepustila v obravnavo celotno izkopano gradivo z vso dokumentacijo, za kar se vsem iskreno zahvaljujem.

² Kulturnovarstvene pogoje za izvajanje gradbenih del je izdal pristojni konservator Mitja Pergar (ZVKDS OE Ljubljana).

UVOD

Raziskave v letih 2013–2014

Ob gradnji kanalizacijskega omrežja na Viru pri Stični so se v septembru 2013 začele terenske arheološke raziskave pod vodstvom Primoža Stergarja. Nadzor nad gradbenimi deli, to je strojnega izkopa kanalov z arheološkim dokumentiranjem, je na več mestih prerasel v interventna zaščitna

izkopavanja. Vsi arheološki posegi so bili omejeni na ozko območje gradbenih del, ki z redkimi izjemami niso omogočala širitve izkopnega polja. Tudi sam potek arheoloških raziskav so narekovala strojna dela komunalnih gradbincev, tako so se ta večkrat izvajala tudi v malodane neprimernih delovnih pogojih. Kljub temu je ekipa odlično opravila svoje naloge in do zaključka del v septembru leta 2014 opravila arheološki nadzor gradbenega posega v skupni dolžini 5800 m (*sl. 1: 1–11, 13–16*).³

Čeprav so bile pri terenskih delih ugotovljene tudi skromne sledi antičnih ter srednje- in novoveških aktivnosti, so tu podrobneje obravnavane le ostaline prazgodovinske poselitve.

Uporabljena dokumentacija:

Poročilo 2013–2014 (P. Stergar s sodelavci, *Poročilo o izvedbi arheološkega dokumentiranja ob gradnji primarnega in sekundarnega kanalizacijskega omrežja na območju EŠD: 821 – Vir pri Stični – Prazgodovinsko gradišče in gomilna grobišča; 29663 – Vir pri Stični – Arheološko najdišče Kojina*, 2015). Hramba: ZVKDS OE Ljubljana.

Terenska dokumentacija 2013–2014 je bila vodena po posameznih "kanalih" (odsekih kanalizacijskega omrežja), ki so poimenovani kot v gradbeni dokumentaciji (npr. "primarni kanal" ali kanal 0.1.1, kanal 0.1.8 itd.). Arheološka dokumentacija (seznam stratigrafskih enot (SE), posebnih najdb (PN), vzorcev idr.) je bila za vsak "kanal" številčena od št. 1 naprej.

Za vse odkrite arheološke ostaline, ki niso predstavljene z georeferenciranim tlorisom, podajamo lokacijo v Gauss-Krügerjevih koordinatah, ki se nanašajo na ocenjeno središče npr. posameznih jam. Če je bila izmerjena absolutna višina, vedno navajamo podatke za vrh.

Raziskave leta 2016

Spomladi 2016 so bila v neposredni bližini, kjer so potekale raziskave ob gradnji kanalizacijskega omrežja na Viru pri Stični, opravljena še zaščitna arheološka izkopavanja pred gradnjo stanovanjskega objekta, ki jih je izvedla ekipa podjetja Arhos, d. o. o. (*sl. 1: 12*).⁴

³ Arheološke raziskave je izvedla ekipa v sestavi Primož Stergar, Matej Pekovšek, Sašo Porenta in Rok Žižek, ki so preliminarne rezultate širši javnosti predstavili še pred zaključkom terenskih del (Stergar et al. 2014). Po zaključku vseh terenskih raziskav na Viru pri Stični so pripravili obsežno in zgledno urejeno poročilo (*Poročilo 2013–2014*).

⁴ Raziskave pod vodstvom Slobodana Olića sta izvedla Ahac Šinkovec in Mirko Vujasinović, pripravila sta tudi primarno poročilo (*Poročilo 2016*).

Uporabljena dokumentacija:

Poročilo 2016 (A. Šinkovec, M. Vujasinović, *Poročilo o arheoloških raziskavah ob gradnji na lokaciji Vir pri Stični-Tománková (parc. št. 720/57, k. o. Stična)*, EŠD št. 29663 – *Vir pri Stični – Arheološko najdišče Kojina*, 2016). Hramba: ZVKDS OE Ljubljana.

Analize gradiva

– Vse človeške kostne ostanke je pregledala in poskušala opredeliti Mateja Kovač, samostojna raziskovalka.

– Živalske kostne ostanke je pregledal in določil Borut Toškan, ZRC SAZU, Inštitut za arheologijo.⁵

– Analizo paleobotaničnih vzorcev (oglja in semen) iz obravnavanih terenskih del v Stični je opravila Tjaša Tolar, ZRC SAZU, Inštitut za arheologijo.

– Analizo bronaste zlitine (op. 10) je opravil Žiga Šmit, Fakulteta za matematiko in fiziko Univerze v Ljubljani.

– Radiokarbonski dataciji oglja (op. 28, 42) je opravil laboratorij v Poznanju (Poljska): *Poznańskie Laboratorium Radiowęglowe, Poznańskiego Parku Naukowo - Technologicznego, Uniwersytetu im. A. Mickiewicza (Poznan Radiocarbon Laboratory, Poznan Park of Science and Technology, Adam Mickiewicz University)*.

Vsem iskrena hvala za vse posredovane podatke.

OBMOČJE RAZISKAV 2013–2014: SPLOŠNI ORIS

Pri arheološkem nadzoru ob gradnji kanalizacijskega omrežja je bilo ročno očiščenih, fotografsko dokumentiranih in interpretiranih 197 profilov. Poleg domnevno antičnih, srednjeveških ter tudi novoveških ostalin⁶ je večina profilov razkrila povsem preprosto stratigrafsko zaporedje plasti. Geološko osnovo na največjem delu raziskav predstavlja skalnata podlaga trdih apnencev in dolomitov. Na več mestih je izkop segal le do bolj gruščnatih plasti preperine vrhnjega dela skalne osnove, nad katerimi so se odložile ilovnate geološke plasti. Te redko že vsebujejo najdbe, a v sekundarni legi, kar velja tudi za posamične najdbe iz enakih plasti, izkopanih na pozidanem delu današnjega naselja Vir pri Stični (*sl. 1: 2; t. 1: 10*). Nekoliko več najdb izvira iz plasti koluvijalnega nastanka, ki so bile odkrite predvsem v severnem delu raziskanega območja, nad Virsko gmajno (*sl. 1: 1; t. 1: 1–9*). V največji meri gre za manjše fragmente keramičnega posodja, ki jih lahko okvirno datira-

⁵ V članku podajamo zgolj preliminarno poročilo, saj z B. Toškanom in M. Kovač še pripravljamo samostojno študijo rezultatov arheozooloških in antropoloških analiz.

⁶ *Poročilo 2013–2014*.

Sl. 3: Vir pri Stični. Jama z ostanki metalurške dejavnosti z najdišča Kojina. M. = 1:50.

Fig. 3: Vir pri Stični. The pit with remains of metallurgical activities at the site of Kojina. Scale = 1:50.

mo v (staro)halštatsko obdobje, morebiti celo še v pozno bronasto dobo (t. 1: 3,8,10).⁷

Na južnem delu območja raziskav, to je vzhodno od Virskega potoka, so bile nad geološko osnovo dokumentirane naplavinne plasti. Iz njih izvirajo zgolj posamične najdbe, med katerimi velja omeniti kos bronaste pogače.

Bronasta pogača (sl. 1: 5):

Odlomek (t. 2: 1) ima zgornjo površino nagrbnčeno in polno zračnih mehurčkov, spodnja pa je bolj gladka. Po obliki tako nekoliko spominja na bakrene surovce ali ingote v obliki volovske kože,⁸ vendar je analiza z metodo protonsko vzbujenih rentgenskih žarkov (PIXE)⁹ pokazala, da gre za kos bronaste zlitine.¹⁰ Sodeč po razmerju

⁷ Prim. Dular, Šavel, Tecco Hvala 2002, 145 ss; Črešnar, Teržan 2014b, 683 s.

⁸ T. i. oxhide ingoti. Glej Trampuž-Orel 1996, 201 s; prim. Pavlin, Jarašević 2016, 35 s, t. 8: 60, in tam citirano literaturo.

⁹ Šmit, Pelicon 2000, 183 s.

¹⁰ Ni: 0,77 %, Cu: 74,2 %, As: 1,59 %, Ag: 0,36 %, Sn: 17,6 %, Sb: 4,67 %, Pb: 0,85 %, Fe: <0,3 %; gostota po

nečistoč,¹¹ pa tudi glede na visok delež kositra,¹² lahko najdeni odlomek še najbolj primerjamo z ingoti, ki so datirani v obdobje Ha B. Vendar ostaja datacija tega predmeta odprta, saj ob njem ni bilo drugih najdb.

SLEDI (METALURŠKIH) DEJAVNOSTI NA KOJINI

Kojina je bila kot novo arheološko najdišče prepoznana že spomladi 2011 ob konservatorskem nadzoru gradnje novega stanovanjskega naselja. Takrat so bili odkriti ostanki manjšega kurišča in peči, ki so nakazovali, da so se tu v prazgodovini odvijale najverjetneje metalurške dejavnosti.¹³

Arhimedu: 8,28 g/cm³ (Ž. Šmit).

¹¹ Z razmerjem Sb >As >Ni sodi obravnavani primerek v skupino 6 po Trampuž-Orlovi. Glej Trampuž-Orel 1996, 203 ss, sl. 12: Ha B.

¹² Trampuž-Orel 1996, 182 ss, sl.1: Ha B.

¹³ Pergar 2012 (2014), 288.

Sl. 4: Vir pri Stični. Železova ruda in žindra iz jame z ostanki metalurške dejavnosti z najdišča Kojina. Pomanjšano.
Fig. 4: Vir pri Stični. Iron ore and slag from the pit with remains of metallurgical activities at the site of Kojina. Reduced.

Pri nadzoru strojnih del leta 2014 so bili na območju Kojine (sl. 1: 3) najdeni fragmenti keramike, in sicer v plasti (SE 2),¹⁴ ki je pripisana prazgodovinski hodni površini. Poleg težko opredeljivega fragmenta bronaste fibule (t. 1: 12)¹⁵ je bilo v tej plasti odkritih tudi več jam.

Jame:

Velika jama (SE 3/8) (sl. 3: J1), v tlorisu ovalne oblike, v izmeri 2,6 x 2,3 m, je bila zapolnjena z obilico prežganih kamnov (SE 9) in kosi ožgane ilovice. Med njimi so bili v do 0,27 m globoki jami najdeni fragment brusa iz peščenjaka (t. 1: 11) in nekaj fragmentov keramike. Gre za manjše odlomke ostenij latenskega finega posodja, kot so glinenke, in pa fragmente poroznih loncev,¹⁶ ki narekujejo datacijo jame v (pozno) latensko obdobje. Sodeč po najdbah več kosov železove rude ter tudi nekaj manjših koščkov žindre (sl. 4), je bila jama bržkone uporabljena pri metalurški dejavnosti. S postopki praženja rude in pridobivanjem železa so očitno

¹⁴ V tem primeru gre za kanal 0.1.8. (Poročilo 2013–2014).

¹⁵ Zelo slabo ohranjen fragment nekoliko spominja na fibule Almgren 237 (Demetz 1999, 49 ss, t. 12: 1–3), ki so značilne že za poznolatsko (LT D2) stopnjo Mokronog IIIb (Božič 1999, 211; Božič 2008, 52 ss, prim. t. 22: 15,16). Morebiti gre celo za ostanek rimskodobne, in sicer enodelne močno profilirane fibule, ki so datirane od sredine 1. st. do prve tretjine 2. st. (Istenič 1999, 59 ss, sl. 46, 47).

¹⁶ Ti fragmenti, ki niso prikazani na risbi, so primerljivi z lončenino iz naselja na Cvingerju: gl. Grahek 2016, 101, sl. 33: d,f; 138 ss, sl. 44: G in 128 ss, sl. 42: L 37–L 44.

povezane tudi druge manjše jame,¹⁷ odkrite v neposredni bližini (sl. 3: J2–J4). Jugovzhodno od velike jame so bili izkopani še ostanki kurišča (SE 4/5). Antrakotomska analiza oglja je pokazala, da je bil tu uporabljen les vsaj dveh različnih listavcev in enega iglavca.¹⁸

Peč:

Z metalurško dejavnostjo gre bržkone povezovati tudi pod kamnitim kolovozom odkrite ostanke peči z jugovzhodnega dela Kojine (sl. 1: 4). Gre za do 1,2 x 1,5 m veliko in do 0,53 m globoko jamo (GKK: 486 672; 89 564; -), s stenami iz rdečkasto ožgane ilovice. Poleg drobcev oglja je bilo v zelo temno sivo obarvanem zasutju jame (SE 13/14)¹⁹ najdenih še nekaj manjših, neopredeljivih fragmentov keramike.

GROBOVI STAREJŠE ŽELEZNE DOBE

Grobovi nad Virskim potokom

Zahodno od stiških gomil 16 in 12 so bili v naplavinjskih plasteh odkriti trije žgani grobovi (sl. 1: 6,7).

Grob 1(2013)

(486 261; 88 933; -) (sl. 1: 6).

Žgani grob je bil odkrit ob izkopu kanalizacijskega jarka, približno 1,20 m pod površjem, v naplavinjski plasti (SE 4).²⁰ Le do 0,12 m globoka grobna jama je okroglega tlorisa, premera 0,5 m. V zasutju jame zelo temno sivorjave barve, ki je vsebovalo nekaj drobcev kalciniranih kosti in manjše kose ožgane glinice, sta bila najdena keramično vretence (t. 2: 2) in nedoločljiv fragment keramike.

Grob 2(2013)

(486 263; 88 931; -) (sl. 1: 6).

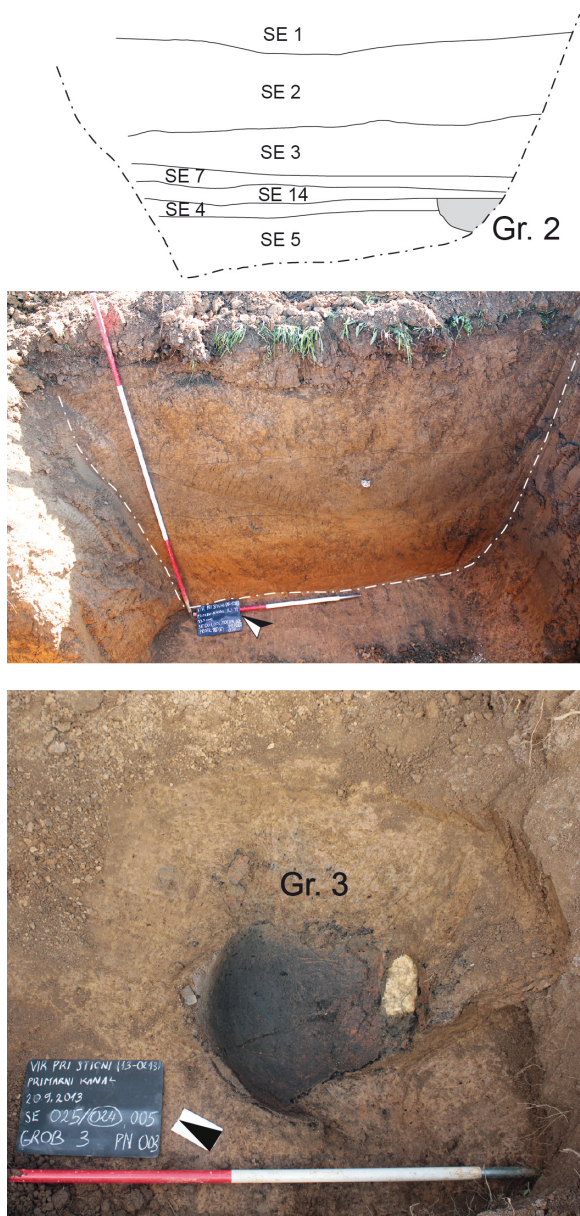
Žgani grob je bil odkrit v neposredni bližini groba 1. S strojnim izkopom je bila poškodovana grobna jama, sicer vkopana 1,20 m pod površjem v isto naplavinjsko plast (SE 4) (sl. 5). Do 0,45 m globoka in do 0,38 m široka jama je bila zapolnjena z zelo

¹⁷ Kanal 0.1.8. (Poročilo 2013–2014): jame SE 6/7, -10/11 in -12/13.

¹⁸ Difuzno porozen listavec z 1- do 2-rednimi trakovi (?rožnice (*Rosaceae*)); difuzno porozen listavec z 2- do 3-rednimi trakovi in iglavec brez smolnih kanalov (jelka (*Abies alba*) / tisa (*Taxus baccata*)) (T. Tolar).

¹⁹ Kanal 0.1.7. (Poročilo 2013–2014).

²⁰ Primarni kanal (Poročilo 2013–2014).

Sl. 5: Vir pri Stični. Grob 2(2013) v profilu in grob 3(2013) v izkopanem jarku nad Virskim potokom.

Fig. 5: Vir pri Stični. Grave 2 (2013) in section and Grave 3 (2013) in the excavated trench above Virski potok.

(Foto / Photo: © P. Stergar)

temno sivo-rjavo meljasto glino z nekaj oglja, kosi ožgane glinice in drobci kalciniranih kosti.

Grob 3(2013)

(486 209; 89 110; 316,725) (sl. 1: 7).

Žgani grob je bil odkrit 186 m severozahodno od obeh omenjenih grobov. Tudi ta je bil 1 m pod površjem vkopan v plast naplavinkega nastanka (SE 4). Grobna jama je bila do 0,4 m globoka, v tlorisu okrogle oblike, s premerom 0,75 m. V jami

so bili najdeni ostanki žare z žganino (sl. 5; t. 2: 3). V žganini, ki je bila raztresena tudi izven žare, je bilo nekaj drobcev kalciniranih kosti, ki pa ne omogočajo antropološke analize.

Zaradi odsotnosti kovinskih pridatkov in slabe ohranjenosti žganih grobov z območja Virskega potoka ne moremo natančno kronološko opredeliti. Žaro iz groba 3 lahko še najbolje primerjamo z žaro iz žarnega groba Preloge 13/148 z Magdalenske gore;²¹ po Dularjevi tipološki shemi grobne halštatske keramike Dolenjske pa jo lahko primerjamo s pitosi tipa 1, datiranimi na začetek železne dobe oziroma v čas stopnje Podzemelj. Zanje je značilno, da so odzven žarnogrobiščne tradicije.²² V tem času žgani pokop v okviru dolenskega kulturnega kroga tudi ni prav nikakršna posebnost. To velja tudi za žgane pokope pod gomilami, ki se ponekod pojavljajo vsaj še v času stopnje Stična, ko je na Dolenjskem prevladal skeletni način pokopa.²³

Grobove z območja Virskega potoka lahko torej okvirno datiramo na sam začetek železne dobe. Najverjetneje gre za plane pokope na vsaj delno zamočvirjenem območju (sl. 6), kjer ni nikakršnih sledi nasipavanja gomil. Novoodkriti grobovi torej prinašajo pomenljivo novost o že poznanem stiškem grobišču. Doslej so bili namreč plani žgani pokopi znani le z območja Pristavlje vasi in Dol.²⁴ Po ohranjenih najdbah so vsi okvirno datirani v starejše halštatsko obdobje, pri čemer lahko grob 1 iz Pristavlje vasi, ki vsebuje par železnih zapestnic, postavimo v čas stopnje Podzemelj,²⁵ grob 2 pa je očitno mlajši. Po najdbah dveh temno žganih ciborijev z okrasom navpičnih reber, ki sodita med starejše primerke ciborijev tipa 7 po Dularju, je grob 2 namreč datiran v čas stopnje

²¹ Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004, 76, t. 116: C4; Tecco Hvala 2012, 56 ss, sl. 19: j.

²² Dular 1982, 19 s, t. 1.

²³ Gabrovec 1999, 179 ss; Dular 2003, 108 s; Dular, Tecco Hvala 2007, 125 ss; Gabrovec 2008, 40 ss; Kruh 2008 71s; Tecco Hvala 2012, 50 ss.

²⁴ Gabrovec et al. 2006, 221 ss; Šribar 1962; Možina 1983, 7.

Konec novembra leta 2016 pa je bil v Pristavlji vasi, na parc. št. 539/2, k. o. Šentvid, odkrit ostanek (še enega) najverjetneje žarnega groba. Pri so ndiranjih, ki jih je opravila ekipa Arheoterre, d. o. o., je bil namreč v plitki jami najden spodnji del pitosa (žare?), uničenega z oranjem. Za podatek, ogled najdbe in terenske dokumentacije se zahvaljujem Otmarju Kovaču, vodji terenskih del.

²⁵ Gabrovec et al. 2006, t. 192: 1/1–2; prim. Dular 2003, 101 ss.

Sl. 6: Vir pri Stični. Poplavno zemljišče ob Virskem potoku. Pogled proti jugozahodu.

Fig. 6: Vir pri Stični. Flood-prone land along Virski potok. View to the southwest.

(Foto / Photo: © P. Stergar)

Stična.²⁶ Postavlja se torej vprašanje, ali so žgani grobovi z območja Virskega potoka lahko starejši od že poznanih planih grobov iz Pristavlje vasi, vendar pa zanesljivega odgovora brez nadaljnjih raziskav še ne moremo podati.

Grobovi z območja gomil 2 in 3 na Virski gmajni

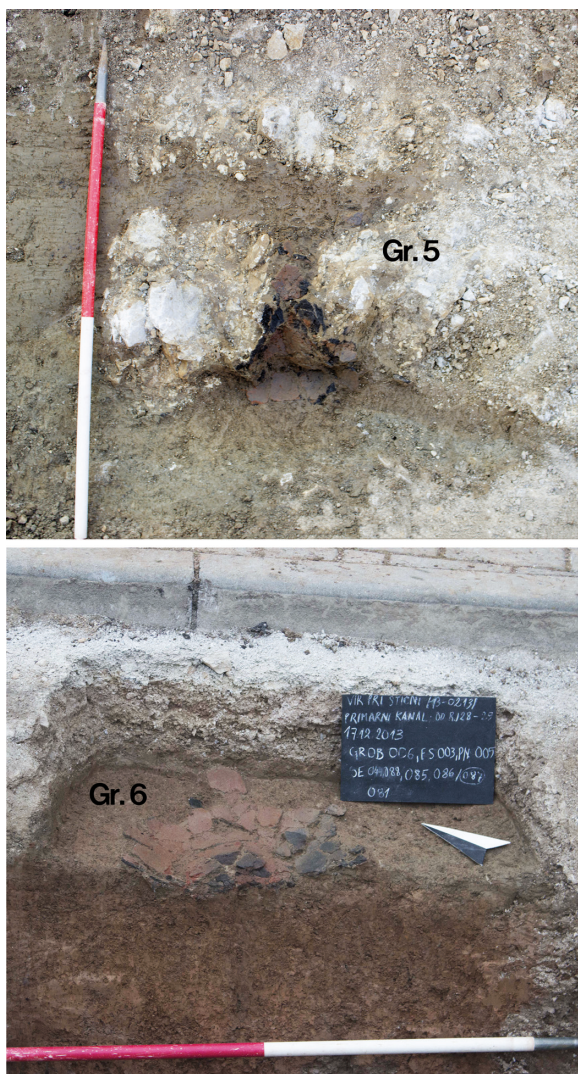
Če žgane grobove z območja Virskega potoka lahko obravnavamo kot plane, je vprašanje, ali to velja za grobove (sl. 1: 8,9), odkrite severno, na Virski gmajni, na območju že znanih stiških gomil 2 in 3. Ob kopanju kanalizacijskih jarkov so bili tudi tu odkriti trije slabo ohranjeni žgani grobovi. Vsi so bili dokumentirani pod plastjo, ki označuje domnevni nivo prazgodovinske hodne površine.

Grob 4(2013)

(485 834; 89 663; 343,955) (sl. 1: 8).

Do 0,1 m globoka grobna jama je bila v tlorisu nepravilne oblike, dolžine 0,6 m in širine 0,36 m. Zapolnjena je bila s temno sivo ilovico z ogljem in nekaj drobci kalciniranih kosti. Najdenih je bilo tudi nekaj keramičnih fragmentov, ki najverjetneje predstavljajo ostanke pitosa – žare.

Grob je bil v vrhnjem delu uničen s strojnim izkopom, saj je bil odkrit le 0,30 m pod površjem. Zagotovo pa je že predhodno poškodovan vsaj ob izgradnji ceste, vrisane na Franciscejskem

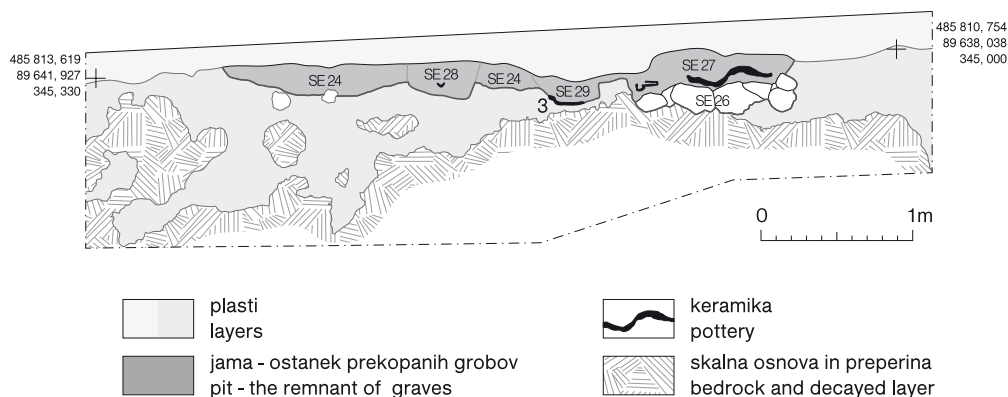

Sl. 7: Vir pri Stični. Grob 5 in grob 6(2013) z Virske gmajne.

Fig. 7: Vir pri Stični. Grave 5 and Grave 6 (2013) from Virska gmajna.

(Foto / Photo: © P. Stergar)

²⁶ Gabrovec et al. 2006, t. 192: 2/1–2; prim. Dular 1982, 48 s, t. 14: 134. Glej tudi Teržan 2008, 275.

Sl. 8: Vir pri Stični, območje tik ob gomili 3. Del vzhodnega profila izkopenega jarka z jamo (SE 25) – ostankom že prekopanih grobov. M. = 1:50.

Fig. 8: Vir pri Stični, the area adjacent to Tumulus 3. Part of the eastern section of the excavated trench with a pit (SE 25) – the remnant of already dug-up graves. Scale = 1:50.

katastru,²⁷ na kar kažejo kamni s cestišča, ki so zdrseli v zapolnitev grobne jame.

Grob 5(2013)

(485 832; 89 672; 344,550) (sl. 1: 9; 7).

Žgani grob, odkrit 9 m severovzhodno od groba 4. Tudi ta je bil v preteklosti z izgradnjo (tudi današnje asfaltne) ceste močno poškodovan. Ostanke grobne jame so bili vidni v plasti preperine nad skalnato geološko osnovo. V njem so ležali ostanki pitosa – žare, ki pa ne omogočajo njene rekonstrukcije.

Grob 6(2013–14)

(485 833; 89 673; 344,398) (sl. 1: 9).

Žgani grob je ležal 2 m bolj vzhodno od groba 5. V globini 0,3 m pod površjem so bili v naravni preperinski plasti nad skalnato osnovo odkriti plitki ostanki grobne jame, v tlorisu polkrožne oblike, s premerom 0,42 m. V njem so poleg temno sivo-rjave ilovice z drobcem oglja ležali močno poškodovani ostanki pitosa – žare (sl. 7; t. 2: 4).

Grobovi 4–6 se ne razlikujejo od žganega groba 3 z območja Virskega potoka. Zaradi slabe ohranjenosti in odsotnosti kronološko značilnih pridatkov jih ne moremo natančno datirati. Sodeč po ostankih žar, po fakturi keramike, kot tudi po načinu pokopa, se sama po sebi ponuja datacija (vsaj) na začetek železne dobe na Dolenjskem, to je v čas stopnje Podzemelj. Morda so obravnavani

grobovi tudi nekoliko mlajši, saj se tovrstne oblike keramike (kot tudi sam žgan pokop)²⁸ ohranijo dalj časa. Tako lahko vsaj grob 4 datiramo v čas čolničastih fibul ali stopnjo Stična, kar nakazuje radiokarbonska datacija oglja.²⁹ Ta je malodane identična z radiokarbonsko datacijo groba 82 iz Kobarida, ki tudi po pridatkih sodi v stopnji Stična sočasno stopnjo Sv. Lucija Ic.³⁰

Podobno kot datacija tudi lega grobov 4–6 ni povsem jasna. Odkriti so namreč bili med gomilama 2 in 3. Ker so vsi trije ležali pod nivojem nekdanje hodne površine, pri čemer v tem delu ni bilo zaznani nikakršnih sledi nasipavanja, jih gre bržkone obravnavati kot žgane pokope med gomilami, kot jih poznamo na primer s Kapiteljske njive v Novem mestu.³¹

Drugače pa gre obravnavati arheološke sledi, ki so bile dokumentirane 34 m jugozahodno od grobov 4–6 (sl. 1: 10). Tu so bili v profilu, tik ob že znani gomili 3, odkriti ostanki jame (SE 25).³² Jama je bila zapolnjena z različnimi zemljenimi zasutji (SE 24, 27–29) in naloženimi apnenčastimi kamni (SE 26) (sl. 8). V zasutjih je ležalo tudi več skupkov fragmentov keramičnih posod (SE 27–29).

²⁸ Prim. Gabrovec 2008, 40 ss; Kruh 2008 71s; Tecco Hvala 2012, 50 ss.

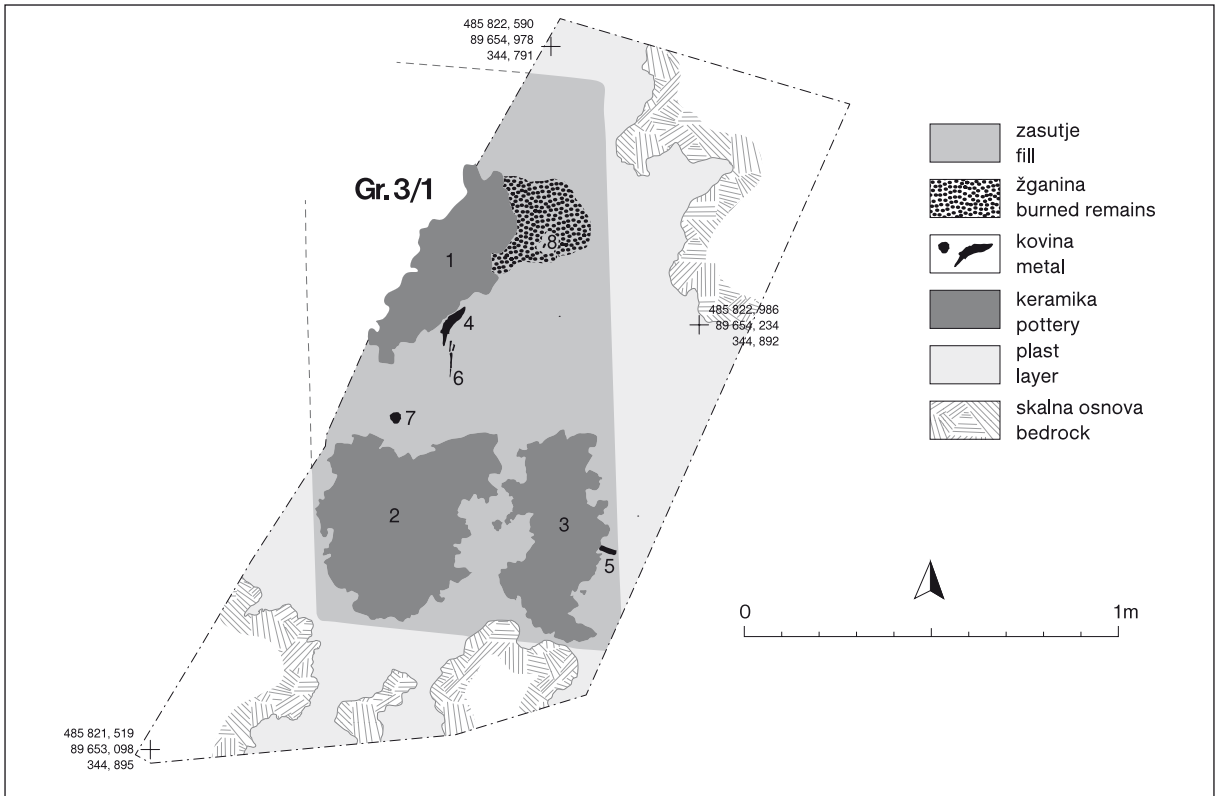
²⁹ Poz-81383: 2540 ± 35 BP; 2σ: 801–730 BC (40,5 %), 692–659 BC (13,0 %), 652–543 BC (41,9 %) (OxCal v4.2.3 Bronk Ramsey (2013)).

³⁰ Kruh 2014, 617 s, sl. 42.4; Teržan, Črešnar 2014b, 716 ss, sl. 41.

³¹ Belak 2014, sl. 1. Prim. Tecco Hvala 2012, 52 ss.

³² Kanal 0.1.7. (Poročilo 2013–2014).

²⁷ Arhiv Republike Slovenije [http://arsq.gov.si/Query/bild.aspx?VEID=230132&DEID=10&SQNZNR=1].

Sl. 9: Vir pri Stični, območje ob gomili 3. Grob 3/1(2013). M. = 1:20.
Fig. 9: Vir pri Stični, the area by Tumulus 3. Grave 3/1(2013). Scale 1:20.

Poleg latvice s profiliranim robom ustja (*t. 3: 9*)³³ je treba omeniti še fragmente dveh rdeče barvanih ciborijev. Sodeč po keramiki, bi jama torej lahko datirali v mladohalštatsko obdobje,³⁴ vendar pa je verjetneje, da je nastala pri nekdanjih raziskovanjih gomile 3 oziroma gre za ostanke že prekopenih grobov. Pri tem je pomenljivo, da so fragmenti rdeče barvane posode znani že iz v letih 1977 in 1978 opravljenih sondiranj gomile.³⁵

Z gomilo 3 moramo povezati tudi v neposredni bližini izkopen žarni grob (SE 31/32),³⁶ tu imenovani grob 3/1(2013).

Grob 3/1(2013)

(485 822; 89 653; 344,910) (*sl. 1: 11*).

Žgani grob, ki ga predstavlja oglata jama v izmeri 1,0 × 0,7 m, vkopana v nasuto plast nad skalnato geološko osnovo (*sl. 9*). V severovzhodnem delu jame je ležala iz poškodovane žare (*t. 3: 1*)

raztresena žganina z drobci kalciniranih kosti. Proti jugu so v zasutju grobne jame s temnejšimi lisami, morebiti ostanki lesene konstrukcije,³⁷ ležali kovinski grobni pridatki in dve keramični posodi (*t. 3: 2–8*).

Kovinski pridatki, predvsem železno šilo (*t. 3: 6*), nakazujejo, da gre za pokop moškega.³⁸ Za kronološko opredelitev groba 3/1 pa je bolj kot kovinski pridatki izpovedna keramika, še posebej črna žgani posodi. Gre za zanimiv komplet lonca s stožčastim vratom in ravnim dnom (*t. 3: 3*) ter povsem primerljive posode na nogi (*t. 3: 2*). Obe sta okrašeni s kanelurami, na ramenih imata nalepljene bradavice. Te so pri loncu na nogi okrašene s kaneliranim koncentričnim krogom. Po Dularjevi tipološki razdelitvi dolenske grobne keramike bi posodo z nogo lahko primerjali z lonci z nogo tipa 2.³⁹ Vendar pa kompletu posod iz groba 3/1 še najboljše primerjave najdemo med keramiko iz

³³ Gre za latvico tipa 4 po Dularju (1982, 76 s, t. 26: 258–263). Prim. Grahek 2016, 151, sl. 46: La 15a.

³⁴ Dular 1982, 90s; Gabrovec 1987, 54 ss; Dular 2003, 135.

³⁵ Gabrovec et al. 2006, 225, t. 194: 3/1–7.

³⁶ Kanal 0.1.7. (*Poročilo 2013–2014*).

³⁷ Prim. Tecco Hvala 2012, 76 ss.

³⁸ Tecco Hvala 2012, 135 ss, sl. 53: 2,3; 71: 1,2. Prim. Guštin, Preložnik 2005, 124 ss, sl. 14: 14.

³⁹ Dular 1982, 42, t. 11: 105–107. Prim. Spitzer 1973, t. 118: 6; Škvor Jernejčič 2011, 193, t. 16: 3.

gomilnega grobišča na Legnu pri Slovenj Gradcu.⁴⁰ Posode s stožčastim vratom in kaneliranim okrasom so sicer značilne za čas stopnje Poštela 2, katere začetek je datiran v pozno 8. oziroma zgodnje 7. st. pr. n. št.⁴¹ To je čas, ki je v okviru dolenskega kulturnega kroga imenovan stopnja Podzemelj 2,⁴² in takšno datacijo podpira tudi radiokarbonska analiza kalcinirane kosti iz žare.⁴³

Gomila(?) 1A na Virski gmajni

Leta 2016 je bilo ob načrtovani novogradnji (parc. št. 720/57, k. o. Stična), jugozahodno od stiške gomile 1, tik nad skalnato geološko osnovo odkritih več grobov (sl. 1: 12). V terenski dokumentaciji in tudi v primarnem poročilu⁴⁴ so bile kot grobovi interpretirane vse odkrite arheološke ostaline, vendar moramo nekatere obravnavati zgolj kot najdbe, ki pa zagotovo izvirajo iz poškodovanih ali v preteklosti popolnoma uničenih grobov (sl. 10). Ti morda predstavljajo ostanke v preteklosti povsem uničene gomile, ki je delno vidna le še na analiziranem lidarskem posnetku (sl. 10) in smo jo oštevilčili kot gomilo 1A.⁴⁵

Grob 1A/1

Žarni grob (sl. 10; 11) v do 0,25 m globoki jami s poševnimi stenami in ravnim dnom, v tlorisu okrogle oblike, s premerom 0,40 m. Ohranjen je bil le spodnji del grobne jame z žaro (t. 4: 1), v kateri so bili poleg žganine z nekaj drobci kalciniranih kosti najdeni še fragmenti z navpičnimi rebri okrašenega lonca (t. 4: 2). V neposredni bližini groba je bil odkrit še ploščat kos apnenca, morebiti ostanek krovne plošče.⁴⁶

⁴⁰ Strmčnik Gulič 1979, 117 ss, t. 5: 6,9,11,13; 10: 8; 11: 6; 19: 4; – Strmčnik Gulič 1995, 36, sl. 4; 5. – Prim. Djura Jelenko, Božič 2015, 23: sl. spodaj.

⁴¹ Teržan 1990, 32 ss.

⁴² Gabrovec 1964–1965, 36 s, sl. 3; Božič 2015, 61.

⁴³ Poz-82030: 2585 ± 30 BP; 2σ: 818–751 BC (90,1 %), 683–668 BC (2,3 %), 634–629 (0,3 %), 614–592 BC (2,6 %) (OxCal v4.2.3 Bronk Ramsey (2013)). – Prim. Križ, Jereb, Teržan 2014, 478 ss, sl. 27.2.9.

⁴⁴ Poročilo 2016.

⁴⁵ Lidarski posnetek je dostopen na <http://evode.arso.gov.si>, pri čemer so ostaline domnevne gomile vidne na koordinatah D96 GKY: 485.755, GKX: 89.715.

⁴⁶ Večji ploščat kamen je ležal tudi v neposredni bližini najdbe 1A/9 (Poročilo 2016).

Grob 1A/2

Žarni grob (sl. 10; 11) v do 0,30 m globoki jami s poševnimi stenami in ravnim dnom, v tlorisu okrogle oblike, s premerom 0,45 m. Ohranjen je bil le spodnji del grobne jame s povsem razdrobljeno žaro z nekaj žganine in drobci kalciniranih kosti.

Grob 1A/3

Žarni grob (sl. 10; 11) v do 0,25 m globoki jami s poševnimi stenami in ravnim dnom, v tlorisu okrogle oblike, s premerom 0,65 m. Žganina⁴⁷ z drobci kalciniranih kosti je bila zbrana v zvrha potlačeni in poškodovani žari (t. 6: 1).

Grob 1A/4

Žarni grob (sl. 10; 11) v do 0,40 m globoki jami s poševnimi stenami in ravnim dnom, v tlorisu okrogle oblike, s premerom 0,75 m. Žganina⁴⁸ z drobci kalciniranih kosti in razlomljenim bronastim obročkom (t. 5: 2) je bila zbrana v masivni, slabše žgani žari (t. 5: 1).

Grob 1A/5

Skeletni grob (sl. 10) predstavljajo ostanke do 0,10 m globoke jame, v tlorisu nedoločljive oblike. Zapolnjena je bila s temno rumeno-rjavo ilovico, v kateri so ležali skromni ostanke skeletnega pokopa (fragmenti kosti),⁴⁹ fragmenti dveh keramičnih posod (t. 4: 3), par bronastih obročkov (t. 4: 4,5) in železen žebliček (t. 4: 6).

Domnevni/uničeni grobovi (sl. 10):

Najdba 1A/6

Fragmenti posode, podobne najdbi 1A/7, ki so ležali v ostanke plitke jame v preperinski plasti nad skalnato geološko osnovo.

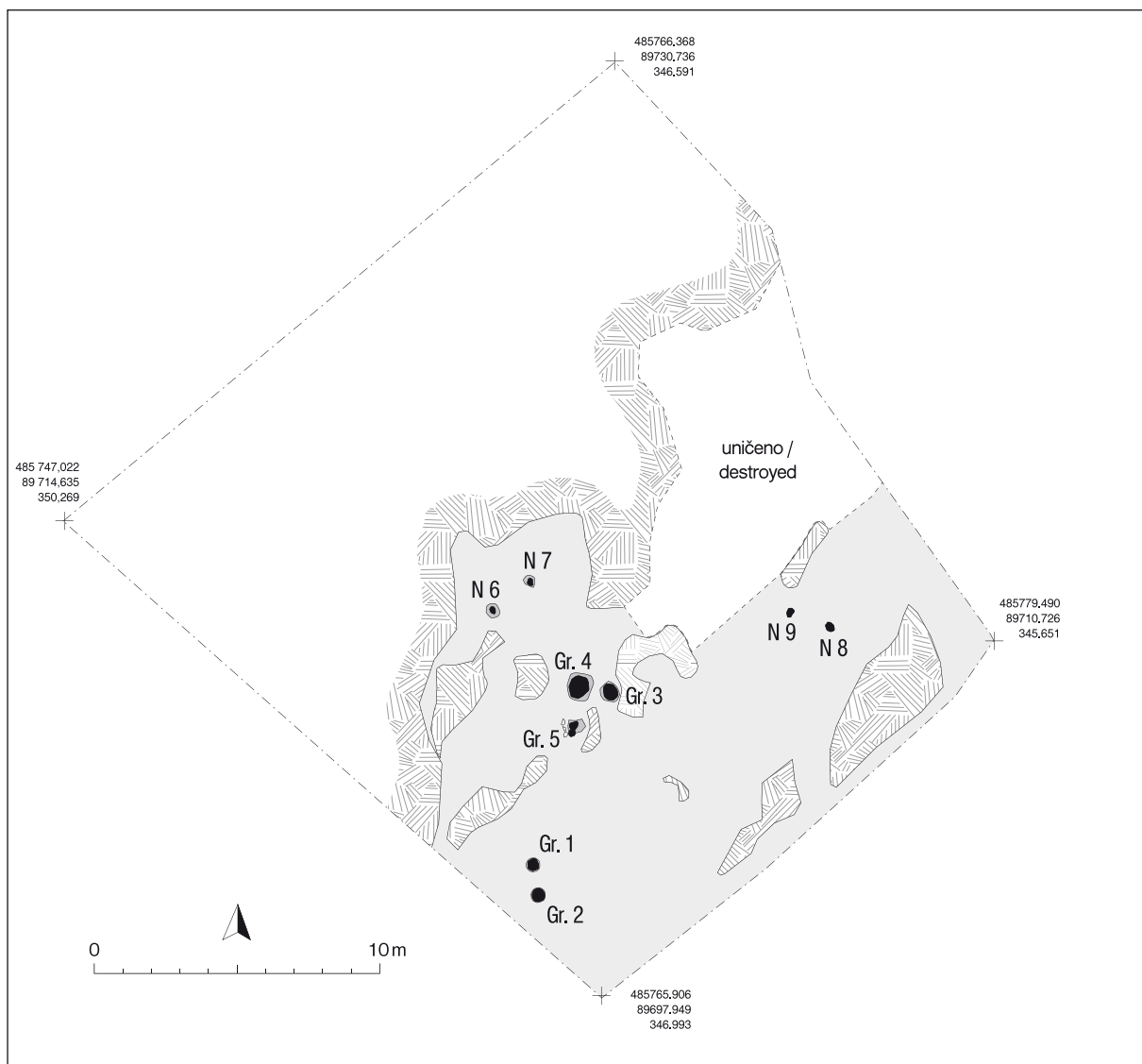
Najdba 1A/7

Severovzhodno od najdbe 1A/6 so bili izkopani fragmenti lonca z okrasom navpičnih reber in bradavic ter grafitnim premazom (t. 6: 2), ki so

⁴⁷ Analiza oglja je pokazala na prisotnost difuzno poroznega listavca z agregiranimi trakovi (leska (*Corylus avellana*) / jelša (*Alnus* sp.) / gaber (*Carpinus betulus*)) in difuzno poroznega listavca s solitarnimi porami in z 1-?3 rednimi trakovi (T. Tolar).

⁴⁸ Vsi analizirani vzorci oglja pripadajo difuzno poroznemu listavcu z agregiranimi trakovi (leska (*Corylus avellana*) / jelša (*Alnus* sp.) / gaber (*Carpinus betulus*)) (T. Tolar).

⁴⁹ Gre za fragmente robustnih kosti z izrazitimi narastišči za mišice (M. Kovač).

Sl. 10: Vir pri Stični. Tloris na Virski gmajni izkopenega dela novoodkrite gomile(?) 1A z grobovi (gr. 1A/1–5) in domnevni/ uničenimi grobovi (najdbami 1A/6–9). M. = 1:250.

Fig. 10: Vir pri Stični. Plan of the excavated area of the newly discovered Tumulus (?) 1A at Virska gmajna with graves (Gr. 1A/1–5) and hypothesized/destroyed graves (Finds [N] 1A/6–9). Scale = 1:250.

ležali v plitki jami v preperinski plasti geološke osnove, v tlorisu okrogle oblike, s premerom 0,33m.

Najdbi 1A/8 in 1A/9

Fragmenti posode na nogi, podobne ciboriju iz groba 1A/5, in fragment pitosa – žare, podobne tisti iz groba 1A/3. Najdeni so bili v preperinski plasti geološke osnove, severovzhodno od ohranjenih grobov. Sledi v neposredni bližini izkopenega jarka⁵⁰ namreč pričajo, da je bilo območje

najdb nedvomno poškodovano vsaj ob ureditvi novodobne poti.

Vsi grobovi so ležali v temno rjavi plasti ilovice,⁵¹ ki bržkone ni kolvijalnega nastanka, ampak je morda ostanek nasutja gomile same. Da je tu nekoč bila gomila, posredno dokazujeta v vrhnjem delu uničena grobova 1A/1 in 1A/2. Primerjamo ju lahko z grobovi iz razoranih gomil, npr. v Novem mestu,⁵² pri čemer je pomenljivo, da zemljišče v

⁵⁰ Jarek SE 32/33. (Poročilo 2016).

⁵¹ SE 18. (Poročilo 2016).

⁵² Prim. Božič R. 1984; Knez 1984, 119, t. 1–2; Knez 1985.

okolici gomile 1A ni najbolj primerno za njivsko površino in tudi na Franciscejskem katastru je tu označena gozdna površina.⁵³

Če grobova 1 in 2 kažeta na obstoj gomile, pa nikakor ne moremo z gotovostjo trditi, da sta bila oba vanjo tudi vkopana. Povsem mogoče je namreč, da sta starejša od samega nasutja gomile; podobno kot velja za grobova 100 in 101 iz velike stiške gomile 48 ali grobova 14 in 24 iz gomile 5.⁵⁴ Vendar slabo ohranjena žara, ki po fakturi ne odstopa od (pozno)bronastodobne keramike, ne omogoča zanesljive datacije groba 2. To velja tudi za grobova 3 in 4 (*t.* 6: 1; 5: 1), ki vsebujeta žari, podobni pitosom tipa 1 in tipa 2 po Dularju.⁵⁵ Sodeč po žarah, bi grobova 3 in 4 lahko zgolj okvirno datirali na sam začetek železne dobe na Dolenjskem. Vendar so bili v žari iz groba 4 najdeni loncu iz groba 1 podobni fragmenti, ki narekujejo nekoliko mlajšo datacijo obeh grobov. To velja tudi za najdbi 1A/6 in 7, ki prav tako vsebujeta fragmente z navpičnimi rebri in bradavicami okrašenih loncev. Ti sodijo med lonce tipa 2 po Dularju⁵⁶ in jim številne primerjave najdemo v novomeških grobovih. Tu zasledimo podobna lonca že v grobu I/16 iz časa stopnje Podzemelj 2,⁵⁷ še številnejši pa so v grobovih iz časa stopnje Stična.⁵⁸ Iz stiških gomil sicer poznamo nekaj žganih grobov,⁵⁹ ki so datirani v stopnjo Stična. Gre za grobova 30 in 110 iz velike gomile 48 ter grob z okrašenim situlskim pokrovom iz gomile 76,⁶⁰ ki pa so vsi izjemni. Skupaj z mlajšim žganim grobom 141a iz gomile 48⁶¹ so obravnavani kot domnevni pokopi tujcev.⁶²

Kot grobova 1A/1 in 4 bržkone sodi v čas stopnje Stična tudi edini skeletni grob 1A/5 s

⁵³ Glej *op.* 27.

⁵⁴ Gabrovec 2008, 38 ss; Kruh 2008, 70 ss.

⁵⁵ Dular 1982, 19 s, t. 1, 2: 7.

⁵⁶ Dular 1982, 28 s, t. 6: 46.

⁵⁷ Knez 1993, t. 16: 1; 17: 5. Prim. Božič 2015, 48 ss.

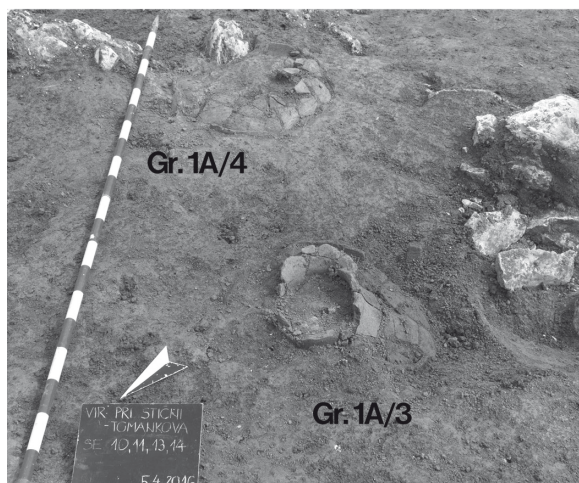
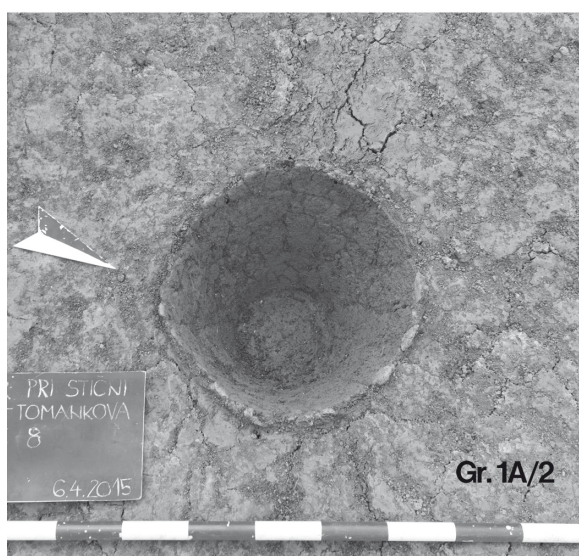
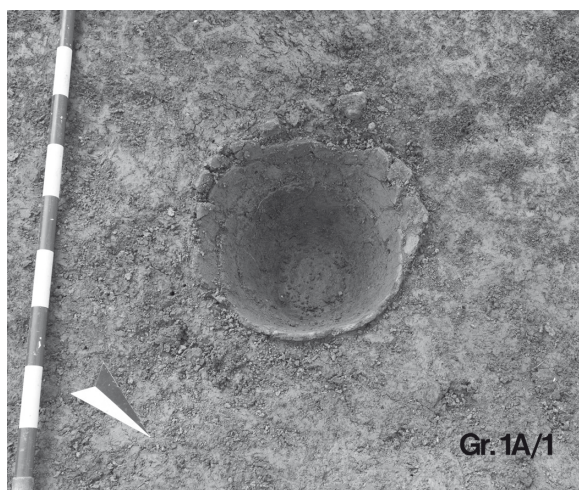
⁵⁸ Križ 1997, t. 22: II/31-1,2; 34: III/9-1; – Križ 2013, t. 10: I/60-1, I/62-1; 14: I/69-1; 24: XIV/2a-1; 26: XIV/4-1; 48: XIV/35-1; 49: XIV/36-1; 54: XIV/43-1; 60: XIV/51-1; 61: XIV/52-1 itd. – Prim. Dular 1982, 29.

⁵⁹ Na tem mestu ne upoštevamo žganih grobov 14 in 24 iz gomile 5 (Gabrovec et al. 2006, t. 119: 14/1; 123: 24/1-2), ki sta okvirno datirana v starohalštatsko obdobje (Kruh 2008, 102 ss).

⁶⁰ Gabrovec et al. 2006, 38, t. 25: 30/1-4; 83, t. 65: 110/1-7; 154 ss, t. 130-134.

⁶¹ Gabrovec et al. 2006, 100, t. 80: 141A/1-6.

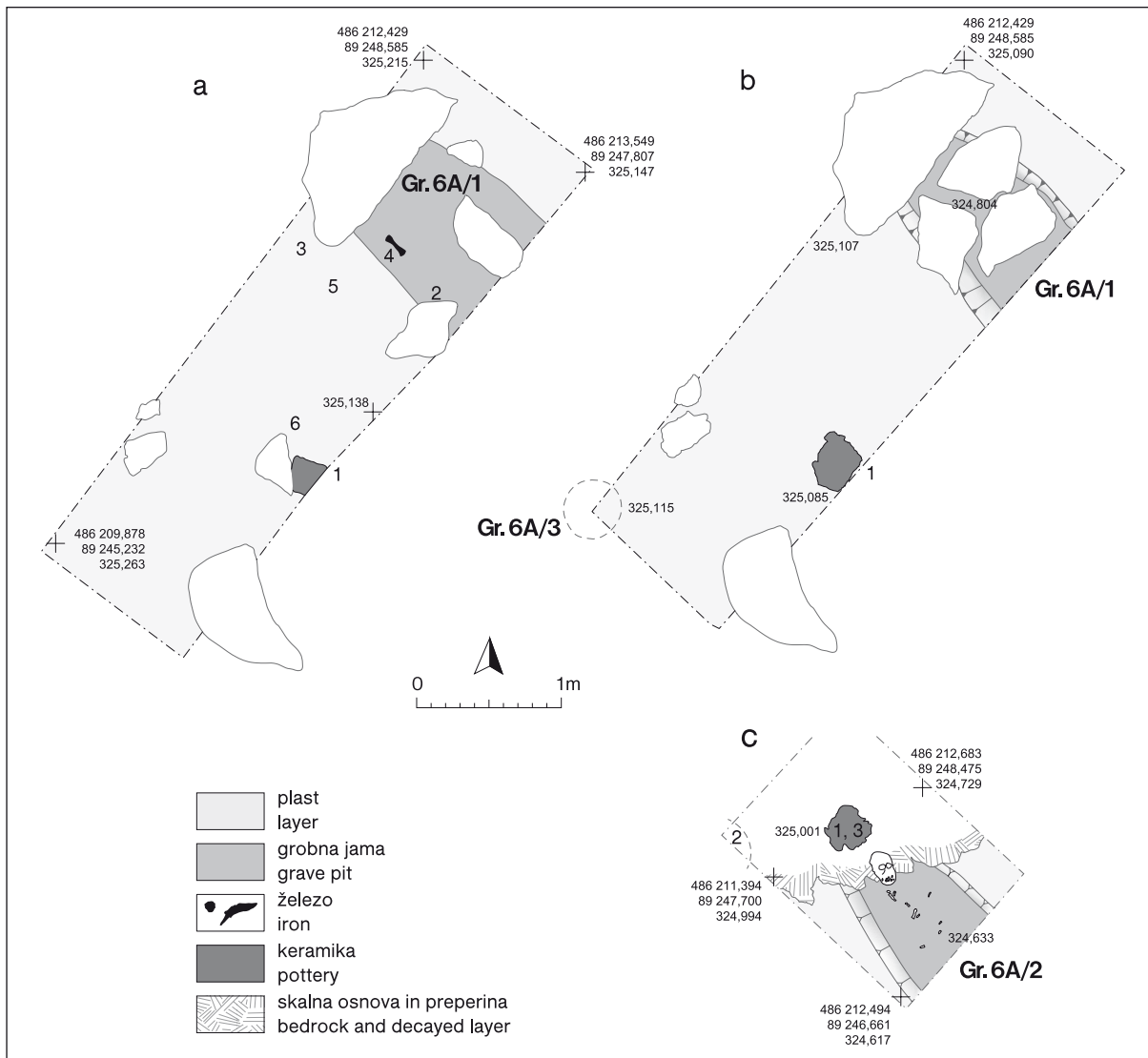
⁶² Gabrovec 2008, 40 ss; Teržan 2008, 244 ss, sl. 17, *op.* 322.

Sl. 11: Vir pri Stični, gomila(?) 1A. Grobovi 1A/1; 1A/2; 1A/3 in 4.

Fig. 11: Vir pri Stični, Tumulus (?) 1A. Graves 1A/1; 1A/2; 1A/3 and 4.

(Foto / Photo: © Arhos d. o. o.)

Sl. 12: Vir pri Stični, gomila 6A. Grobova 6A/1 – zgornji (a) in spodnji nivo (b) in 6A/2 (c). M. = 1:50.
 Fig. 12: Vir pri Stični, Tumulus 6A. Graves 6A/1 – upper (a) and lower levels (b) and 6A/2 (c). Scale = 1:50.

temnim ciborijem (*t.* 4: 3) tipa 7 po Dularju.⁶³ Kljub temu, da skromni ostanki dolgih kosti skeleta ne omogočajo starostne in spolne opredelitve,⁶⁴ gre najverjetneje za pokop moškega. Takšno opredelitev nakazujeta tudi bronasta obročka (*t.* 4: 4,5), ki sta podobna obročkom iz kompleta konjske opreme v že omenjenem knežjem grobu I/16 iz Novega mesta.⁶⁵

⁶³ Dular 1982, 48 s, t. 14: 134.

⁶⁴ Glej *op.* 49.

⁶⁵ Knez 1993, t. 17: 7–10. – Prim. Teržan 2014b; Križ, Jereb, Teržan 2014, 478 ss; Božič 2015, 48 ss.

Gomila 6A na Viru pri Stični

Pri arheoloških raziskavah ob gradnji kanalizacijskega omrežja leta 2014 je bila odkrita še ena (doslej nepoznana, a zelo verjetna) gomila (*sl.* 1: 13). Severovzhodno od gomile 6 je bil kanalizacijski jarek izkopan tik ob današnjem nasutju za parkirišče. Tu so bili odkriti ostanki gomile 6A, ki je bila z razširitvijo izkopnega polja raziskana v zelo majhnem obsegu. Kljub temu je bilo ugotovljeno, da gomilo neznanega obsega tvori več nasutij⁶⁶ (*t.* 9: 1–7), v katera so bili vkopani posamezni grobovi.

⁶⁶ SE 101, -102, -106, -114 in -115; kanal 0.1.1. (*Poročilo 2013–2014*).

Grob 6A/1

(486 212; 89 247; 325,101) (sl. 12).

Skeletni pokop v grobni jami s kamnito konstrukcijo. Do 1,0 m široka grobna jama, vkopana v nasutje gomile (SE 102), je v tlorisu oglete oblike in ohranjena v dolžini do 1,25 m. Tako v zapolnitvi grobne jame kot tudi zunaj nje je bilo najdenih nekaj drobcev skeleta in manjših fragmentov dolgih kosti okončin. Antropološka analiza: spol in starost nista določena.

Grob je bil v preteklosti prekopan, morebiti celo (delno) izropan, na kar kažejo jugozahodno od ostankov grobne jame razmetani deli kamnite grobne konstrukcije, skromni ostanki skeleta in del grobnih pridakov. Poleg uhate sekire in glinenega vretenca, najdenih v grobni jami, sodijo k grobu še nagubana skleda z ного, železna sulična ost, pasna spona in fragment fibule (?) (t. 7: 1–6).

Grob 6A/2

(486 212; 89 247; 324,635) (sl. 12).

Skeletni pokop v delno ohranjeni grobni jami v izmeri 1,0 × 1,4 m. Grobna jama je bila vkopana v spodnje nasutje gomile (SE 114) in je vsaj v severnem delu segala vse do skalne geološke podlage. Nad ostanki lobanje so bili v grob pridani dve posodi, železen nož in šilo (t. 8: 1–4).

Antropološka analiza: najverjetneje moški, 20–25/30 let (*Adultus*).⁶⁷

Grob 6A/3

(486 209; 89 245; 325,128) (sl. 12).

Žgani grob v samem vogalu izkopnega polja ni bil izkopen. Ležal je v plasti nasutja gomile (SE 106). Nakazali so ga ostanki pitosa – žare (po fakturi je podoben žari iz groba 1A/3 – prim. t. 6: 1). Med fragmenti pitosa je bilo videti sledi žganine.⁶⁸

Obseg novoodkrite gomile 6A ni poznan. Ob domnevi, da neizkopani žarni grob 3 leži v centralnem delu, lahko predpostavljamo, da je polmer gomile vsaj 4–5 m. Grob 3, ki je ležal že v plasti nasutja gomile, po načinu pokopa ter tudi po ostankih žare okvirno datiramo na sam začetek železne dobe na

⁶⁷ Starost je bilo mogoče oceniti po ohranjenih zobeh, med katerimi so tudi ne popolnoma izrasli modrostni zobje (tretji molarji), in lobanjskih šivih, ki so še odprti. Kljub temu, da ni ohranjenih jasnih indikatorjev za spol, pa velikost zob (zelo veliki) nakazuje, da gre za pokop moškega (M. Kovač).

⁶⁸ Grob ni bil dokumentiran (prim. *Poročilo 2013–2014*). Opis podajam na podlagi osebnega ogleda izkopavanj januarja 2014, ko je bilo jasno videti, da leži v profilu velik pitos.

Dolenjskem. Kot starohalštatskega obravnavamo tudi domnevno moški grob 2 (sl. 12). Datacijo groba nakazujeta pridani posodi, predvsem boljše ohranjen, s plitkimi kanelurami okrašen temno žgan ciborij tipa 3 po Dularju (t. 8: 2), ki dopušča datacijo groba v čas stopnje Stična.⁶⁹ Še najboljše ga sicer lahko primerjamo s ciborijem iz gomile XVI/1883 iz Ivanca pri Družinski vasi.⁷⁰

Povsem jasna pa je datacija moškega groba 1. Tega že na podlagi uhate sekire⁷¹ (t. 7: 4) in predrte pasne spona zgodnjelatenskega tipa⁷² (t. 7: 6) postavljamo v stopnjo negovskih čelad. Takšno datacijo podpira tudi nagubana skleda z ного (t. 7: 1), ki je po fakturi enaka mlajšim oblikam nagubane keramike, kot je primerek v etažah nagubanega ciborija iz stiškega naselja.⁷³ Grob 1 iz gomile 6A je tako tudi prvi zanesljiv grob iz poslednje halštatske stopnje v Stični.⁷⁴

GROBIŠČE IZ MLAJŠE ŽELEZNE DOBE

Urejanje kanalizacijskega omrežja⁷⁵ na Viru je že leta 2013 privedlo do še enega izjemnega arheološkega odkritja. Naposled je bila namreč razkrita lokacija (vsaj enega) grobišča iz mlajše železne dobe, ki leži zahodno od gradišča na prvi terasi pod obzidjem. Čeprav je to območje danes povsem pozidano, so bili med stanovanjskimi stavbami odkriti prvi trije latenski grobovi (sl. 1: 14–16).

Grob 1/Lt

(486 252; 89 506; 347,523) (sl. 1: 14; 13).

Žgani grob v do 0,12 m globoki grobni jami, v tlorisu oglete oblike, v izmeri 1,55 × 0,86 m. Ob robovih jame so ležali apnenčasti kamni, ki predstavljajo ostanek kamnite grobne konstrukcije. Sredi severovzhodne polovice grobne jame so bili

⁶⁹ Dular 1982, 45s, t. 13: 119–123.

⁷⁰ Dular A. 1991, 27, t. 7: 13.

⁷¹ Teržan 1977 ss; prim. Tecco Hvala 2012, 119 ss.

⁷² Frey 1974; prim. Tecco Hvala 2012, 182 ss.

⁷³ Gabrovec (ur.) 1994, t. 10: (4,5); prim. Grahek 2016, 238 ss, t. (62: 1); 65: 10.

Pri analizi okrasa naselbinske keramike iz Stične je podan tudi časovni okvir nagubane keramike (Grahek 2016, 213 s). Tam v op. 456 kot starejši primerek tovrstne keramike napačno navajam tudi grob II/1 s Kapitelske njive (Križ 1997, t. 1: II/1–1). Grob z enoplavutasto sekiro (v katalogu je napačen opis, op. a.) seveda datiramo najmanj v mlajšo stopnjo certoških fibul in ne sodi med (naj)starejše grobove s tovrstno keramiko.

⁷⁴ Prim. Teržan 2008, 292.

⁷⁵ Kanal 0,1.1. (*Poročilo 2013–2014*).

na dnu zbrani sežgani kostni ostanki. V grob so bili poleg šestih posod pridani še obredno zviti meč v nožnici, sulična ost, ščitna grba z žeblički za pritrnitev in deli okova ter bronasta fibula (*t. 10: 1–7; 11: 1–7*). Antropološka analiza: odrasla oseba (*Adultus*).

Analiza živalskih kostnih ostankov: zahodno od žganinskih ostankov pokojnika so ležali kostni ostanki mladega prašiča (*Sus domesticus*) in kokoši (*Gallus domesticus* (cf.)). Ledveno vretence prašiča je bilo najdeno tudi v pridanem lončku s pokrovom (*t. 10: 5*), medtem ko je bilo v glinenki in dvoročajnem vrču (*t. 10: 1,2*) odkritih veliko ostankov raznovrstnih (infiltriranih?) malih sesalcev.⁷⁶

Grob 2/Lt

(486 256; 89 502; 347,597) (*sl. 1: 15; 13*).

Žgani grob je ležal 5 m jugovzhodno od groba 1. V sredini slabše ohranjene grobne jame, v izmeri 0,52 × 0,44 m, ki je bila vkopana vse do skalnate geološke osnove, je bil zbran skupek sežganih kostnih ostankov, ob te je bila pridana glinenka (*t. 12: 1*).

Antropološka analiza: odrasla oseba (*Adultus-maturus*, 30–40 let), morda ženskega spola.⁷⁷

Analiza živalskih kostnih ostankov: v zasutju grobne jame so bili najdeni kostni ostanki prašiča (*Sus sp.*) in drobnice (*Ovis s. Capra?*), v glinenki pa navadnega krta (*Talpa europaea*).

Grob 3/Lt

(486 276; 89 511; 349,116) (*sl. 1: 16; 13*).

Žgani grob je bil leta 2014 izkopan 24 m vzhodno od prvih dveh grobov, in sicer ob ureditvi individualnega priključka k stanovanjski hiši.⁷⁸ Z novodobnim vkopom jarka poškodovana grobna jama ovalnega tlorisa, v izmeri 0,54 × 0,83 m, je bila zapolnjena s temno sivkastorjavo ilovico. Poleg pridane glinenke (*t. 13: 1*) in žganinskih ostankov je bilo v zasutju grobne jame najdenih še nekaj fragmentov keramičnih posod (*t. 13: 2–4*), glineno vretence, deformirana bronasta fibula in več železnih žebeljev

(*t. 13: 5–11*), ki pa so lahko prišli v grobno jama z mlajšim vkopom (*t. 13: 10,11*).

Antropološka analiza: odrasla oseba (*Adultus* ali *maturus*) z bolj robustno lobanjo (moški?).

Analiza živalskih kostnih ostankov: v grobni jami so bili najdeni skromni kostni ostanki drobnice (*Ovis s. Capra*).

Poleg opisanih grobov je bila v neposredni bližini groba 1, le 0,6 m severovzhodno od njega, odkrita še s kamni obložena jama za stojko (486 253; 89 507; 347,715), v izmeri 0,27 × 0,35 m,⁷⁹ katere namen ni razjasnjen.⁸⁰ Skupaj z drugimi najdbami, ki večinoma izvirajo iz plasti nad grobovi (*t. 9: 8–12; 10: 8,9; 12: 2–8*), kaže na večji obseg grobišča. Da latensko grobišče bržkone obsega celotno območje terase, kažejo predvsem najdbe iz plasti nad grobom 3 (*t. 13: 12,13*). Znano je namreč, da je bila ta plast nasuta ob zemeljskih delih na sosednjem stavbnem zemljišču.⁸¹

Prvi trije latenski grobovi iz Stične pomembno dopolnjujejo podatke o Virskem mestu v poznolatenskem obdobju.⁸² V starejšo stopnjo, ki jo postavljamo predvsem v čas stopnje Mokronog IIIa,⁸³ lahko datiramo ženski grob 2/Lt. Ker pa je bila v njem najdena le glinenka tipa 2 (*t. 12: 1*), je bolj primerna okvirna datacija groba v stopnjo Mokronog III ali LT D.⁸⁴ Zagotovo pa lahko z zadnjo stopnjo poselitve stiškega gradišča, imenovano stopnja Lt zidu 2,⁸⁵ povežemo grobova 1/Lt in 3/Lt.

V grobu 1/Lt je bil pokopan moški s popolno bojno opremo (*t. 11*). To sestavljajo meč v nožnici s koničnikom v obliki ostroge,⁸⁶ sulična ost z dolgim ozkim listom in rombičnim presekom⁸⁷ ter okrogla ščitna grba s štirimi rebri na okrajku.⁸⁸ Po

⁷⁹ SE 17, -18/19; kanal 0.1.1. (*Poročilo 2013–2014*).

⁸⁰ Prim. Grahek 2015, 310.

⁸¹ SE 003, priključek k hiši št. 20 (*Poročilo 2013–2014*, 156).

⁸² Grahek 2016, 279 ss. – Prim. Gabrovec (ur.) 1994, 154 ss; Frey, Gabrovec 1969, 12 ss (= Frey 1969, 11 ss); Gabrovec, Frey, Foltiny 1969, 192 (= Gabrovec, Frey, Foltiny 1970, 25); Dular, Tecco Hvala 2007, 150 ss; Teržan 2014a, 451 s.

⁸³ Grahek 2016, 253 ss, sl. 78: 1–44; 82.

⁸⁴ Grahek 2016, 141, sl. 44: G 2. – Prim. Božič 1987, 876 ss; Božič 1999, 210 ss; Božič 2008, 120 ss.

⁸⁵ Grahek 2016, 240 ss, sl. 82.

⁸⁶ Prim. Gleser 2005, 121 ss; Gleser 1999, 49 ss. Glej tudi Adler 1993, 63 ss.

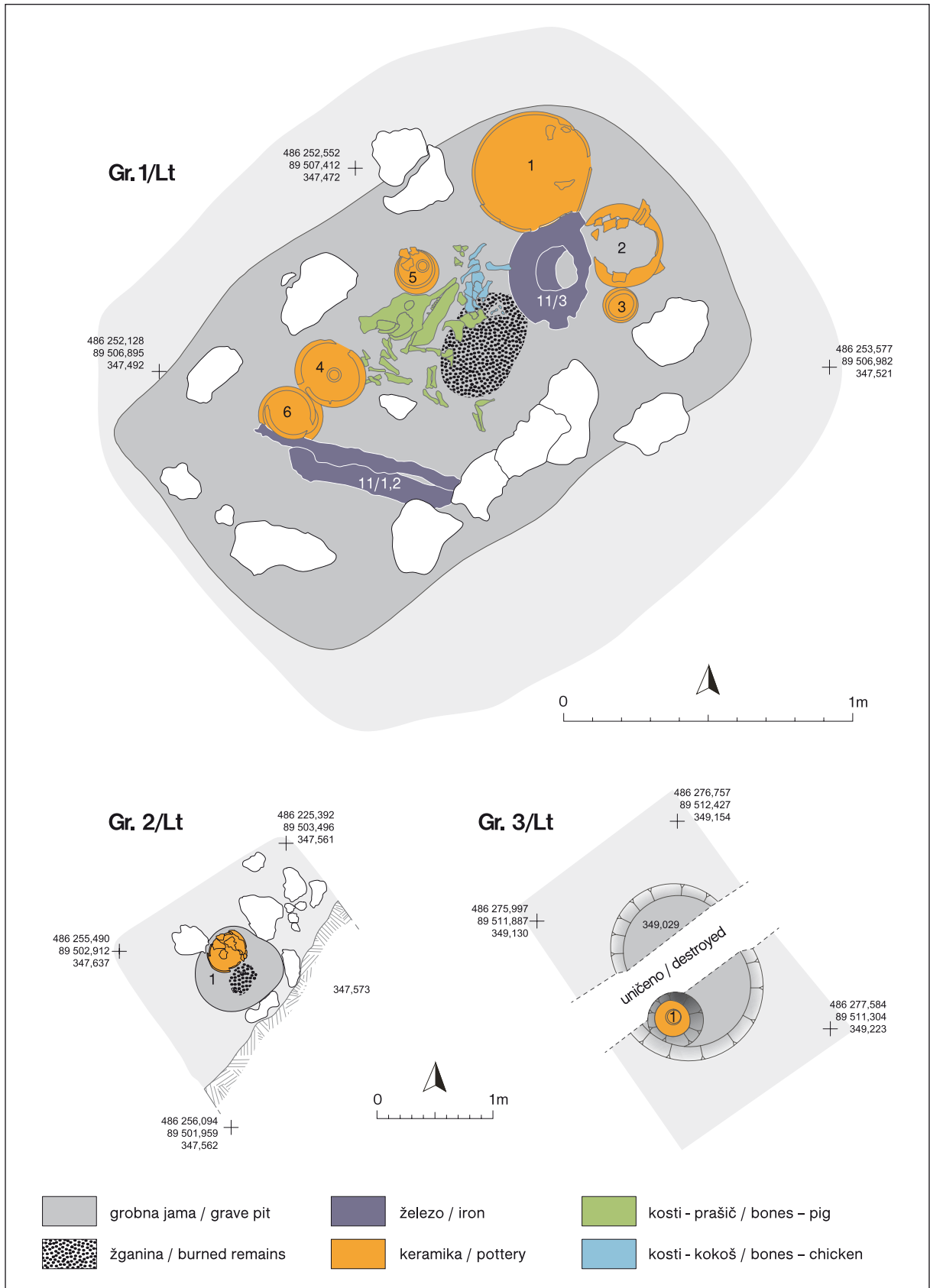
⁸⁷ Prim. Adler 1993, 92, Abb. 24: La2.

⁸⁸ Tip Novo mesto 169 po Bockius, Łuczkiwicz (2004, 94 ss). Prim. Windl 1975, t. 41: 2; 55: 17; Knez 1992, t. 61: 2; Gaspari et al. 2013; Breščak 2015, 82 s.

⁷⁶ Npr. več primerkov voluharic (*Microtus s. Pitymys*), gozdna voluharica (*Myodes glareolus*), vrtna ali ilirska voluharica (*Pitymys subterr/liecht.*), poljska rovka (*Crocidura suaveolens*), gorska rovka (*Sorex alpinus*), poljska rovka (*Crocidura leucodon*), gorska ali gozdna rovka (*Sorex alpinus/araneus*) idr. (B. Toškan, preliminarno poročilo).

⁷⁷ Na ženski spol kaže fragment zelo ozke brade (*trigonum mentale*) (M. Kovač).

⁷⁸ V terenski dokumentaciji je zabeležen kot "grob 1, priključek k hiši 20", v *Poročilu 2013–2014* pa je že uvrščen h kanalu 0.1.1. in imenovan "grob 3".

Sl. 13: Stična, grobišče iz mlajše železne dobe. Grobovi 1/Lt, 2/Lt in 3/Lt. M. = 1:20 (gr. 1); 1:50 (gr. 2 in 3).

Fig. 13: Stična, the cemetery from the Late Iron Age. Graves 1/Lt, 2/Lt, and 3/Lt. Scale = 1:20 (Gr. 1); 1:50 (Gr. 2 and 3).

kompletu orožja bi grob lahko datirali v stopnjo Mokronog IIIa ali LT D1,⁸⁹ vendar pa datacijo groba 1 narekuje bronasta fibula tipa Gorica⁹⁰ (*t. 10: 7*) in rimski dvoročajni vrč (*t. 10: 2*). Primerjave mu najdemo predvsem med keramičnim gradivom, datiranim v 1. st. n. št.,⁹¹ so pa tovrstni vrči zagotovo tudi starejši.⁹² To potrjuje že grob 21 iz Idrije pri Bači, kjer je bil podoben vrč najden v grobu s fibulo tipa Jezerine in tipa Aucissa⁹³ ter tudi v obdobje med 20/15 pr. n. št. in 5/15 n. št. datiran grob 1042 s Kongresnega trga v Ljubljani.⁹⁴ Pri dataciji stiškega groba je pomenljivo tudi, da med uvoženo rimsko keramiko iz naselja ni nobenega primerka, ki bi segal do avgustejskega časa.⁹⁵ Grob 1/Lt torej datiramo v čas stopnje Mokronog IIIb ali LT D2. V isti čas sodi tudi brčkone moški grob 3/Lt, katerega datacijo narekuje fibula s krilci tipa Almgren 238a (*t. 13: 6*).⁹⁶

SKLEP

Predstavljene raziskave na Viru pri Stični so prinesle več novih podatkov, ki pomembno dopolnjujejo že znano podobo Stične v železni dobi (*sl. 2*). Z odkritjem žganih grobov 1–3(2013) ob Virskem potoku je zdaj jasno, da plana grobišča ne ležijo le vzhodno od gradišča, ampak lahko domnevamo, da ležijo plani žgani grobovi na celotnem območju znanega gomilnega grobišča. To podpirajo med gomilama 2 in 3 v Virski gmajni odkriti grobovi 4–6(2013). Poleg tega je bilo odkritih tudi več žganih grobov, ki jih povezujemo z gomilami. To so v stopnjo Podzemelj 2 datiran žgani grob iz gomile 3 (grob 3/1(2013)) in grobovi iz do zdaj nepoznatih gomil. Gre za povsem uničeno gomilo(?) 1A, kjer so bili poleg enega skeletnega groba (grob 1A/5) izkopani tudi brčkone sočasni žgani pokopi (predvsem grobova 1A/1 in 1A/4). Ti zdaj kažejo, da tudi v Stični ne moremo govoriti o takojšnji uveljavitvi inhumacije, kar so nakazovale raziskave velike gomile 48, temveč so lahko žgani način pokopa uporabljali vsaj še v času stopnje Stična. Pri drugi novoodkriti gomili 6A pa

je bolj kot prisotnost žganega pokopa (neizkopan grob 6A/3) pomembno odkritje prvega groba iz najmlajše halštatske faze na Dolenjskem. Vse do odkritja groba 6A/1 smo iz Stične namreč poznali le posamezne najdbe, ki sodijo v čas negovske stopnje. Kljub temu se je vse do končane analize najdb iz naselbinskih izkopavanj bolj kot ne le domnevala neprekinjena poselitev vse do konca mlajše železne dobe. V mlajšo železno dobo brčkone datirajo tudi ostaline metalurških dejavnosti na Kojini. Še pomembnejše pa je odkritje lokacije latenskega grobišča iz Stične. Na zahodni strani gradišča, in sicer na prvi terasi pod obzidjem, so bili namreč izkopani trije latenski grobovi. Poleg morda nekoliko starejšega ženskega groba 2/Lt sta bila tu odkrita še dva moška grobova iz časa stopnje Mokronog IIIb ali LT D2, pri čemer še posebej izstopa bogat bojevniški grob 1/Lt.

KATALOG

Najdbe iz obeh predstavljenih arheoloških izkopavanj bodo skupaj s celotnim arhivom terenske dokumentacije shranjene v MGML, Mestni muzej Ljubljana. Pri kovinskih najdbah, ki so bile konservirane v MGLM, Konservatorsko središče Ščit, navajamo tamkajšnje evidenčne številke (EG).

Pojasnilo: neizrisane najdbe so označene z zvezdico (*).

Risbe predmetov: Tamara Korošec, Inštitut za arheologijo, ZRC SAZU.

Tabla 1

Virska gmajna (2013), kanal 0.5.4:

1. Frag. ustja lonca, prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; gladka zunanja in notranja površina temno rjave barve; trda, redukcijsko žgano; vel. 3,7 × 2,5 × 0,8 cm; SE 004.

2. Frag. ustja skodele s frag. ročajem; prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; gladka zunanja in notranja površina temno rjave barve; trda, redukcijsko žgano s končno oksidacijo; vel. 3,0 × 2,0 × 0,7 cm; SE 004.

3. Frag. ustja lonca z okrasom barbotina; prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; glajena zunanja in notranja površina svetlo rdečerjave barve; trda, oksidacijsko žgano; vel. 3,8 × 5,2 × 1,3 cm; SE 004.

4. Frag. ustja lonca, prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; gladka zunanja površina temno rjave barve, notranja površina svetlo rdečerjave barve; trda, redukcijsko žgano s končno oksidacijo; vel. 4,1 × 2,4 × 0,8 cm; SE 004.

5. 3 frag. ostenja lonca z vod. nalepljenim rebrom in iz njega modeliranim držajem; prostoročno oblikovano

⁸⁹ Božič 1999, 211 s.

⁹⁰ Demetz 1999, 106, t. 27; – Guštin 1991, 42 s; – Dizdar, Tonc 2013, 55 ss; – Drnič, Tonc 2014, 196 s, karta 4.

⁹¹ Prim. Schindler-Kaudelka 1989, 37 ss, Taf. 24/16; Horvat 2006, 16.

⁹² Prim. Pernet et al. 2006, 220.

⁹³ Guštin 1991, t. 21: 1–10.

⁹⁴ Gaspari et al. 2015, 143 ss, t. 2: 16.

⁹⁵ Grahek 2016, 259 ss, 283.

⁹⁶ Demetz 1999, 42 ss; Guštin 1991, 46s.

iz drobnozrnate lončarske mase; gladka zunanja površina rdečerjave barve, notranja površina temno rjave barve; trda, redukcijsko žgano s končno oksidacijo; vel. 1 = 6,9 × 4,4 × 0,8, vel. 2 = 5,3 × 3,2 × 1,0, vel. 3 = 3,3 × 2,9 × 0,7 cm; SE 004.

6. Frag. ostenja lonca z vod. nalepljeno podolgovato oblikovano bradavico – držajem; prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; gladka zunanja površina rdečerjave barve, notranja površina temno rjave barve; trda; redukcijsko žgano s končno oksidacijo; vel. 3,5 × 3,1 × 0,9 cm; SE 004.

7. Frag. ostenja lonca, okrašenega z vod. topim vrezom pred žganjem; prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase z redkimi, zelo grobimi Fe oksidi; gladka zunanja površina temno rdečerjave barve, notranja površina temno rjave barve; trda; redukcijsko žgano s končno oksidacijo; vel. 3,5 × 2,9 × 0,7 cm; SE 004.

8. Frag. ostenja pitosa s frag. ročajem; prostoročno oblikovano iz grobozrnate lončarske mase; gladka zunanja površina svetlo rjave barve, notranja površina rjave barve; redukcijsko žgano s končno oksidacijo; vel. 5,6 × 5,0 × 1,1 cm; SE 004.

9. Frag. brusa iz peščenjaka; vel. 4,2 × 6,4 × 1,0 cm; SE 004.

10. Frag. ustja skodelice s frag. ročajem; prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; gladka zunanja in notranja površina temno rjave barve; trda; redukcijsko žgano; vel. 3,8 × 3,2 × 0,5 cm; SE 002.

Kojina – metalurško območje (2014):

11. Frag. brusa iz peščenjaka; vel. 5,8 × 4,2 × 1,6 cm (jama SE 3/8).

12. Frag. bronaste fibule; vel. 1,5 × 1,2 × 0,2 cm (hodna površina, SE 2).

Tabla 2

Virski potok:

1. Frag. bronaste pogače, vel. 5,9 × 5,1 × 3,4 cm, t. 534,36 g, SE 003, primarni kanal.

Grob 1(2013)

2. Bikonično vretence, na sp. delu okrašeno s topo vrezanim cik-cak okrasom in vbodi; prostoročno izdelano iz drobnozrnate lončarske mase; gladka, rahlo porozna površina sivočrne barve, lisasta; trda; redukcijsko žgano, ožgano; vel. 3,1 × 1,9 cm; t. 14,99 g.

* – Frag. Ostenja posode, prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase, gladka zunanja in notranja površina rjavo-sive barve, trda, redukcijsko žgano, vel. 2,8 × 2,8 × 0,6 cm.

Grob 3(2013)

3. Frag. pitos-žara, prostoročno izdelano iz drobnozrnate lončarske mase; ožgana, gladka zunanja površina sivočrne barve, lisasta; notranja površina svetlo rjave rdečerjave barve; trda, nepopolno oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem; rekon. pr. d. 18,0 cm; rekon. v. 50,0 cm; d. 1,1 cm.

Virska gmajna, območje gomil 2 in 3:

Grob 4(2013)

* – Drobcu ostenja pitosa-žare, prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; gladka, rahlo porozna zunanja površina sivočrne barve, lisasta; notranja površina rjave barve; trda; nepopolno oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem.

Grob 5(2013)

* – Drobcu ostenja pitosa-žare, prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; gladka zunanja površina sivočrne barve; notranja površina rdečerjave barve; trda; nepopolno oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem.

Grob 6(2013)

4. Frag. pitosa-žare, prostoročno izdelano iz drobnozrnate lončarske mase; gladka, rahlo porozna zunanja površina sivočrne barve; notranja površina rdeče barve; trda; nepopolno oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem; rekon. pr. d. 23,0 cm; d. 0,9 cm.

Tabla 3

Virska gmajna, gomila 3:

Grob 3/1(2013)

1. Frag. pitos-žara z vod. nažlebljenimi rameni in tik pod njimi nalepljenimi bradavicami; prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; zglajena zunanja površina sivočrne barve; notranja površina temno rjave barve, lisasta; trda, redukcijsko žgano; pr. u. 25,6 cm; ohr. v. 27,5 cm; d. 0,8 cm.

2. Frag. lonca na nogi s parom vodoravnih kanelur na ramenih in pod njimi nalepljenimi, v obliki dulcev modeliranimi bradavicami, okrašenimi s topo vrezanim koncentričnim krožcem ter kaneliranim okrasom dvojnih cik-cak črt na ostenju; prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; zglajena zunanja črne barve, notranja površina temno rjave barve; trda; redukcijsko žgano; pr. u. 18,0 cm; ohr. v. 16,5 cm; d. 0,8 cm.

3. Frag. lonca s stožčastim vratom, na ramenih okrašen s parom vod. kanelur in pod njimi frag. ohranjenimi, nalepljenimi bradavicami ter kaneliranim okrasom dvojnih cik-cak črt na ostenju; zglajena zunanja in notranja površina črne barve; trda; redukcijsko žgano; pr. u. 22,0 cm; pr. d. 10,0 cm; v. 18,4 cm; d. 0,7 cm.

4. Železen nož z delno ohranjenim ščitnikom rezila in odtisom lesenega držaja na trnu; vel. 13,0 × 2,1 × 0,4 cm; EG 0027568.

5. Frag. železne pločevine (okov držaja noža?); vel. 4,8 × 0,9 × 0,1 cm; EG 0027570.

6. Frag. železno šilo (?) kvadratnega preseka; vel. 6,7 in 1,7 × 0,4; EG 0027567.

7. Železna jagoda; vel. 3,0 × 2,5 × 1,6; EG 0027566.

8. Frag. bronasta zakovica; vel. 1,0 × 0,2 cm; EG 0027569. – Jama (SE 25) z najdbami iz prekopanih grobov (kanal 0.1.7):

9. Frag. latvica s profiliranim robom ustja, prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase z redkim grobim peskom; gladka zunanja in notranja površina temno rjave barve; trda; oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem; vel. 9,8 × 7,4 × 0,6 cm; PN 004, SE 024.

* – Frag. ostenja latvice, prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; gladka zunanja in notranja površina temno rdečerjave barve; trda, oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem; PN 003.

* – Frag. ostenja rdeče barvanega ciborija, prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; zglajena, rahlo porozna zunanja in notranja površina svetlo rdeče barve; trda; oksidacijsko žgano; PN 002, SE 028.

* – Frag. ostenja rdeče barvanega ciborija, prostoročno oblikovano iz drobnorzate lončarske mase; gladka, rahlo porozna zunanja in notranja površina svetlo rdečerjave barve, trda; oksidacijsko žgano; PN 001, SE 027.

Tabla 4

Vir pri Stični, gomila(?) 1A:*Grob 1A/1*

1. Frag. pitos-žara, prostoročno oblikovano iz drobnorzate lončarske mase, glajena, rahlo porozna zunanja površina rjavo-črne barve, lisasta, notranja površina rdečerjave barve, trda, redukcijsko žgano s končno oksidacijo; pr. d. 16,0 cm; ohr. v. 16,0 cm; d. 1,2 cm.

2. Frag. lonca z okrasom navpično nalepljenih reber (vsaj 2), prostoročno oblikovano iz finoornate lončarske mase, gladka zunanja in notranja površina sivočrne barve, trda, redukcijsko žgano; pr. d. 9,0 cm; ohr. v. 12,2 cm; d. 0,6 cm.

Grob 1A/2

* – Frag. dna in spodnjega dela ostenja pitosa, prostoročno oblikovano iz groboornate lončarske mase, hrapava zunanja in notranja površina svetlo rdečerjave barve, lisasta, trda, nepopolno oksidacijsko žgano; nesestavljivo; d. 1,2 cm.

Grob 1A/5

3. Ciborij z okrasom treh parov navpično nalepljenih reber, prostoročno oblikovano iz drobnorzate lončarske mase, gladka, rahlo porozna zunanja površina sivočrne barve, lisasta; notranja površina temno rjave barve, lisasta, trda, nepopolno oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem, pr. u. 17,0 cm; pr. d. 8,5 cm; v. 20,0 cm; d. 0,7 cm.

4. Br. obroček rombičnega preseka; vel. 5,1 × 0,5 × 0,4 cm.

5. Br. obroček rombičnega preseka; vel. 3,9 × 0,5 × 0,5 cm.

6. Železen žebliček; vel. 0,8 × 0,4/0,2 cm.

* – Frag. ciborija/lonca na nogi z okrasom navpično nalepljenih reber in nalepljenimbradavicami (vsaj 2), prostoročno oblikovano iz finoornate lončarske mase, gladka zunanja površina sivočrne barve, notranja temno sivo-rjave barve, trda, nepopolno oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem, d. 0,6 cm.

Tabla 5

Grob 1A/4

1. Pitos z nalepljenim jezičastim držajem in nad njim, na ramenih nalepljenim okrasom bradavice, prostoročno oblikovano iz groboornate lončarske mase, glajena zunanja površina sivočrne barve, lisasta, notranja površina rdečerjave barve s sledmi črnega smolnatega premaza, trda, nepopolno oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem, pr. d. 20,5 cm; ohr. v. 60,8 cm; d. 1,6 cm.

* – Frag. ostenja lonca na nogi z okrasom navpično nalepljenih reber, prostoročno oblikovano iz finoornate lončarske mase, gladka zunanja površina sivočrne barve, notranja površina temno sive barve, trda, nepopolno oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem, d. 0,6 cm.

2. Frag. bronast obroček lečastega preseka s parom rombičnih razširitev, vel. 1 = 0,8 × 0,4/0,2 × 0,2 cm; vel. 2 = 0,5 × 0,4 × 0,2 cm.

Tabla 6

Grob 1A/3

1. Velik lonec z nizkim lijakastim vratom, parom nalepljenih jezičastih držajev in okrasom para na rame nalepljenih bradavic(2 × držaj+bradavica!), prostoročno oblikovano iz drobnorzate lončarske mase, gladka zunanja površina sivočrne barve, lisasta, notranja površina temno rdečerjave barve, trda, nepopolno oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem, pr. u. 30,5 cm; pr. d. 18,0 cm; ohr. v. 51,9 cm; d. 1,1 cm.

Najdba 1A/6

* – Frag. ostenja posode (podobne najdbi 7), prostoročno oblikovano iz drobnorzate lončarske mase, gladka zunanja površina temno sive barve, notranja površina rjavosive barve, trda, nepopolno oksidacijsko žgano; d. 0,9 cm.

Najdba 1A/7

2. Frag. ustja in ostenja lonca z okrasom izvlčenih navpičnih reber in na ramenu rahlo izvlčenih okroglih bradavic (vsaj 3), obdanih s plitvo kaneluro ter sledmi grafitnega premaza na vratu, prostoročno oblikovano iz drobnorzate lončarske mase, gladka zunanja in notranja površina sivočrne barve, trda, nepopolno oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem, pr. u. 6,3 cm; ohr. v. 15,8 cm; d. 0,6 cm.

Najdba 1A/8

* – Frag. rahlo vbočenega dna in ostenja posode na nogi (podobne kot v grobu 5), prostoročno oblikovano iz drobnorzate lončarske mase, gladka zunanja in notranja površina sivočrne barve, trda, redukcijsko žgano; vel. d. 5,4 × 4,5 × 0,8 cm.

Najdba 1A/9

* – 2 frag. ostenja pitosa (kot v grobu 3), prostoročno oblikovano iz drobnorzate lončarske mase, gladka zunanja površina sivočrne barve, notranja površina temno rdečerjave barve, nepopolno oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem; vel. 1 = 7,4 × 7,0 × 1,3 cm; vel. 2 = 7,5 × 6,4 × 1,3 cm.

* – Frag. rahlo vbočenega dna (isto kot najdba 8!); vel. 3,9 × 2,6 × 0,8 cm.

Tabla 7

Vir pri Stični, gomila 6A:*Grob 6A/1*

1. Skleda na vodoravno nažljebljeni nogi z nagubanim ostenjem in sledmi črnega premaza na zunanji površini, prostoročno oblikovano iz drobnorzate lončarske mase; gladka, rahlo porozna zunanja površina rjave barve, lisasta; notranja površina rjavosive barve; trda, redukcijsko žgano s končno oksidacijo; na nogi in spodnjem delu ostenja sledi črnega premaza; pr. u. 29,5 cm; pr. n. 15,0 cm; v. 24,5 cm; d. 0,7 cm.

2. Gobasto oblikovano vretence, prostoročno izdelano iz drobnorzate lončarske mase, gladka površina svetlo rjave barve, lisasta; trda, redukcijsko žgano, ožgano; vel. 3,5 × 2,9 cm, t.25,39 g; EG 0025731.

3. Železna sulična ost z dolgim toporiščem in rombičnim presekom ozkega lista; dolž. 27,1 cm; maks. šir. 3,0 cm; d. 1,1 cm; EG 0025715.

4. Železna uhata sekira; vel. 15,7 × 4,2 × 1,6 cm; EG 0025716.

5. Frag. železa (lok fibule ?), vel. $3,1 \times 1,2 \times 0,4$ cm; EG 0025717.

6. Frag. predrta železna pasna spona; vel. $8,4 \times 4,3 \times 0,3$ cm; EG 0025718.

Tabla 8

Grob 6A/2

1. Frag. pitos/lonca z nizkim lijakstim vratom, prostoročno oblikovan iz drobnozrnate lončarske mase; gladka zunanja površina rdečerjave barve, lisasta; notranja površina temno rjave barve, trda, nepopolno oksidacijsko žgano; pr. u. 17,0 cm; ohr. v. 14,8 cm; d. 0,8 cm.

2. Frag. ciborij s plitko kaneliranim okrasom na ramenih; prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; gladka, rahlo porozna površina sivočrne barve; notranja površina temno rjave barve; trda, oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem; pr. u. 17,5 cm; ohr. v. 19,7 cm; d. 0,6 cm.

3. Železen nož z odlomljenim trnastim nastavkom za držaj; vel. 1 = $10,8 \times 1,9 \times 0,3$ cm; vel. 2 = $3,1 \times 0,9 \times 0,3$ cm; EG 0027652, EG 0027656.

4. Frag. železno šilo (?) kvadratnega preseka; vel. $2,5/5,8/1,9 \times 0,4$ cm; EG 0027657.

Tabla 9

Nasutja gomile 6A:

1. 2 frag. ustja lonca, prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; gladka, porozna zunanja površina temno rjave barve, lisasta; notranja površina sivočrne barve, trda, redukcijsko žgano; vel. 1 = $5,1 \times 1,6 \times 0,6$ cm; vel. 2 = $3,3 \times 2,6 \times 0,6$ cm; SE 102.

2. Frag. ročaja; prostoročno oblikovano iz grobozrnate lončarske mase, gladka površina rdeče barve, lisasta, trda, nepopolno oksidacijsko žgano; vel. $3,6 \times 3,3 \times 1,3$ cm; SE 102.

3. Frag. toporišča železne sulične osti; vel. $3,7 \times 2,7 \times 0,2$ cm; SE 101; EG 0027663.

4. Frag. ostenja posode z navpično nalepljenimi rebri, prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; zglajena zunanja površina sivorjave barve, lisasta; notranja površina sivočrne barve; trda, redukcijsko žgano, ožgano; vel. $5,4 \times 7,1 \times 0,7$ cm; SE 101.

5. Frag. dna posode na nogi, prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; gladka zunanja površina sivočrne barve; notranja površina temno rjave barve; trda, nepopolno oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem; vel. $8,2 \times 4,8 \times 1,1$ cm; SE 101.

6. Frag. noge posode na nogi, prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase z redkim (zelo) grobim peskom; gladka zunanja površina sivočrne barve, notranja površina temno rjave barve; trda, oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem; vel. $4,7 \times 6,1 \times 0,9$ cm; SE 106.

7. Frag. dna in ostenja pitosa, prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; gladka, rahlo porozna zunanja površina črne barve; notranja površina temno rdečerjave barve; trda; nepopolno oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem; rekon. pr. d. 20,0 cm; d. 1,5 cm; SE 106.

Območje grobišča iz mlajše železne dobe (kanal 0.1.1.):

8. Frag. ustja lonca, prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase z redkimi grobimi železovimi oksidi, gladka zunanja površina svetlo rdeče barve, notranja površina svetlo rjave barve, trda, oksidacijsko žgano; vel. $5,8 \times 5,8 \times 1,2$ cm; SE 010, med grobovoma 1 in 2/Lt.

9. Frag. ustja glinenke, oblikovano na lončarskem vretenu iz zelo finozrnate lončarske mase, gladka zunanja in notranja površina bledo rdečerumene barva, trda, oksidacijsko žgano; vel. $3,9 \times 3,3 \times 0,7$ cm; SE 010, med grobovoma 1 in 2/Lt.

10. Frag. ustja vrča, izdelano na lončarskem vretenu iz zelo finozrnate lončarske mase, gladka, zunanja in notranja površina bledo rumenordeče barve, trda, oksidacijsko žgano; vel. $4,5 \times 1,8 \times 0,3$ cm; SE 006, severno od grobov 1 in 2/Lt.

11. Frag. ostenja S-profilirane sklede, izdelano na lončarskem vretenu iz zelo finozrnate lončarske mase, gladka zunanja in notranja površina bledo rjave barve, mehka, oksidacijsko žgano, prežgano, vel. $7,4 \times 3,8 \times 0,4$ cm; deponija, med grobovoma 1 in 2/Lt.

12. Frag. ustja sklede, izdelano na lončarskem vretenu iz zelo finozrnate lončarske mase, z malo grobimi vključki, gladka zunanja in notranja površina svetlo rdeče barve, trda, oksidacijsko žgano, vel. $3,1 \times 2,7 \times 0,7$ cm; med SE 006 in 007, severno od grobov 1 in 2/Lt.

Tabla 10

Grob 1/Lt

1. Frag. bikonična glinenka z vod., plitvimi žlebovi profiliranimi rameni, oblikovano na lončarskem vretenu iz zelo finozrnate lončarske mase; gladka zunanja površina temno sive barve; notranja površina sive barve, trda; žgano z izmenjavo redukcije in oksidacije s končno redukcijo; pr. d. 12,0 cm; ohr. v. 30,8 cm; d. 0,6 cm.

2. Dvoročajni vrč, oblikovan na lončarskem vretenu iz zelo finozrnate lončarske mase; gladka, prašnata zunanja in notranja površina bledo rdeče barve; mehka; oksidacijsko žgano; pr. u. 13,0 cm; pr. d. 9,0 cm; v. 18,3 cm; d. 0,4 cm.

3. Lonček, prostoročno oblikovan iz drobnozrnate lončarske mase z nekaj grobega peska; gladka zunanja in notranja površina temno rjave barve; trda; nepopolno oksidacijsko žgano; pr. u. 7,0 cm; pr. d. 5,0 cm; v. 8,0 cm; d. 0,4 cm.

4. Frag. lonček s pokrovom, prostoročno oblikovan iz grobozrnate lončarske mase z nekaj peska; gladka zunanja in notranja površina temno rjave barve; trda, redukcijsko žgano s končno oksidacijo; pr. u. 12,5 cm; pr. d. 7,0 cm; v. 7,4 cm; d. 0,7 cm; pokrov: pr. 11,0 cm; v. 3,9 cm; d. 0,8 cm.

5. Frag. lonček s pred žganjem vpraskanim okrasom in frag. pokrov, prostoročno oblikovan iz drobnozrnate lončarske mase z malo grobega peska; gladka zunanja površina temno rjave barve; notranja površina rdečerjave barve; trda, nepopolno oksidacijsko žgano; pr. u. 9,0 cm; pr. d. 5,0 cm; v. 8,0 cm; d. 0,7 cm; pokrov: pr. 9,6 cm; v. 3,9 cm; d. 0,6 cm.

6. Lonček s pokrovom, prostoročno oblikovan iz grobozrnate lončarske mase z nekaj peska; gladka zunanja površina temno rjave barve; notranja površina rjave barve; trda; redukcijsko žgano s končno oksidacijo; pr. u. 11,8 cm;

pr. d. 7,0 cm; v. 7,1 cm; d. 0,7 cm; pokrov: pr. 10,5 cm; v. 4,4 cm; d. 0,7 cm.

7. Frag. bronasta fibula z drobnimi, prečnimi vrezi na loku trikotnega preseka; vel. $2,4 \times 1,8 \times 0,2$ cm; EG 0025725.

– *Plast nad grobom 1 (SE 14, kanal 0.1.1):*

8. Frag. bronaste žice; vel. $2,6 \times 0,3$; EG 0027659.

9. Frag. trikotno odebeljenega ustja lonca z vod. modeliranim rebrom na ramenih, oblikovano na lončarskem vretenu iz zelo finoizrinate lončarske mase; gladka, prašnata, zunanja in notranja površina blede rjave barve; mehka, oksidacijsko žgano; vel. $3,6 \times 4,8 \times 0,5$ cm.

Tabla 11

Grob 1/Lt

1. Železen meč s sredinskim rebrom in z gumbom na trnastem nastavku, pravokotnega preseka za držaj. Trikrat prepognjen, ohranjen v nožnici s sedlasto oblikovanim ustjem, okrašenim z vzdolžnim in prečnim rebrom ter kasetno oblikovanim spodnjim delom nožnice; dolž. 37,0 cm (nožnica 73,0 cm; rezilo 87,0 cm; držaj 16 cm); šir. nožnice 5,4 cm; d. rezila 0,7 cm; EG 0025721.

1a. Železen koničnik nožnice meča v obliki ostroge; vel. $7,3 \times 3,0 \times 0,4$ cm; EG 0025720.

2. Železna sulična ost z dolgim toporiščem, ohranjenima luknjama za pritrditev in dolgim ozkim listom rombičnega preseka; dolž. 48,0 (14,5 + 33,5) cm; maks. šir. 4,8 cm; d. 1,0 cm; EG 0025721.

3. Železna okrogla ščitna grba s klekastim prehodom v zaobljeno kaloto in štirimi pari lukenj za pritrditev na okrajku, med katerimi so iztolčena rebra; pr. 25,3 cm; šir. okrajka 7,1 cm; d. 0,2 cm; kalota: pr. 10,5 cm; v. 6,3 cm; EG 0025719.

4–5. Frag. železna žeblička s kupolasto glavo in kavljasto zapognjenim trnom; vel. $0,9 \times 0,6$; $1,8 \times 0,2$ cm in $2,3 \times 1,3/0,4$ cm; EG 0027650 in EG 0027651.

6–7. Frag. železnega trakastega okova; vel. $6,3 \times 0,8 \times 0,15$ cm in $6,6 \times 0,6 \times 0,3$ cm; EG 0025722 in EG 0027664.

Tabla 12

Grob 2/Lt

1. Frag. bikonična glinenka z vod. profiliranimi ramenji, izdelano na lončarskem vretenu iz zelo finoizrinate lončarske mase; gladka zunanja in notranja površina temno sive barve; trda, žgano z izmenjavo redukcije in oksidacije s končno redukcijo; pr. u. 6,4; pr. d. 4,3 cm; rekon. v. 26,5 cm; d. 0,7 cm.

– *Plast nad grobom 2 (SE 10, kanal 0.1.1):*

2. Frag. ramen glinenke, okrašenih z vod., plitkimi kanelurami; izdelano na lončarskem vretenu iz zelo finoizrinate lončarske mase, gladka zunanja površina blede rjave barve, notranja površina blede rdeče barve, trda, oksidacijsko žgano; vel. $3,8 \times 5,4 \times 0,9$ cm.

3. 2 frag. bikonične glinenke z vod. profiliranimi ramenji, izdelano na lončarskem vretenu iz zelo finoizrinate lončarske mase, gladka zunanja in notranja površina blede rdečerjave barve, trda; oksidacijsko žgano; vel. 1 = $5,3 \times 10,2 \times 0,6$ cm; vel. 2 = $5,2 \times 4,0 \times 0,7$ cm.

4. Frag. močno izvihane ustja s parom topih vrezov na spodnjem robu in vod. profiliranega ostenja (ni izrisano) bikonične glinenke; izdelano na lončarskem vretenu iz zelo finoizrinate lončarske mase; gladka zunanja in notranja površina svetlo sive barve, mehka, redukcijsko žgano, prežgano; vel. 1 = $8,9 \times 4,7 \times 0,9$; vel. 2 = $3,9 \times 6,3 \times 0,9$ cm.

5. Frag. ustja glinenke, izdelano na lončarskem vretenu iz zelo finoizrinate lončarske mase; gladka zunanja in notranja površina blede rjave barve, mehka, oksidacijsko žgano; vel. $3,0 \times 2,6 \times 0,5$ cm.

6. 2 frag. ustja lonca, prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase; gladka, rahlo porozna zunanja in notranja površina svetlo rjave barve, trda; redukcijsko žgano s končno oksidacijo; vel. 1 = $3,5 \times 2,7 \times 0,6$ cm; vel. 2 = $2,4 \times 2,2 \times 0,5$ cm.

7. Ustja glinenke, izdelano na lončarskem vretenu iz zelo finoizrinate lončarske mase; gladka zunanja in notranja površina rožnate barve; mehka, oksidacijsko žgano; vel. $3,9 \times 2,1 \times 0,6$ cm.

8. Ustja skleda?, izdelano na lončarskem vretenu iz zelo finoizrinate lončarske mase, gladka zunanja in notranja površina svetlo rdeče barve, lisasta; trda, oksidacijsko žgano; vel. $4,1 \times 3,1 \times 0,5$ cm.

Tabla 13

Grob 3/Lt

1. Bikonična glinenka s plitkimi vod. kanelurami profiliranimi ramenji; izdelano na lončarskem vretenu iz zelo finoizrinate lončarske mase; gladka zunanja in notranja površina temno sive barve, trda, oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem; pr. u. 9,8 cm; pr. d. 8,0 cm; v. 21,5 cm; d. 0,5 cm.

2. Frag. ustje z ostenjem lonca, prostoročno izdelano iz drobnozrnate lončarske mase, gladka, rahlo porozna zunanja površina svetlo rdečerjave barve, lisasta, notranja površina rjave barve, trda, oksidacijsko žgano; pr. u. 12,0 cm; ohr. v. 8,5 cm; d. 0,7 cm.

3. Ustja lonca, izdelano na lončarskem vretenu iz zelo finoizrinate lončarske mase, gladka zunanja in notranja površina blede rjave barve, trda, redukcijsko žgano s končno oksidacijo, vel. $9,5 \times 2,9 \times 0,4$ cm.

4. Frag. bikoničen lonec z vod., plitko kaneluro na ramenih, izdelano na lončarskem vretenu iz zelo finoizrinate lončarske mase, gladka zunanja in notranja površina svetlo sivorjave barve, lisasta, trda, žgano z izmenjavo redukcije in oksidacije s končno redukcijo, ožgana; pr. u. 23,0 cm; pr. d. 8,5 cm; rekon. v. 21,5 cm; d. 0,6 cm.

5. Okroglo vretence, prostoročno oblikovano iz drobnozrnate lončarske mase, gladka površina temno rjave barve, trda, redukcijsko žgano, vel. $3,7 \times 2,2$ cm; t. 25,43 g.

6. Frag. in deformirana bronasta fibula; vel. $6,6 \times 2,2 \times 0,2$ cm; EG 0025732, frag. peresovine EG 0025724.

7. Frag. železen žebliček s kupolasto glavic, vel. $1,0 \times 1,2 \times 0,2$ cm; EG 0027647.

8. Železen klin, kvadratnega preseka, vel. $4,1 \times 0,3$ cm; EG 0025712.

9. Frag. železen klin, pravokotnega preseka, vel. $2,8 \times 0,5 \times 0,3$ cm; EG 0025714.

10–11. Železena žeblja kvadratnega preseka s kovano glavico, vel. $3,6 \times 0,4$ cm in $3,1 \times 0,6 \times 0,3$ cm, zamešano? EG 0027649 in EG 0027648.

– *Plast nad grobom 3 (SE 3, priključek k h. št. 20):*

12. Frag. dna z ostenjem lonca, prostoročno oblikovano iz drobnorzate lončarske mase, gladka, rahlo porozna zunanja površina sivočrne barve, notranja površina svetlo

rjave barve, trda, redukcijsko žgano, ožgano, vel. $4,8 \times 6,6 \times 0,8$ cm.

13. Frag. dna glinenke, oblikovano na lončarskem vretenu iz zelo fino zrnate lončarske mase, gladka zunanja in notranja površina temno sive barve, trda, oksidacijsko žgano s končnim dimljenjem, vel. $3,3 \times 2,5 \times 0,7$ cm.

- ADLER, W. 1993, *Studien zur germanischen Bewaffnung. Waffenmitgabe und Kampfweise im Niederelbegebiet und im übrigen Freien Germanien um Christi Geburt.* – Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde 58.
- BELAK, M. 2014, Staroslovenski žarni grob s Kapitelske njive v Novem mestu / Early Medieval cremation grave from Kapitelska njiva in Novo mesto, Slovenia. – V / In: *Studia Praehistorica in Honorem Janez Dular*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 30, 397–403.
- BOCKIUS, R., P. LUCZKIEWICZ 2004, *Kelten und Germanen im 2.–1. Jahrhundert vor Christus.* – Monographien 58, Mainz, Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Forschungsinstitut für Vor- und Frühgeschichte, 2004.
- BOŽIČ, D. 1987, Keltska kultura u Jugoslaviji. Zapadna grupa. – V / In: *Praistorija jugoslavenskih zemalja 5, Željezna doba, 855–897*, Sarajevo.
- BOŽIČ, D. 1999, Die Erforschung der Latènezeit in Slowenien seit Jahr 1964 / Raziskovanje latenske dobe na Slovenskem po letu 1964. – *Arheološki vestnik* 50, 189–213.
- BOŽIČ, D. 2008, *Late La Tène-Roman cemetery in Novo mesto. Ljubljanska cesta and Okrajno glavarstvo. Studies on fibulae and on the relative chronology of the Late La Tène period / Poznatlatsko-rimsko grobišče v Novem mestu. Ljubljanska cesta in Okrajno glavarstvo. Študija o fibulah in o relativni kronologiji pozne latenske dobe.* – Katalogi in monografije 39.
- BOŽIČ, D. 2015, Stopnja Podzemelj 2 – orožje iz brona in železa, igle, konjska oprema, fibule in pestro okrašena lončenina / The Podzemelj 2 phase – weapons of bronze and iron, pins, horse gear, fibulae and diversely decorated pottery. – V / In: *Sokličeva zbirka: "Tu mam pa ilirskega poglavarja". Arheologija in numizmatika. Katalog stalne razstave / Soklič collection: "Here's the Illyrian chief". Archaeology and numismatics. Catalogue of the permanent exhibition*, 42–61, Slovenj Gradec.
- BOŽIČ, R. 1984, Novo mesto. – *Varstvo spomenikov* 26, 203–205.
- BREŠČAK, D. 2015, Graves with weapons from Verdun near Stopiče / Grobovi z orožjem z Verduna pri Stopičah. – V / In: J. Istenič, B. Laharnar, J. Horvat (ur. / eds.), *Evidence of the Roman army in Slovenia / Sledovi rimske vojske na Slovenskem*, Katalogi in monografije 41, 75–123.
- ČREŠNAR, M., B. TERŽAN 2014, Absolutno datiranje bronaste dobe na Slovenskem / Absolute dating of the Bronze Age in Slovenia. – V / In: Teržan, Črešnar (ur. / eds.) 2014, 661–702.
- DEMETS, S. 1999, *Fibeln der Spätlatène- und frühen römischen Kaiserzeit in den Alpenländern.* – Frühgeschichtliche und provincialrömische Archäologie, Materialien und Forschungen 4.
- DIZDAR, M., A. TONC, 2013, Finds of fibulae from 1st century BC in Croatia: Trade and exchange between Eastern Alps, the Danube and the northern Adriatic area before and during Roman conquest. – V / In: G. Grabherr, B. Kainrath, T. Schierl (ur. / eds.) *Verwandte in der Fremde. Fibeln und Bestandteile der Bekleidung als Mittel zur Rekonstruktion von interregionalem Austausch und zur Abgrenzung von Gruppen vom Ausgreifen Roms während des 1. Punischen Krieges bis zum Ende des Weströmischen Reiches.* Akten des Internationalen Kolloquiums, Innsbruck 27. bis 29. April 2011, Ikarus, Innsbrucker Klassischarchäologische Universitätschriften 8, 49–75.
- DJURA JELENKO, S., D. BOŽIČ 2015, Kramarškov grob z Legna / The Kramaršek grave from Legen. – V / In: *Sokličeva zbirka: "Tu mam pa ilirskega poglavarja". Arheologija in numizmatika. Katalog stalne razstave / Soklič collection: "Here's the Illyrian chief". Archaeology and numismatics. Catalogue of the permanent exhibition*, 19–29, Slovenj Gradec.
- DRNIČ, I., A. TONC 2014, Kasnolatenske i ranocarske fibule s japonskog prostora / Late La Tène and Early Imperial Fibulae from the Iapodian Territory. – *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 31, 181–214.
- DULAR, A. 1991, *Pražgodovinska grobišča v okolici Vinjega vrha nad Belo cerkvijo / Die vorgeschichtlichen Nekropolen in der Umgebung von Vinji Vrh oberhalb von Bela Cerkev.* – Katalogi in monografije 26.
- DULAR, J. 1982, *Halštatska keramika v Sloveniji (Die Grabkeramik der älteren Eisenzeit in Slowenien).* – Dela 1. razreda SAZU 23.
- DULAR, J. 2003, *Halštatske nekropole Dolenjske / Die hallstattzeitlichen Nekropolen in Dolenjsko.* – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 6.
- DULAR, J., S. TECCO HVALA 2007, *South-Eastern Slovenia in the Early Iron Age. Settlement – economy – society / Jugovzhodna Slovenija v starejši železni dobi. Poselitev – gospodarstvo – družba.* – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 12.
- DULAR, J., I. ŠAVAL, S. TECCO HVALA 2002, *Bronastodobno naselje Oloris pri Dolnjem Lakošu / Bronzezeitliche Siedlung Oloris bei Dolnji Lakoš.* – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 5.
- FREY, O.-H. 1969, Zur latènezeitlichen Besiedlung Unterkrains. – V / In: *Marburger Beiträge zur Archäologie der Kelten. Festschrift W. Dehn*, Fundberichte aus Hessen, Beiheft 1, 7–20, Wiesbaden.
- FREY, O.-H. 1974, Durchbrochene Frühlatenegürtelhaken aus Slowenien. – V / In: *Opuscula Iosepho Kastelic Sexagenario Dicata*, Situla 14/15, 129–142.

- FREY, O.-H., S. GABROVEC 1969, K latenski poselitvi Dolenjske: prvi rezultati izkopavanj na stiškem naselju (Zur latènezeitlichen Besiedlung Unterkrains. Erste Ergebnisse der Ausgrabungen im Ringwall von Stična). – *Arheološki vestnik* 20, 7–26.
- GABROVEC, S. 1964–1965, Halštatska kultura Slovenije (Die Hallstattkultur Sloweniens). – *Arheološki vestnik* 15–16, 21–63.
- GABROVEC, S. 1987, Jugoistočnoalpska regija sa zapadnom Panonijom. Dolenjska grupa. – V / In: *Praistorija jugoslavenskih zemalja* 5, *Željezno doba*, 29–119, Sarajevo.
- GABROVEC, S. (ur. / ed.) 1994, *Stična 1. Naselbinska izkopavanja / Siedlungsausgrabungen*. – Katalogi in monografije 28.
- GABROVEC, S. 1999, 50 Jahre Archäologie der älteren Eisenzeit in Slowenien / 50 let arheologije starejše železne dobe v Sloveniji. – *Arheološki vestnik* 50, 145–188.
- GABROVEC, S. 2008, Stiške gomile / Stična – Grabhügel. – V / In: S. Gabrovec, B. Teržan, *Stična 2/2. Gomile starejše železne dobe. Razprave / Stična 2/2. Grabhügel aus der älteren Eisenzeit. Studien*, Katalogi in monografije 38 [2010], 7–60.
- GABROVEC, S., B. TERŽAN 2008, *Stična 2/2. Gomile starejše železne dobe. Razprave / Stična 2/2. Grabhügel aus der älteren Eisenzeit. Studien*, Katalogi in monografije 38 [2010].
- GABROVEC, S., O.-H. FREY, S. FOLTINY 1969, Prvo poročilo o naselbinskih izkopavanjih v Stični. – *Arheološki vestnik* 20, 177–196.
- GABROVEC, S., O.-H. FREY, S. FOLTINY 1970, Erster Vorbericht über die Ausgrabungen im Ringwall von Stična (Slowenien). – *Germania* 48, 12–33.
- GABROVEC, S., A. KRUH, I. MURGELJ, B. TERŽAN 2006, *Stična 2/1. Gomile starejše železne dobe / Stična 2/1. Grabhügel aus der älteren Eisenzeit. Katalog*. – Katalogi in monografije 37.
- GASPARI, A., R. MASARYK, M. NOVŠAK 2013, Ščitna grba iz Emone (Ljubljana). Keltsko orožje v zgodnjem rimskem kontekstu / The shield boss from Emona (Ljubljana). Celtic weaponry in an Early Roman context. – *Vjestnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 46, 57–87.
- GASPARI, A., I. BEKLJANOV ZIDANŠEK, R. MASARYK, M. NOVŠAK 2015, Augustan military graves from the area of Kongresni trg in Ljubljana / Augustejska vojaška grobova s Kongresnega trga v Ljubljani. – V / In: J. Istenič, B. Laharnar, J. Horvat (ur. / eds.), *Evidence of the Roman army in Slovenia / Sledovi rimske vojske na Slovenskem*. – Katalogi in monografije 41, 125–169.
- GLESER, R. 1999, Studie zum spätkeltischen Hauptlingsgrab 23 mit Wagenteilen und Bewaffnung aus der Nekropole von Hoppstädten-Weiersbach. – *Mitteilungen des Vereins für Heimatkunde im Landkreis Birkenfeld* 73, 29–100.
- GLESER, R. 2005, *Studien zu sozialen Strukturen der historischen Kelten in Mitteleuropa aufgrund der Gräberanalyse*. – Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde 81.
- GRAHEK, L. 2015, Early La Tène Graves from Orehova vas near Maribor / Zgodnjelatenški grobovi iz Orehove vasi pri Mariboru. – *Arheološki vestnik* 66, 293–316.
- GRAHEK, L. 2016, *Stična. Željeznodobna naselbinska keramika / Iron Age settlement pottery*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 32.
- GUŠTIN, M. 1991, *Posočje. Posočje in der jüngeren Eisenzeit / Posočje. Posočje v mlajši železni dobi*. – Katalogi in monografije 27.
- GUŠTIN, M., A. PRELOŽNIK 2005, Sajevece. Željeznodobno gomilno grobišče ob Krki (Sajevece. An Iron Age barrow cemetery at the Krka River). – *Arheološki vestnik* 56, 113–168.
- HORVAT, J. 2006, *Dekle je po vodo šlo. Rimski vodnjak iz Suhadol*. – Kamnik.
- ISTENIČ, J. 1999, *Poetovio, zahodna grobišča 1 / Poetovio, the Western Cemeteries 1*. – Katalogi in monografije 32.
- KNEZ, T. 1984, Žarno grobišče v Novem mestu. Začasno poročilo o raziskovanju v letu 1982 (Das Urnengraberfeld in Novo mesto. Vorbericht der Grabung 1982). – *Arheološki vestnik* 35, 119–133.
- KNEZ, T. 1985, Novo mesto – Kapiteljske njive. – *Varstvo spomenikov* 27, 205–208.
- KNEZ, T. 1992, *Novo mesto 2, keltsko-rimsko grobišče Beletov vrt (keltisch-römisches Gräberfeld Beletov vrt)*. – Carniola Archaeologica 2.
- KNEZ, T. 1993, *Novo mesto 3. Kapiteljska njiva. Knežja gomila (Fürstengrabhügel)*. – Carniola Archaeologica 3.
- KRIŽ, B. 1997, *Novo mesto 4. Kapiteljska njiva. Gomila II in gomila III*. – Carniola Archaeologica 4.
- KRIŽ, B. 2000, *Novo mesto 5. Kapiteljska njiva. Gomila IV in gomila V*. – Carniola Archaeologica 5.
- KRIŽ, B. 2013, *Novo mesto 7. Kapiteljska njiva. Gomila I, XIV in XV / Barrows I, XIV and XV*. – Carniola Archaeologica 7.
- KRIŽ, B., M. JEREBA, B. TERŽAN 2014, Kapiteljska njiva. – V / In: Teržan, Črešnar (ur. / eds.) 2014, 473–484.
- KRUH, A. 2008, Gomila 5 ali Tratarjeva gomila / Grabhügel 5 oder Tratar-Grabhügel. – V / In: S. Gabrovec, B. Teržan, *Stična 2/2. Gomile starejše železne dobe. Razprave (Grabhügel aus der älteren Eisenzeit. Studien)*, Katalogi in monografije 38 [2010], 69–131.
- KRUH, A. 2014, Kobarid. – V / In: Teržan, Črešnar (ur. / eds.) 2014, 615–627.
- MOŽINA, A. 1983, *Pristavljiva vas*. – *Varstvo spomenikov* 25, 214, 231.
- PAVLIN, P., A. JAŠAREVIČ 2016, Depo iz starejšega obdobja kulture žarnih grobišč iz Paležnice Donje pri Doboju (Bosna in Hercegovina) / The Early Urnfield period hoard from Paležnica Donja near Doboj (Bosnia and Herzegovina). – *Arheološki vestnik* 67, 31–72.
- PERGAR, M. 2012, Vir pri Stični – arheološko najdišče Kojina. – *Varstvo spomenikov* 49/12 (2014). *Poročila*, 288.
- PERNET, L., E. CARLEVARO, L. TORI, G. VIETTI, P. DELLA CASA, P. SCHMID-SIKIMIĆ 2006, *La necropoli di Giubiasco (Ti) II. Les tombes de La Tène finale et d'époque romaine*. – *Collectio Archaeologica* 4.
- SPITZER, G. 1973, Ein hallstattzeitlicher Tumulus von Dragatuš. – *Arheološki vestnik* 24, 780–811.
- SCHINDLER-KAUDELKA, E. 1989, *Die gewöhnliche Gebrauchskeramik vom Magdalensberg*. – *Kärntner Museumsschriften* 72, Archäologische Forschungen zu den Grabungen auf dem Magdalensberg 10.
- STERGAR, P., M. PETKOVŠEK, S. PORENTA, R. ŽIŽEK 2014, Arheološko dokumentiranje ob gradnji na Viru pri Stični. – V / In: *Arheologija v letu 2013 – dediščina za javnost. Zbornik povzetkov. Strokovno srečanje Slov-*

- enskega arheološkega društva. Ljubljana, Mestni muzej Ljubljana MGML, 6. –7. Marec 2014, 54–55, Ljubljana.
- STRMČNIK GULIČ, M. 1979, Prazgodovinske gomile na Legnu pri Slovenj Gradcu (Vorgeschichtliche Grabhügel auf dem Legen bei Slovenj Gradec). – *Arheološki vestnik* 30, 101–150.
- STRMČNIK GULIČ, M. 1995, Doneski k arheološki podobi slovenjgraškega okoliša. – V / In: *Slovenj Gradec in Mislinjska dolina* I, 31–76, Slovenj Gradec.
- ŠKVOR JERNEJČIČ, B. 2011, Starejšeželeznodobno grobišče Veliki Nerajec pri Dragatušu v Beli krajini / The Early Iron Age cemetery of Veliki Nerajec near Dragatuš in Bela krajina. – *Arheološki vestnik* 62, 165–230.
- ŠMIT, Ž., P. PELICON 2000, Analysis of copper-alloy fittings on a Roman gladius from the river Ljubljanica (Analize bakrovih zlitin na nožnici rimskega meča iz Ljubljane). – *Arheološki vestnik* 51, 183–187.
- ŠRIBAR, V. 1962, *Stična - Pristavlja vas (Dule)*. – *Varstvo spomenikov* 8, 232–234.
- TECCO HVALA, S. 2012, *Magdalenska gora. Družbena struktura in grobni rituali železnodobne skupnosti / Magdalenska gora. Social structure and burial rites of the Iron Age community*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 26.
- TECCO HVALA, S., J. DULAR, E. KOCUVAN 2004, *Železnodobne gomile na Magdalenski gori / Eisenzeitliche Grabhügel auf der Magdalenska gora*. – Katalogi in monografije 36.
- TERŽAN, B. 1977, O horizontu bojevniških grobov med Padom in Donavo v 5. in 4. stol. pr. n. št. (Horizon of Warrior Tombs found in the Fifth and Fourth Centuries B.C. in the Territory between the Po and the Danube). – V / In: M. Guštin (ur. / ed.), *Keltske študije*, Posavski muzej Brežice 4, 9–21.
- TERŽAN, B. 1990, *Starejša železna doba na Slovenskem Štajerskem / The Early Iron Age in Slovenian Styria*. – Katalogi in monografije 25.
- TERŽAN, B. 2008, *Stiške skice / Stična – Skizzen*. – V / In: S. Gabrovec, B. Teržan, *Stična 2/2. Gomile starejše železne dobe. Razprave / Stična 2/2. Grabhügel aus der älteren Eisenzeit. Studien*, Katalogi in monografije 38 [2010], 189–325.
- TERŽAN, B. 2014a, *Stična*. – V / In: Teržan, Črešnar (ur. / eds.) 2014, 451–462.
- TERŽAN, B. 2014b, Prvi med prvimi – o centralnem grobu gomile I na Kapiteljski njivi v Novem mestu / First among firsts – the central grave of tumulus I at the Kapiteljska njiva in Novo mesto. – V / In: *Studia praehistorica in Honorem Janez Dular*, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 30, 251–270.
- TERŽAN, B., M. ČREŠNAR (ur. / eds.) 2014a, *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem / Absolute dating of the Bronze and Iron Ages in Slovenia*, Katalogi in monografije 40.
- TERŽAN, B., M. ČREŠNAR 2014b, Poskus absolutnega datiranja starejše železne dobe na Slovenskem / Attempt at an absolute dating of the Early Iron Age in Slovenia. – V / In: Teržan, Črešnar (ur. / eds.) 2014, 703–725.
- TRAMPUŽ OREL, N. 1996, *Spektrometrične raziskave depojskih najdb pozne bronaste dobe / Spectrometric Research of the Late Bronze Age Hoard Finds*. – V / In: Teržan (ur. / ed.) 1996, *Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe na Slovenskem 2 / Hoards and Individual metal Finds from the Eneolithic and Bronze Ages in Slovenia 2*, Katalogi in monografije 30, 165–242.
- WINDL, H. 1975, *Das latène- und kaiserzeitliche Gräbfeldes von Mihovo, Unterkrain (Dolenjsko)*. – Neobjavljeno Doktorsko delo / Unpublished Dissertation, Universität Wien.

Newly discovered graves from the Early and Late Iron Age at Vir pri Stični

Translation

The importance, greatness, and fame of the prehistoric centre at Vir pri Stični are extensive and well known beyond the archaeological public. The immense hillfort (Cvinger above Stična) with a vast tumulus cemetery has been subject to numerous analyses and discussions and undoubtedly represents one of the foundations for the social and chronological study of the Iron Age culture, not just in Dolenjska region but also throughout the entire southeastern Alpine region.¹ Although Stična is one of the most investigated and best-known prehistoric sites in Slovenia, the recent

excavations in the modern village of Vir pri Stični (Fig. 1), that is in the broader area of the prehistoric cemeteries on the western and southwestern sides of the existing hillfort, have provided new and very significant information (Fig. 2).

Alongside the (private) construction work between 2013 and 2016,² Primož Stergar and Slobodan Olić directed two extensive archaeological fieldwork campaigns. Both teams generously allowed me to study the entire excavated material with the pertinent documentation, for which I am sincerely grateful.

¹ Gabrovec 1964–1965; Gabrovec 1987; Gabrovec (ed.) 1994; Gabrovec et al. 2006; Gabrovec, Teržan 2008; Grahek 2016; Dular, Tecco Hvala 2007, etc.

² The cultural protection conditions for implementing construction activities were set forth by the relevant conservator, Mitja Pergar (ZVKDS OE Ljubljana).

INTRODUCTION

The excavations in 2013–2014

The archaeological excavations under the direction of Primož Stergar began in September 2013, during the construction of a sewage system within the village of Vir pri Stični. Straightforward archaeological supervision of the digging, which encompassed mainly mechanical trench excavations with extensive archaeological documentation, escalated in several places into rescue excavations. All the archaeological activities were limited to a narrow section of the construction zone, which with a few exceptions did not allow for expansion of the excavation area. The infrastructure construction dictated the very course of the archaeological investigations, so they were often performed in difficult, even unsuitable, working conditions. Nevertheless, the team performed its task exceptionally; the venture concluded in September 2014, with archaeological supervision of the construction activities in a total length of 5800 m (*Fig. 1: 1–11, 13–16*).³

Although modest traces of activity from the Roman, medieval, and post-medieval periods were established during the fieldwork, here only the remains of prehistoric inhabitation are discussed in detail.

Utilized documents:

Poročilo 2013-2014 (P. Stergar et al. 2015, unpublished report, ZVKDS OE Ljubljana).

The fieldwork documentation in the season 2013–2014 was carried out individually for each “trench” (sections of the sewage network) and termed as described in the construction documentation (e.g. the “*primarni kanal*” or *kanal 0.1.1, kanal 0.1.8*, etc.). The archaeological documentation (list of stratigraphic units (SE), the specific finds (PN), samples, etc.) was numbered for each “trench” from 1 onwards.

For those discovered archaeological remains that are not presented with a geo-referenced plan, a location in Gauss-Krüger coordinates is provided, referring to the estimated midpoint of individual pits, for example. When the absolute elevation was measured (recorded), the data for the top is always provided.

³ The archaeological investigations were carried out by a team composed of Primož Stergar, Matej Pekovšek, Sašo Porenta, and Rok Žižek, who presented the preliminary results to the public even before conclusion of the field work (Stergar et al. 2014). After all field work had been concluded at Vir pri Stični, they also prepared an extensive and exemplary report (*Poročilo 2013–2014*).

The excavations in 2016

In spring 2016, the firm Arhos d.o.o executed archaeological rescue excavations on the location of a private residence construction, near the sewage network route from 2013–14 (*Fig. 1: 12*).⁴

Utilized documentation:

Poročilo 2016 (A. Šinkovec, M. Vujasinović, 2016, unpublished report, ZVKDS OE Ljubljana).

Analysis of the material

– All of the human bone remains were analyzed and identified by Mateja Kovač, an independent researcher.

– The animal bone remains were examined and identified by Borut Toškan, ZRC SAZU, Inštitut za arheologijo / Institute of Archaeology, Ljubljana.⁵

– The analysis of the paleobotanical samples (charcoal and seeds) was performed by Tjaša Tolar, ZRC SAZU, Inštitut za arheologijo / Institute of Archaeology, Ljubljana.

– The analysis of the bronze alloy (n. 10) was carried out by Žiga Šmit, Fakulteta za matematiko in fiziko Univerze v Ljubljani / Faculty of Mathematics and Physics, the University of Ljubljana.

– The radiocarbon dating of the charcoal (n. 28, 42) was performed by the laboratory in Poznan (Poland): *Poznańskie Laboratorium Radiowęglowe, Poznańskiego Parku Naukowo - Technologicznego, Uniwersytetu im. A. Mickiewicza (Poznan Radiocarbon Laboratory, Poznan Park of Science and Technology, Adam Mickiewicz University)*.

My sincere thanks for all the information.

THE AREA OF INVESTIGATIONS IN 2013–2014: A GENERAL OVERVIEW

During the archaeological supervision of the construction of the sewage infrastructure, 197 sections were cleaned, photographed, and described. In addition to alleged Roman, medieval and post-medieval vestiges,⁶ most of the profiles revealed quite simple stratigraphic layer sequences. The geological bedrock in most of the excavation area was hard limestone and dolomites. In several places, the excavation descended only to the gravel-like stratum of the decayed top of the bedrock, above

⁴ The excavations under the supervision of Slobodan Olić were carried out by Ahac Šinkovec and Mirko Vujasinović, who prepared the primary report (*Poročilo 2016*).

⁵ Only a preliminary report is provided in this article, as with B. Toškan and M. Kovač an independent study is being prepared on the results of the archaeozoological and anthropological analyses.

⁶ *Poročilo 2013–2014*.

which clay-soil geological layers were accumulated. These rarely contained finds, and if so, they were in a secondary location; the same applies to individual finds from identical layers excavated in the built-up part of the modern village Vir pri Stični (Fig. 1: 2; Pl. 1: 10). Slightly more finds came from layers of colluvium origin, which were uncovered primarily in the northern part of the investigated area, above the site called Virska gmajna (Fig. 1: 1; Pl. 1: 1–9). These are mostly small fragments of pottery vessels, broadly dated to the (early) Hallstatt period, possibly even to the Late Bronze Age (Pl. 1: 3,8,10).⁷

In the southern part of the investigated area, east of Virski potok (*stream*), alluvial layers were documented above the geological bedrock. Only single finds came from these layers, including a fragment of bronze (plano-convex) ingot.

Bronze ingot (Fig. 1: 5):

The fragment (Pl. 2: 1) has an uneven top surface full of air bubbles, while the bottom surface is much smoother. Regarding its shape, it is rather reminiscent of copper plano-convex ingots or ox-hide ingots,⁸ although the analysis using the PIXE method (particle induced X-ray emission)⁹ showed that this was a bronze alloy.¹⁰ Considering the amount of impurities,¹¹ as well as the high tin content,¹² the find can best be compared to ingots dated to the Ha B phase. However, the chronological framework of this object remains open, as no other finds accompanied it.

TRACES OF (METALLURGICAL) ACTIVITIES AT KOJINA

Kojina was identified as a new archaeological site in the spring of 2011, during conservation supervision of the construction of a new residential area. The remains of a small hearth and furnaces were discovered then, which indicated that activi-

ties presumably related to metallurgy took place here in the prehistoric period.¹³

During the supervision of the construction work in 2014 (Fig. 1: 3), fragments of pottery were discovered in a layer (SE 2),¹⁴ which is considered to have been a prehistoric walking surface. In addition to a fragment of a bronze fibula whose attribution is difficult to determine (Pl. 1: 12),¹⁵ this layer also contained several pits.

Pits:

A large oval pit (SE 3/8) (Fig. 3: J1) with dimensions 2.6 × 2.3 m, and 0.27 m deep, was filled with a lot of burnt stones (SE 9) and fragments of burnt clay. Among them, a fragment of a sandstone whetstone was found (Pl. 1: 11), along with several pottery fragments: small fragments of La Tène fine ware, such as jugs, as well as fragments of porous jars,¹⁶ which date the pit to the (late) La Tène period. Considering the discovery of several pieces of iron ore and many small fragments of slag (Fig. 4), the pit was probably utilized during metallurgical activities. Other smaller pits that were discovered in the immediate vicinity were evidently related to the process of smelting ore and acquiring iron (Fig. 3: J2–J4).¹⁷ The remains of a hearth were excavated southeast of another large pit (SE 4/5). Analysis of the charcoal indicated the wood of at least two different deciduous trees and one conifer.¹⁸

Furnace:

The remains of a furnace discovered under a stone path in the southwestern part of Kojina can likewise probably be connected to metallurgical activities (Fig. 1: 4). It consisted of a 1.2 × 1.5 m

¹³ Pergar 2012 (2014), 288.

¹⁴ In this case it was *kanal* 0.1.8. (*Poročilo 2013–2014*).

¹⁵ The very badly preserved fragment is somewhat reminiscent of the Almgren 237 type fibula (Demetz 1999, 49 ff., Pl. 12: 1–3), which is also characteristic for the late La Tène (LT D2) Mokronog IIIb phase (Božič 1999, 211; Božič 2008, 52 ff., cf. Pl. 22: 15,16). It could even represent the remains of a Roman period one-part highly molded fibula, dated from the middle of the 1st century to the first third of the 2nd century (Istenič 1999, 59 ff., Fig. 46; 47).

¹⁶ These fragments that are not shown in the drawing are comparable to pottery from the settlement at Cvinger: see Grahek 2016, 101, Fig. 33: d,f; 138 ff., Fig. 44: G; and 128 ff., Fig. 42: L 37–L 44.

¹⁷ *Kanal* 0.1.8. (*Poročilo 2013–2014*): Pits SE 6/7, -10/11, and -12/13.

¹⁸ Diffuse-porous broadleaves with 1- to 2- regular bands (rose family [*Rosaceae*]); diffuse-porous broadleaves with 2 to 3 regular bands, and conifers without resin channels (fir [*Abies alba*] / yew [*Taxus baccata*]) (T. Tolar).

⁷ Cf. Dular, Šavel, Tecco Hvala 2002, 145 ff.; Črešnar, Teržan 2014b, 683 f.

⁸ See Trampuž-Orel 1996, 201 f.; cf. Pavlin, Jarašević 2016, 35 f., Pl. 8: 60 and the literature cited there.

⁹ Šmit, Pelicon 2000, 183 f.

¹⁰ Ni: 0.77%, Cu: 74.2%, As: 1.59%, Ag: 0.36%, Sn: 17.6%, Sb: 4.67%, Pb: 0.85%, Fe: <0.3%; density according to Archimedes: 8.28 g/cm³ (Ž. Šmit).

¹¹ The Sb >As >Ni proportion means that the analyzed sample belonged to group 6 according to Trampuž-Orel. See Trampuž-Orel 1996, 203 ff., Fig. 12: Ha B.

¹² Trampuž-Orel 1996, 182 ff., Fig. 1: Ha B.

large and up to 0.53 m deep pit (GKK: 486 672; 89 564; -), with walls of reddish burnt clay. In addition to tiny bits of charcoal, the dark grey fill (SE 13/14)¹⁹ also contained some small and undeterminable pottery fragments.

EARLY IRON AGE GRAVES

The graves above Virski potok

Three cremation graves were discovered in alluvial layers to the west of the Stična Tumuli 16 and 12 (*Fig. 1: 6,7*).

Grave 1 (2013)

(486 261; 88 933; -) (*Fig. 1: 6*).

This cremation grave was discovered during the digging of the sewage system trench, approximately 1.20 m below the surface, in an alluvial layer (SE 4).²⁰ The grave was only 0.12 m deep and had a circular plan, 0.5 m in diameter. The fill was very dark grey-brown soil, containing few small fragments of calcined bones and some small pieces of burnt clay, as well as a ceramic spindle-whorl (*Pl. 2: 2*) and an undeterminable pottery fragment.

Grave 2 (2013)

(486 263; 88 931; -) (*Fig. 1: 6*).

This cremation grave was discovered in the immediate vicinity of Grave 1. The grave pit was damaged by the mechanical trenching. It was also located 1.20 m below the surface in the same alluvial layer (SE 4) (*Fig. 5*), as Grave 1. The pit, 0.45 m deep and 0.38 m wide, was filled with a very dark grey-brown mixture of silty clay with some charcoal, fragments of burnt clay, and several tiny bits of calcined bones.

Grave 3 (2013)

(486 209; 89 110; 316,725) (*Fig. 1: 7*).

This cremation grave was found 186 m north-west of the Graves 1 and 2. It was discovered 1 m below the surface in the same alluvial layer (SE 4), as the other two. The grave pit was 0.4 m deep, with a circular plan and a diameter of 0.75 m. The pit contained a ceramic urn with cremated bone remains (*Fig. 5; Pl. 2: 3*), which were scattered outside the urn as well. The bits of calcined bones were insufficient for anthropological analysis.

The absence of metal grave goods and the poor preservation makes these graves hard to define chronologically. The urn from Grave 3 can be compared to the urn from the cremation Grave Preloge 13/148 at Magdalenska gora.²¹ According to Dular's typology of the Hallstatt grave pottery of Dolenjska, it can also be compared to pithoi of type 1, dated to the beginning of the Iron Age, i.e. in the Podzemelj phase. The latter is characteristic for its retention of the Urnfield tradition.²² In that period, cremation burial was a known feature in the Dolenjska cultural circle. The same applies to cremation burials under tumuli, which sometimes still appear in the period of the Stična phase when inhumation burial predominated in Dolenjska region.²³

The graves from the Virski potok can thus be roughly dated to the very beginning of the Iron Age. These were most probably flat burials in a partly marshy area (*Fig. 6*), without any traces whatsoever of a deposition of a tumulus. Therefore, the newly discovered graves offer significant new features about the already well-known cemetery at Stična. So far, flat cremation graves had been known only in the area of Pristavlja vas and Dole.²⁴ According to the finds, they are all dated approximately to the earlier Hallstatt period; Grave 1 from Pristavlja vas, which contained a pair of iron bracelets, can be placed in the Podzemelj phase,²⁵ while Grave 2 was evidently later. According to the two dark-fired ciboria with a decoration of vertical ribs, which are classified among earlier examples of ciborium type 7 according to Dular, Grave 2 could be dated to the Stična phase.²⁶ The question, therefore, arises as to whether the cremation graves from

²¹ Tecco Hvala, Dular, Kocuvan 2004, 76, Pl. 116: C4; Tecco Hvala 2012, 56 ff., Fig. 19: j.

²² Dular 1982, 19 f., Pl. 1.

²³ Gabrovec 1999, 179 ff.; Dular 2003, 108 f.; Dular, Tecco Hvala 2007, 125 ff.; Gabrovec 2008, 40 ff.; Kruh 2008 71 f.; Tecco Hvala 2012, 50 ff.

²⁴ Gabrovec et al. 2006, 221 ff.; Šribar 1962; Možina 1983. – At the end of November 2016, in Pristavlja vas, on lot. no. 539/2, cad. dist. Šentvid, the remains were uncovered of (yet one more) most probably cremation grave. During the excavations undertaken by Arheoterra d.o.o., the lower part of an urn (pithos) was found in a shallow pit, the rest destroyed by plowing. For the information, inspection of the finds, and field documentation, I would like to thank Otmar Kovač, the site director.

²⁵ Gabrovec et al. 2006, Pl. 192: 1/1–2; cf. Dular 2003, 101 ff.

²⁶ Gabrovec et al. 2006, Pl. 192: 2/1–2; cf. Dular 1982, 48 f, Pl. 14: 134. Also see Teržan 2008, 275.

¹⁹ Kanal 0.1.7. (*Poročilo 2013–2014*).

²⁰ *Primarni kanal (Poročilo 2013–2014)*.

the Virski potok could be earlier than the already known flat graves from Pristavlja vas. A reliable answer cannot be offered without further research.

The graves in the area of Tumuli 2 and 3 at Virska gmajna

The cremated graves in the Virski potok can be considered flat graves, yet the question remains as to whether this applies to the graves that were discovered to the north, at Virska gmajna, in the area of the previously known Stična Tumuli 2 and 3 (Fig. 1: 8,9). Three poorly preserved cremation graves were discovered during the digging of the sewage infrastructure. All three were documented under the layer interpreted as a hypothetical pre-historic walking surface.

Grave 4 (2013)

(485 834; 89 663; 343, 955) (Fig. 1: 8).

The grave pit, 0.1 m in depth, had an irregular form, 0.6 m long and 0.36 m wide. It was filled with dark gray clay containing charcoal and a few small pieces of calcined bones. Several pottery fragments were also found, which most probably represent the remains of a pithos-urn.

The grave was in the upper part destroyed by the trenching machine, as it was found only 0.30 m below the surface. It had certainly been previously damaged by the construction of the cart road, visible in the Franciscan cadastral plan,²⁷ as is indicated by the road stones that sank into the fill of the grave pit.

Grave 5 (2013)

(485 832; 89 672; 344, 550) (Figs. 1: 9; 7).

The cremation grave was uncovered 9 m northeast of Grave 4. It was also severely damaged in the past by road construction (including the present-day asphalt road). The remains of the grave pit were visible in the layer of debris above the decayed bedrock. The fill contained fragments of a pithos-urn, which cannot be reconstructed.

Grave 6 (2013–14)

(485 833; 89 673; 344, 398) (Fig. 1: 9).

The cremation grave lay 2 m further east from the Grave 5. It was semi-circular in plan with a diameter of 0.42 m. The shallow remains of a grave

pit were discovered at a depth of 0.3 m below the surface, in the natural decayed layer above the bedrock. The only object in a dark grey-brown clay soil with tiny pieces of charcoal was a pithos-urn, although badly damaged (Fig. 7; Pl. 2: 4).

Graves 4 to 6 do not differ from cremation Grave 3 in the area of Virski potok. Due to the poor state of preservation and the absence of chronologically significant grave goods, they cannot be specifically dated. According to the remains of urns, the pottery fabric, and also the type of burial, the graves can be dated (at least) to the beginning of the Iron Age in Dolenjska, that is to the Podzemelj phase. The discussed graves might also be somewhat later, as these forms of pottery (as well as cremation burial itself)²⁸ were retained throughout a long time. Hence, at least Grave 4 can be dated to the period of boat-shaped fibulae or the Stična phase, as is indicated by the radiocarbon dating of the charcoal.²⁹ The latter is virtually identical to the radiocarbon dating of the Grave 82 from Kobarid, which is also dated on the basis of the grave goods to the Sv. Lucija Ic phase, contemporary to the Stična phase.³⁰

Just like the dating, the position of Graves 4, 5 and 6 is not entirely clear. Namely, they were discovered between Tumuli 2 and 3. As all three lay below the level of the former walking surface, and no traces of deposition could be detected in this area, they should probably be considered as cremation graves laid between tumuli, as are known from Kapiteljska njiva in Novo Mesto.³¹

The archaeological vestiges that were documented 34 m southwest of Graves 4 to 6 should be treated differently (Fig. 1: 10). In the section of a trench, adjacent to the already known Tumulus 3, the remains of a pit (SE 25) were discovered.³² The pit was filled with various earthen deposits (SE 24, 27–29) and stacked limestone stones (SE 26) (Fig. 8). The fill also contained several groups of ceramic vessel fragments (SE 27–29). In addition to a dish with inturned and profiled edge of

²⁸ Cf. Gabrovec 2008, 40 ff.; Kruh 2008 71 f.; Tecco Hvala 2012, 50 ff.

²⁹ Poz-81383: 2540±35 BP; 2σ: 801–730 BC (40.5%), 692–659 BC (13.0%), 652–543 BC (41.9%) (OxCal v4.2.3 Bronk Ramsey (2013)).

³⁰ Kruh 2014, 617 f., Fig. 42.4; Teržan, Črešnar 2014b, 716 ff., Fig. 41.

³¹ Belak 2014, Fig. 1. Cf. Tecco Hvala 2012, 52 ff.

³² Kanal 0.1.7. (Poročilo 2013–2014).

²⁷ Arhiv Republike Slovenije [http://arsq.gov.si/Query/bild.aspx?VEID=230132&DEID=10&SQNZNR=1].

the rim (*Pl. 3: 9*),³³ fragments of two red painted footed bowls should also be mentioned. Considering the pottery, the pit could be dated to the late Hallstatt period,³⁴ although it is more likely that it was formed during the previous excavations of Tumulus 3, meaning it represents the remnants of already excavated graves. It is significant that fragments of red painted vessels are already known from the test trenching of the tumulus in 1977 and 1978.³⁵

The cremation grave excavated in the immediate vicinity, here called 3/1 (2013), must also be associated with Tumulus 3 (SE 31/32).³⁶

Grave 3/1 (2013)

(485 822; 89 653; 344,910); (*Fig. 1: 11*).

This was a cremation grave in the form of a rectangular pit, measuring 1.0 × 0.7 m, dug into a deposited layer above the decayed geological bedrock (*Fig. 9*). The northeastern part of the pit contained cremated remains with tiny fragments of calcined bones scattered from the damaged urn (*Pl. 3: 1*). Towards the south, the fill of the grave pit had darker patches, possibly representing the remains of a wooden structure,³⁷ and metal grave goods with two ceramic vessels (*Pl. 3: 2–8*).

The metal grave goods, particularly the iron awl (*Pl. 3: 6*), indicate the burial of a man.³⁸ For the chronological determination of Grave 3/1, the pottery is better than the metal, especially the black fired vessels. This is an interesting set of a jar with a conical neck and flat base (*Pl. 3: 3*) and a completely comparable footed bowl (*Pl. 3: 2*). Both are decorated with grooves and applied knobs on the shoulders. Knobs on the footed bowl are decorated with grooved concentric circles. According to Dular's typological classification of Dolenjska grave pottery, the footed vessel could be compared to footed jars of type 2.³⁹ However, the best analogies for the vessel set from Grave 3/1 can be found among the pottery from the tumulus cemetery at Legen near

Slovenj Gradec.⁴⁰ Jars with a conical neck and grooved decoration are otherwise characteristic for the Poštela 2 phase, whose beginnings are dated to the late 8th or early 7th centuries BC.⁴¹ This is the period of the Podzemelj 2 phase in the framework of the Dolenjska cultural circle,⁴² and such a date would also be supported by the radiocarbon analysis of the calcined bones from the urn.⁴³

Tumulus (?) 1A at Virska gmajna

In 2016, simultaneously with digging for a planned new building (Lot no. 720/57, cad. dist. Stična), southwest of Stična Tumulus 1, several graves were discovered just above the bedrock (*Fig. 1: 12*). In the field documentation and in the preliminary report,⁴⁴ all the discovered archaeological remains were interpreted as graves, although some must be interpreted merely as finds that certainly came from damaged graves, or graves completely destroyed sometimes in the past (*Fig. 10*). The latter may represent the remnants of a tumulus, which was obliterated in the past, yet is barely noticeable only through the analysed LIDAR images,⁴⁵ and has been designated as Tumulus 1A.

Grave 1A/1

This was a cremation grave (*Figs. 10; 11*) in an up to 0.25 m deep pit with slanted walls and a flat base. The grave was circular in plan, with a diameter of 0.40 m. Only the lower part of the grave pit was preserved (*Pl. 4: 1*), with the urn containing the cremated remains, some tiny bits of calcined bones and fragments of a jar, decorated with ribs (*Pl. 4: 2*). A flat limestone was discovered in the immediate vicinity of the grave, perhaps indicating a covering slab.⁴⁶

³³ This was a dish with inturned rim of type 4 according to Dular (1982, 76 f., Pl. 26: 258–263). Cf. Grahek 2016, 151, Fig. 46: La 15a.

³⁴ Dular 1982, 90 f.; Gabrovec 1987, 54 ff.; Dular 2003, 135.

³⁵ Gabrovec et al. 2006, 225, Pl. 194: 3/1–7.

³⁶ *Kanal 0.1.7. (Poročilo 2013–2014)*.

³⁷ Cf. Tecco Hvala 2012, 76 ff.

³⁸ Tecco Hvala 2012, 135 ff., Figs. 53: 2,3; 71: 1,2. Cf. Guštin, Preložnik 2005, 124 ff., Fig. 14: 14.

³⁹ Dular 1982, 42, Pl. 11: 105–107. Cf. Spitzer 1973, Pl. 118: 6; Škvor Jernečič 2011, 193, Pl. 16: 3.

⁴⁰ Strmčnik Gulič 1979, 117 ff., Pls. 5: 6,9,11,13; 10: 8; 11: 6; 19: 4; Strmčnik Gulič 1995, 36, Fig. 4; 5. Cf. Djura Jelenko, Božič 2015, 23: Fig. below.

⁴¹ Teržan 1990, 32 ff.

⁴² Gabrovec 1964–1965, 36 f., Fig. 3; Božič 2015, 61.

⁴³ Poz-82030: 2585±30 BP; 2σ: 818–751 BC (90.1%), 683–668 BC (2.3%), 634–629 (0.3%), 614–592 BC (2.6%) (OxCal v4.2.3 Bronk Ramsey (2013)). – Cf. Križ, Jereb, Teržan 2014, 478 ff., Fig. 27.2.9.

⁴⁴ *Poročilo 2016*.

⁴⁵ The Lidar image is available at <http://evode.arso.gov.si/>, wherein the remains of the alleged barrow are visible at coordinates D96 GKY: 485.755, GKX: 89.715.

⁴⁶ A large flat stone also lay in the immediate vicinity of find 1A/9 (*Poročilo 2016*).

Grave 1A/2

This was a cremation grave (*Figs. 10; 11*) in an up to 0.30 m deep pit, with slanted walls and a flat base. The grave was circular in plan, with a diameter of 0.45 m. Only the lower part of the grave pit was preserved, containing a completely crushed urn with some cremated remains and small pieces of calcined bones.

Grave 1A/3

This was a cremation grave (*Figs. 10; 11*) in an up to 0.25 m deep pit with slanted walls and a flat base. The grave was circular in plan, with a diameter of 0.65 m. Cremated remains⁴⁷ with small fragments of calcined bones were gathered in the top of the flattened and damaged urn (*Pl. 6: 1*).

Grave 1A/4

This was a cremation grave (*Figs. 10; 11*) in an up to 0.40 m deep pit with slanted walls and a flat base. The grave was circular in plan, with a diameter of 0.75 m. Cremated remains⁴⁸ with small fragments of calcined bones and a broken bronze circlet (*Pl. 5: 2*) were collected in a massive, poorly fired urn (*Pl. 5: 1*).

Grave 1A/5

This was an inhumation grave (*Fig. 10*) recognized in remains of an up to 0.10 m deep pit, of an undefined shape. The dark yellow-brown clay fill contained the scarce remains of an inhumation burial (fragments of bones),⁴⁹ fragments of two ceramic vessels (*Pl. 4: 3*), a pair of bronze circlets (*Pl. 4: 4,5*), and a small iron nail (*Pl. 4: 6*).

*Potential/destroyed graves (Fig. 10):**Find 1A/6*

Fragments of a vessel, similar to find 1A/7, lay in the remains of a shallow pit in the weathered layer over the bedrock.

Find 1A/7

Northeast of the find 1A/6, fragments of a jar were excavated, with a decoration of ribs, small knobs, and a graphite coating (*Pl. 6: 2*). The jar lay in a circular shallow pit, with a diameter of 0.33 m, in the weathered layer of the bedrock.

Finds 1A/8 and 1A/9

The fragments of a footed vessel, similar to the footed bowl from the Grave 1A/5, and the fragment of a pithos-urn, similar to the one from the Grave 1A/3, were found in the weathered layer of the bedrock, northeast of the preserved graves, in an area that was damaged by the construction of a modern road, as was indicated by traces in the nearby excavated trench.⁵⁰

All the graves lay in dark brown layer of clay,⁵¹ which was probably not colluvial, but rather the remains of the tumulus mound. The former existence of a tumulus is indirectly proven by the upper part of destroyed Graves 1A/1 and 1A/2. They can be compared to graves from destroyed tumuli, such as those in Novo Mesto.⁵² Interestingly, the land in the vicinity of Tumulus 1A was not best suited for fields and even on the Franciscan cadastral maps it is noted as a wooded area.⁵³

Even though Graves 1 and 2 indicate the existence of a tumulus, it definitely cannot be argued that both of them were part of it. Namely, it is possible that they are in fact earlier than the tumulus mound, similarly to the Graves 100 and 101 from the large Stična Tumulus 48, and Graves 14 and 24 from Tumulus 5.⁵⁴ However, the poorly preserved urn, which does not differ in fabric from (late) Bronze Age pottery, does not permit reliable dating for Grave 2. The same applies to Graves 3 and 4 (*Pls. 6: 1; 5: 1*), which contain urns similar the pithoi of type 1 and type 2 according to Dular.⁵⁵ Considering the urns, Graves 3 and 4 could at least approximately be dated to the very beginning of the Iron Age in Dolenjska. However, fragments similar to the jar from Grave 1 were found in the urn from Grave 4, which would require a somewhat later dating of both graves. This also applies to finds 1A/6 and 7, which also

⁴⁷ The carbon sample analysis showed the presence of diffuse-porous broadleaf trees with aggregate bands (hazel [*Corylus avellana*] / alder [*Alnus* sp.] / hornbeam [*Carpinus betulus*]) and diffuse-porous broadleaf trees with solitary pores and 1-?3 regular bands (T. Tolar).

⁴⁸ All analyzed carbon samples belong to diffuse-porous broadleaf trees with aggregate bands (hazel [*Corylus avellana*] / alder [*Alnus* sp.] / hornbeam [*Carpinus betulus*]) (T. Tolar).

⁴⁹ Fragments of robust bones with marked muscle attachments (M. Kovač).

⁵⁰ Ditch SE 32/33 (*Poročilo 2016*).

⁵¹ SE 18 (*Poročilo 2016*).

⁵² Cf. Božič R. 1984; Knez 1984, 119, Pls. 1, 2; Knez 1985.

⁵³ See *n. 27*.

⁵⁴ Gabrovec 2008, 38 ff.; Kruh 2008, 70 ff.

⁵⁵ Dular 1982, 19 f., Pls. 1; 2: 7.

contain fragments of pots decorated with ribs and knobs. They can be classified among jars of type 2 according to Dular⁵⁶ and numerous analogies can be found in graves at Novo Mesto. Similar pots can be traced in Grave I/16 from the Podzemelj 2 phase,⁵⁷ although they are even more numerous in graves from the Stična phase.⁵⁸ Some cremation graves, dated to the Stična phase, are also known from the Stična tumuli.⁵⁹ These are Graves 30 and 110 from large Tumulus 48 and a grave with a decorated situla lid from Tumulus 76,⁶⁰ which are all exceptional finds. Together with the later cremation Grave 141a from Tumulus 48,⁶¹ they are considered to be potential burials of foreigners.⁶²

Like the Graves 1A/1 and 4, the only inhumation Grave 1A/5 with a dark footed bowl (*Pl. 4: 3*) of type 7 according to Dular, also probably belongs in the period of the Stična phase.⁶³ Despite the fact that the scarce remains of the long bones of the skeleton do not permit determination of the age and sex,⁶⁴ it most probably was the grave of a male. Such an interpretation is also indicated by the bronze circllets (*Pl. 4: 4,5*), which are similar to the circllet from the set of horse equipment in the already mentioned princely Grave I/16 from Novo Mesto.⁶⁵

Tumulus 6A at Vir pri Stični

The archaeological excavations during the construction of the sewage system in 2014 uncovered yet another (very likely) unknown tumulus (*Fig. 1: 13*). Northeast of Tumulus 6, the sewage trench was dug nearby the present-day parking lot. The remains of Tumulus 6A were discovered and with

the expansion of the excavation area investigated to a very small extent. Nonetheless, it was established that the tumulus of unknown size was created from several layers (*Pl. 9: 1-7*),⁶⁶ in which individual graves were buried.

Grave 6A/1

(486 212; 89 247; 325,101) (*Fig. 12*).

This was an inhumation grave in a grave pit with a stone construction. The grave pit, up to 1.0 m deep, dug into the fill of the tumulus (SE 102), was angular in shape and preserved in a length of 1.25 m. Several fragments of the skeleton and small fragments of the long (limb) bones were found both in the fill of the grave pit and outside it. Anthropological analysis: the sex and age were not determined.

The grave had been dug into in the past, and perhaps even (partly) looted, as is indicated by the scattered parts of the stone grave structure to the southwest of the grave pit, the scarce skeletal remnants, and some grave goods. In addition to an eared axe and a clay spindle-whorl, which were found in the grave pit, the grave also contained an indented footed bowl, an iron spearhead, a belt buckle, and a fragment of a fibula (?) (*Pl. 7: 1-6*).

Grave 6A/2

(486 212; 89 247; 324,635) (*Fig. 12*).

This was an inhumation burial in a partially preserved grave pit measuring 1.0 × 1.4 m. The grave pit was dug into the lower layer of the tumulus (SE 114) and at least in the northern part extended all the way to the decayed bedrock. Two vessels, an iron knife, and an awl were placed above the skull remains (*Pl. 8: 1-4*).

Anthropological analysis: most probably male, 20–25/30 years old (*Adultus*).⁶⁷

Grave 6A/3

(486 209; 89 245; 325,128) (*Fig. 12*).

This cremation grave in the very corner of the excavation area was not excavated. It lay in the lower layer of the tumulus (SE 106). Its presence was

⁵⁶ Dular 1982, 28 f., *Pl. 6: 46*.

⁵⁷ Knez 1993, *Pls. 16: 1; 17: 5*. Cf. Božič 2015, 48 ff.

⁵⁸ Križ 1997, *Pls. 22: II/31-1,2; 34: III/9-1; - Križ 2013, Pls. 10: I/60-1, I/62-1; 14: I/69-1; 24: XIV/2a-1; 26: XIV/4-1; 48: XIV/35-1; 49: XIV/36-1; 54: XIV/43-1; 60: XIV/51-1; 61: XIV/52-1; etc.* - Cf. Dular 1982, 29.

⁵⁹ This is not considering cremation Graves 14 and 24 from Tumulus 5 (Gabrovec et al. 2006, *Pls. 119: 14/1; 123: 24/1-2*), which are dated approximately to the early Hallstatt period (Kruh 2008, 102 ff.).

⁶⁰ Gabrovec et al. 2006, 38, *Pl. 25: 30/1-4; 83, Pl. 65: 110/1-7; 154 ff., Pl. 130-134*.

⁶¹ Gabrovec et al. 2006, 100, *Pl. 80: 141A/1-6*.

⁶² Gabrovec 2008, 40 ff.; Teržan 2008, 244 ff., *Fig. 17, n. 322*.

⁶³ Dular 1982, 48 f., *Pl. 14: 134*.

⁶⁴ See *n. 49*.

⁶⁵ Knez 1993, *Pl. 17: 7-10*. Cf. Teržan 2014b; Križ, Jereb, Teržan 2014, 478 ff.; Božič 2015, 48 ff.

⁶⁶ SE 101, -102, -106, -114 and -115; *kanal 0.1.1 (Poročilo 2013-2014)*.

⁶⁷ The age could be assessed according to the preserved teeth, including not completely erupted wisdom teeth (third molars) and the cranial seams that were still open. Despite the fact that no clear indicators for the sex had been preserved, the size of the teeth (extremely large) would indicate that this had been the burial of a male individual (M. Kovač).

indicated by the remains of a pithos-urn (similar in fabric to the urn from the Grave 1A/3 – cf. *Pl.* 6: 1). Traces of cremated remains could be seen among the pithos fragments.⁶⁸

The size of the newly discovered Tumulus 6A is not known. Assuming that unexcavated cremation Grave 3 was located in the central part, it can be hypothesized that the radius of the mound measured at least 4–5 m. Grave 3, which already lay in the layer of the tumulus, can be approximately dated by the type of the burial as well as the remains of the urn to the very beginning of the Iron Age in Dolenjska. The hypothetical male Grave 2 can also be dated to the Early Hallstatt period (*Fig.* 12). The grave goods indicate the dating of the grave, particularly the well-preserved dark fired footed bowl (ciborium), decorated with shallow grooves, type 3 according to Dular (*Pl.* 8: 2); this permits dating the grave to the Stična phase.⁶⁹ It can be best compared to the footed bowl from Tumulus XVI/1883 at Ivanec pri Družinski vasi.⁷⁰

The dating of male Grave 1 is quite clear. On the basis of the collared axe (*Pl.* 7: 4),⁷¹ and an openwork belt buckle of the early La Tène type (*Pl.* 7: 6),⁷² it can be placed in the Negova helmet phase. Such a date is also supported by the indented footed bowl (*Pl.* 7: 1), which in terms of fabric is identical to the later forms of indented pottery, like the example of in the stages indented ciboria from the Stična settlement.⁷³ Thus, Grave 1 from Tumulus 6A is the first reliable grave from the last Hallstatt phase at Stična.⁷⁴

⁶⁸ The grave was not documented (cf. *Poročilo 2013–2014*). The description is given on the basis of personal observations at the excavations in January 2014, when it could clearly be seen that a large pithos was located in the profile.

⁶⁹ Dular 1982, 45 f., *Pl.* 13: 119–123.

⁷⁰ Dular A. 1991, 27, *Pl.* 7: 13.

⁷¹ Teržan 1977 ff.; cf. Tecco Hvala 2012, 119 ff.

⁷² Frey 1974; cf. Tecco Hvala 2012, 182 ff.

⁷³ Gabrovec (ed.) 1994, *Pl.* 10: (4,5); cf. Grahek 2016, 238 ff., *Pls.* (62: 1); 65: 10.

In the analysis of the decoration of the settlement pottery from Stična, the chronological framework is also given for indented pottery (Grahek 2016, 213 f.). In note 456 there, as the earliest example of such pottery an incorrect citation was made of Grave II/1 from Kapiteljska njiva (Križ 1997, *Pl.* 1: II/1–1). The grave with a single-winged axe (n.b.: the description in the catalogue is incorrect) can certainly be dated at least to the late phase of Certosa fibulae and does not belong among the earliest graves with such pottery.

⁷⁴ Cf. Teržan 2008, 292.

LATE IRON AGE GRAVES

The arrangement of the modern sewage infrastructure in Vir⁷⁵ led to yet another exceptional archaeological discovery already in 2013. Finally, the site of (at least one) cemetery from the Late Iron Age was discovered. It lay to the west of the hillfort on the first terrace below the rampart. Although today this area is entirely built up, the first three La Tène graves were discovered between modern houses (*Fig.* 1: 14–16).

Grave 1/Lt

(486 252; 89 506; 347,523) (*Figs.* 1: 14; 13).

This was a cremation grave with an up to 0.12 m deep grave pit of rectangular shape, measuring 1.55 × 0.86 m. Limestone rocks lay along the sides of the pit, representing the remains of the stone grave structure. The burnt bone remains were gathered in the middle of the northeastern half of the pit. In addition to six vessels, the grave also contained a ritually bent sword in its scabbard, a spearhead, a shield umbo with rivets for attachment, parts of fittings, and a bronze fibula (*Pls.* 10: 1–7; 11: 1–7).

Anthropological analysis: An adult individual (*Adultus*).

Zooarchaeological analysis: To the west of the cremated remains of the deceased lay the osteological remains of a young pig (*Sus domesticus*) and chicken (*Gallus domesticus* (cf.)). A lumbar vertebra of the pig was also found in a nearby beaker with a lid (*Pl.* 10: 5), while the flask and two-handled jug (*Pl.* 10: 1,2) held numerous remains of various (infiltrated?) small mammals.⁷⁶

Grave 2/Lt

(486 256; 89 502; 347,597) (*Figs.* 1: 15; 13).

The cremation grave lay 5 m southeast of Grave 1. In the middle of the poorly preserved grave pit, measuring 0.52 × 0.44 m, and dug down to the decayed bedrock, a pile of cremated bone remains was gathered, accompanied with a flask (*Pl.* 12: 1).

Anthropological analysis: Adult individual (*Adultus-maturus*, 30–40 years old), perhaps female.⁷⁷

⁷⁵ Kanal 0.1.1. (*Poročilo 2013–2014*).

⁷⁶ E.g.: several examples of voles (*Microtus s. Pitymys*), bank vole (*Myodes glareolus*), garden or Illyrian mole (*Pitymys subterr/liecht.*), lesser white-toothed shrew (*Crocidura suaveolens*), alpine shrew (*Sorex alpinus*), bi-colored shrew (*Crocidura leucodon*), alpine or common shrew (*Sorex alpinus/araneus*), etc. (B. Tožkan, preliminary report).

⁷⁷ The female sex is indicated by a fragment of a very narrow chin (*trigonum mentale*) (M. Kovač).

Zooarchaeological analysis: The fill of the grave contained the osteological remains of a pig (*Sus sp.*) and sheep and/or goats (*Ovis s. Capra?*), with a common mole (*Talpa europaea*) in a flask.

Grave 3/Lt

(486 276; 89 511; 349,116) (Figs. 1: 16; 13).

The cremation grave, excavated in 2014, was located 24 m east of the first two graves while making utility installations at a residential house.⁷⁸ In the newly excavated trench, a damaged oval grave pit was discovered, measuring 0.54 × 0.83 m, filled with a dark grey-brown loam. In addition to the flask (Pl. 13: 1) and cremated remains, the fill of the grave pit also contained several fragments of ceramic vessels (Pl. 13: 2–4), a clay spindle whorl, a bent bronze fibula, and several iron nails (Pl. 13: 5–11), which could have entered the grave from a communal trench dug later (Pl. 13: 10,11).

Anthropological analysis: An adult individual (*Adultus* or *maturus*) with a more robust skull (male?).

Zooarchaeological analysis: The osteological remains of sheep and/or goats (*Ovis s. Capra*) were also found in the grave pit.

In addition to the described graves, 0.6 m north-east of Grave 1 a post hole lined with stones was discovered (486 253; 89 507; 347, 715), measuring 0.27 × 0.35 m,⁷⁹ with an unidentified purpose.⁸⁰ Along with other finds, mostly from the layers above the graves (Pls. 9: 8–12; 10: 8,9; 12: 2–8), the posthole indicates a greater extent of the cemetery. The finds from the layer above Grave 3 suggest that the La Tène cemetery stretched over the entire terrace (Pl. 13: 12,13). It has otherwise been acknowledged that this layer represents modern soil accumulation from the neighboring building plot.⁸¹

The first three La Tène graves from Stična significantly supplement the available information about Vir in the late La Tène period.⁸² The female

⁷⁸ It was designated in the field documentation as "Grave 1, *priključek k hiši št. 20* (installation at House no. 20)", in *Poročilo 2013–2014*, and was further assigned to *kanal 0.1.1.* and called "Grave 3".

⁷⁹ SE 17, -18/19; *kanal 0.1.1.* (*Poročilo 2013–2014*).

⁸⁰ Cf. Grahek 2015, 310.

⁸¹ SE 003, *priključek k hiši št. 20* (*Poročilo 2013–2014*, 156).

⁸² Grahek 2016, 279 ff. Cf. Gabrovec (ed.) 1994, 154 ff.; Frey, Gabrovec 1969, 12 ff. (= Frey 1969, 11 ff.); Gabrovec,

Grave 2/Lt can be dated to the earlier stage, in the Mokronog IIIa phase.⁸³ As only a flask of type 2 was found in the fill (Pl. 12: 1), approximate dating of Grave 2 to the Mokronog III phase or LT D is more suitable.⁸⁴ The last phase of settlement of the Stična hillfort, called the LT crosswall 2 phase,⁸⁵ can be related to Graves 1/Lt and 3/Lt with certainty.

A male with full battle equipment was buried in Grave 1/Lt (Pl. 11). This consisted of a sword in a scabbard with a spur-shaped chape,⁸⁶ a spearhead with a long, narrow blade and rhomboid section,⁸⁷ and a circular shield umbo with a rounded dome and four ribs on the horizontal flange.⁸⁸ On the basis of the weaponry set, the grave could be dated to the Mokronog IIIa or LT D1 phase,⁸⁹ although the dating of this grave is dictated by the bronze fibula of the Gorica type (Pl. 10: 7)⁹⁰ and the Roman period two-handled jug (Pl. 10: 2). Comparisons for the latter can primarily be found among pottery material dated to the 1st century AD,⁹¹ although such jugs can certainly also be earlier.⁹² This is confirmed by Grave 21 from Idrija pri Bači, where a similar jug was found in a grave with fibulae of the Jezerine and Aucissa types,⁹³ as well as Grave 1042 from Kongresni trg in Ljubljana, which is also dated to the period between 20–15 BC and AD 5–15.⁹⁴ For the chronological determination of this Stična grave, it is also noteworthy that among the imported Roman pottery from the settlement there are no examples that would extend to the Augustan period.⁹⁵ Grave 1/Lt is thus dated to the period of the Mokronog IIIb or LT D2 phase. The probable

Frey, Foltiny 1969, 192 (= Gabrovec, Frey, Foltiny 1970, 25); Dular, Tecco Hvala 2007, 150 ff.; Teržan 2014a, 451 f.

⁸³ Grahek 2016, 253 ff., Fig. 78: 1–44; 82.

⁸⁴ Grahek 2016, 141, Fig. 44: G 2. – Cf. Božič 1987, 876 ff.; Božič 1999, 210 ff.; Božič 2008, 120 ff.

⁸⁵ Grahek 2016, 240 ff., Fig. 82.

⁸⁶ Cf. Gleser 2005, 121 ff.; Gleser 1999, 49 ff. See also Adler 1993, 63 ff.

⁸⁷ Cf. Adler 1993, 92, Fig. 24: La2.

⁸⁸ Type Novo Mesto 169 according to Bockius, Łuczkiwicz (2004, 94 ff.). Cf. Windl 1975, Pls. 41: 2; 55: 17; Knez 1992, Pl. 61: 2; Gaspari et al. 2013; Breščak 2015, 82 f.

⁸⁹ Božič 1999, 211 f.

⁹⁰ Demetz 1999, 106, Pl. 27; Guštin 1991, 42 f.; Dizdar, Tonc 2013, 55 ff.; Drnić, Tonc 2014, 196 f., Map 4.

⁹¹ Cf. Schindler-Kaudelka 1989, 37 ff., Pl. 24/16; Horvat 2006, 16.

⁹² Cf. Pernet et al. 2006, 220.

⁹³ Guštin 1991, Pl. 21: 1–10.

⁹⁴ Gaspari et al. 2015, 143 ff., Pl. 2: 16.

⁹⁵ Grahek 2016, 259 ff., 283.

male Grave 3/Lt also belongs to the same period, as its dating is determined by a winged fibula of the Almgren 238a type (*Pl. 13: 6*).⁹⁶

CONCLUSION

The presented investigations at Vir pri Stični resulted in certain new information that significantly supplements the already known image of Stična in the Iron Age (*Fig. 2*). With the discovery of cremation Graves 1 to 3 (2013) at Virski potok, it is now clear that the flat cemeteries were not located merely east of the hillfort; we can theorize that the flat cremation graves lay in the entire region of the known tumulus cemetery. This is supported by Graves 4 to 6 (2013) discovered between Tumuli 2 and 3 at Virska gmajna. Furthermore, several cremation graves that can be related to the tumuli were also discovered: the cremation grave from Tumulus 3 (Grave 3/1: 2013), which is dated to the Podzemelj 2 phase, and other graves from previously unknown tumuli. This was the destroyed Tumulus (?) 1A, where in addition to the one inhumation grave (Grave 1A/5) other, probably contemporaneous cremation burials were also excavated (particularly Graves 1A/1 and 1A/4). These now demonstrate that even at Stična it is no longer possible to speak of an immediate implementation of inhumation, as had been indicated by the investigations of the large Tumulus 48, but rather that cremation burial could have continued at least into the period of the Stična phase. In the second newly discovered Tumulus 6A, more important than the presence of a cremation burial (unexcavated Grave 6A/3) was the discovery of the first grave from the latest Hallstatt phase in Dolenjska. Until the discovery of the Grave 6A/1,

only single finds of the Negova phase were known from Stična. Despite this, a continuous inhabitation to the end of the Late Iron Age was assumed until the analysis of the finds from the settlement excavations was completed. The remnants from metallurgical activities at Kojina can probably also be dated to the Late Iron Age. Even more important is the discovery of the location of the La Tène cemetery at Stična. On the western side of the hillfort and also on the first terrace below the rampart, three La Tène graves were excavated. In addition to the perhaps somewhat earlier female Grave 2/Lt, two male graves discovered here belong to from the period of the Mokronog IIIb phase or LT D2, with the rich warrior Grave 1/Lt standing out in particular.

CATALOGUE

(cfr. Slovenian text under 'Katalog')

The finds from both presented archaeological excavations will be kept, together with the complete field documentation, in MGML, Mestni muzej Ljubljana. For the metal finds that were conserved in the MGLM, Konservatorsko središče Ščit, their evidence numbers are cited (EG).

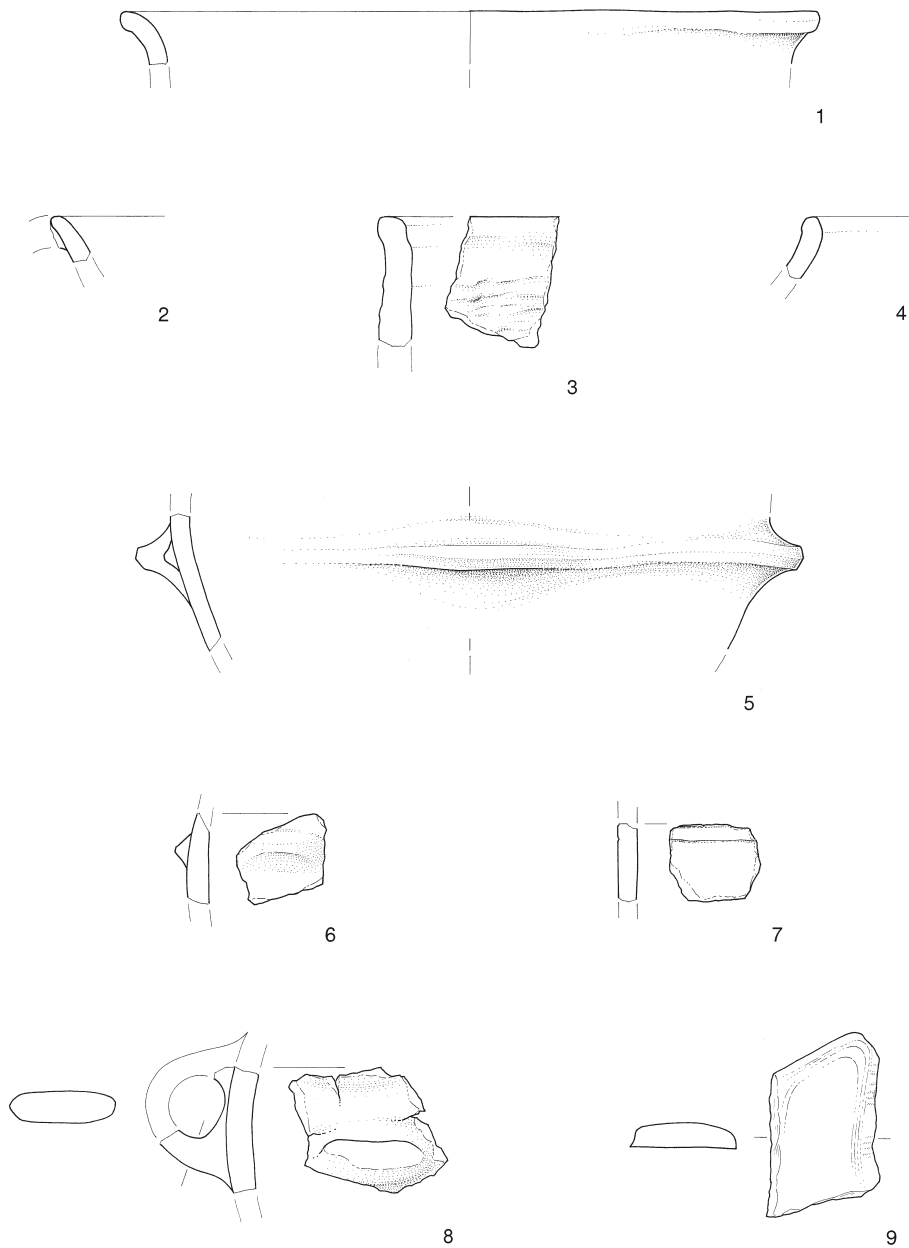
Remark: * = finds not drawn.

Translation: Barbara Smith Demo

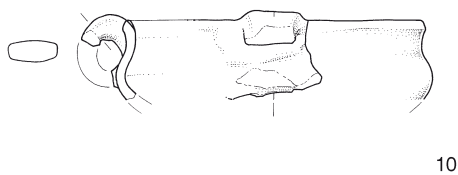
Lucija Grahek
Znanstvenoraziskovalni center SAZU
Inštitut za arheologijo
Novi trg 2
SI-1000 Ljubljana
lucija.grahek@zrc-sazu.si

⁹⁶ Demetz 1999, 42 ff.; Guštin 1991, 46 f.

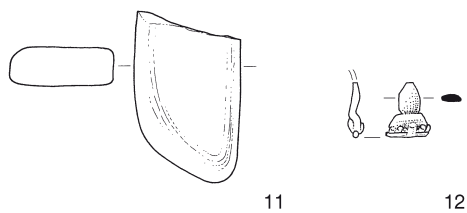
SE 4

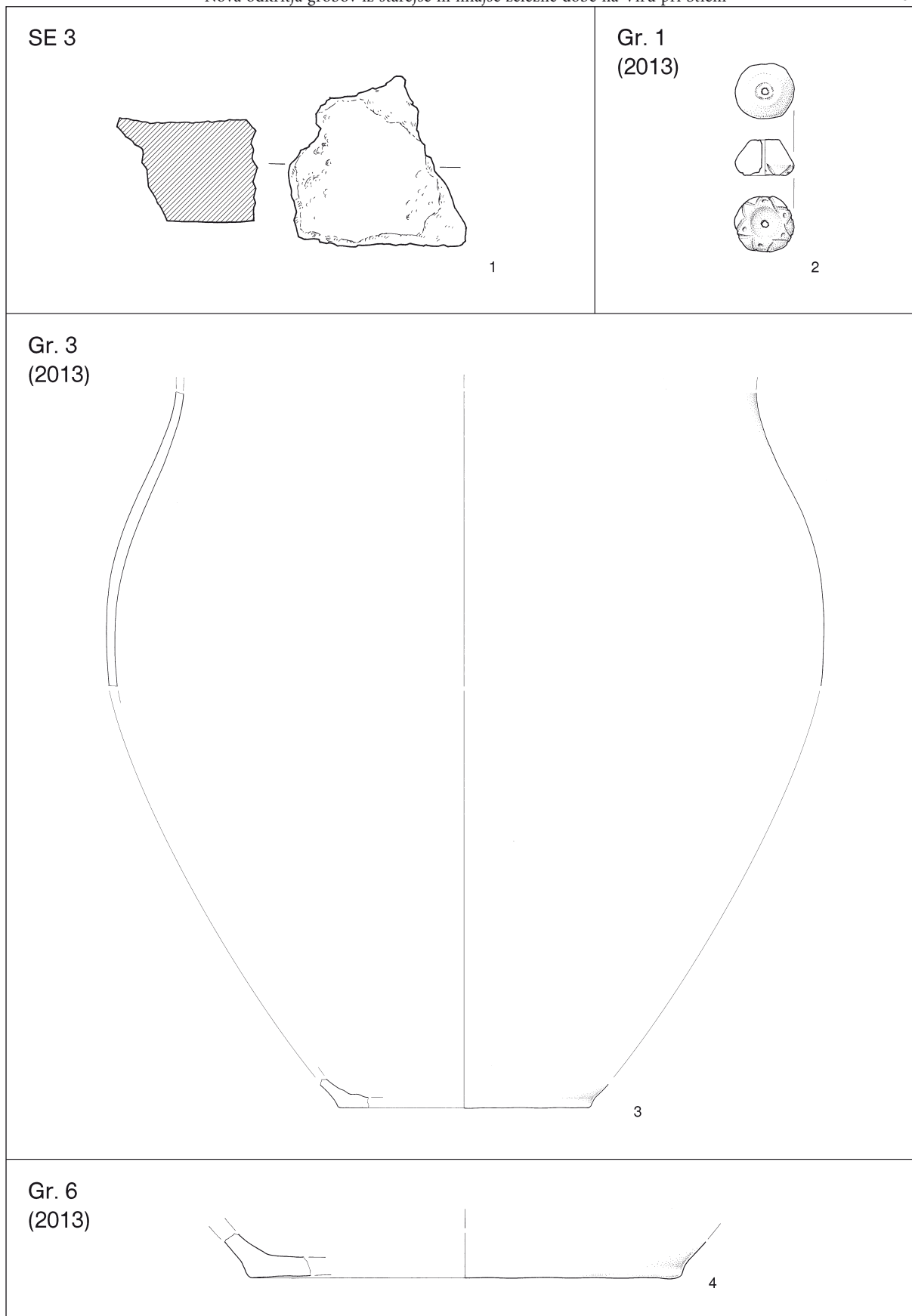
SE 2

Kojina

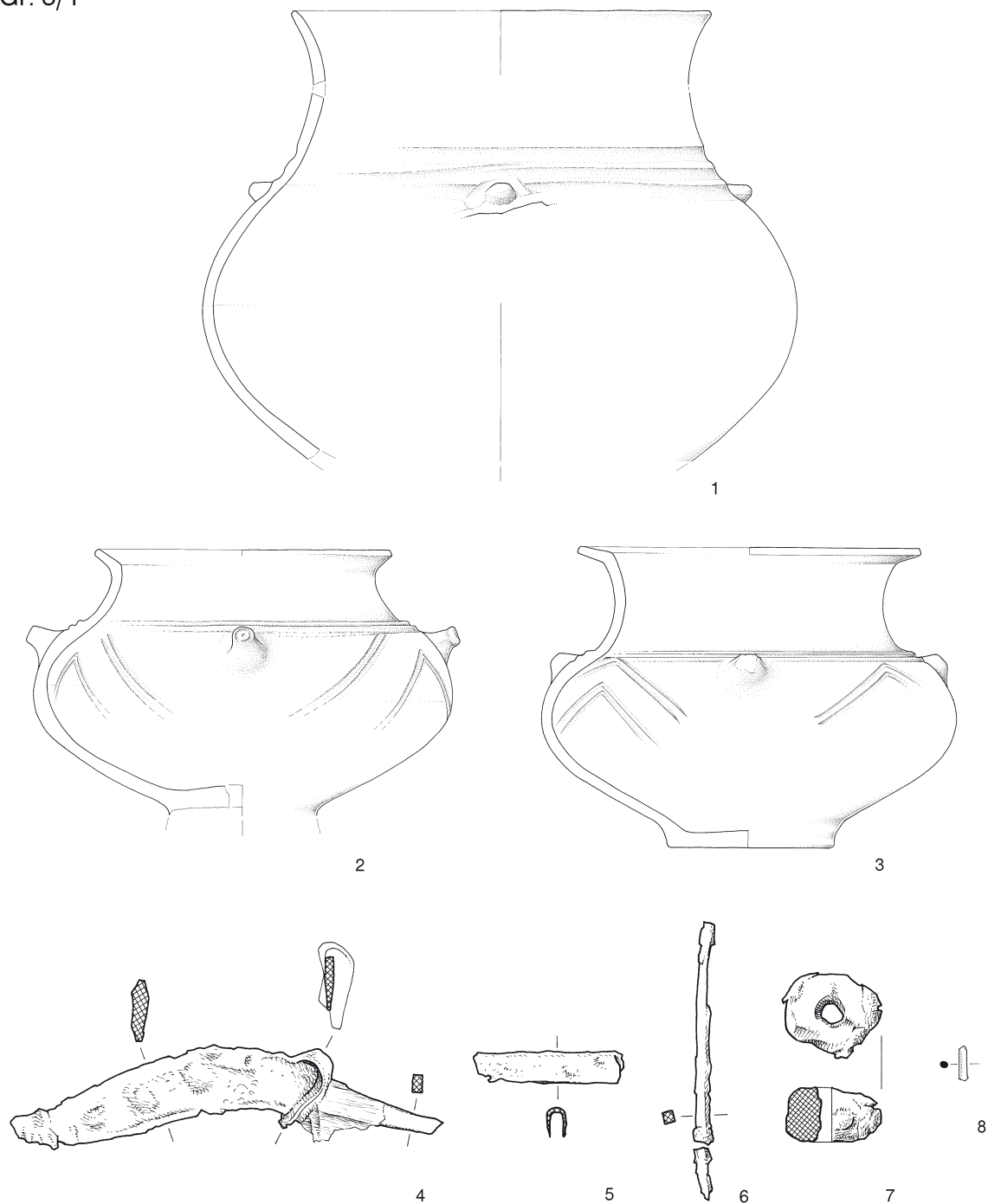
T. I: 1-10 Virska gmajna; 11-12 Kojina, metalurško območje. 1-8,10 keramika; 12 bron; 9,11 kamen. M. = 1:3 (12 = 1:2).
 Pl. I: 1-10 Virska gmajna; 11-12 Kojina, metallurgical area. 1-8,10 pottery; 12 bronze; 9,11 stone. Scale = 1:3 (12 = 1:2).

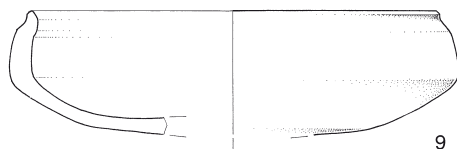
T. 2: 1–3 Virski potok; 4 Virska gmajna. 2–4 keramika, 1 bron. M. = 1:3 (3 = 1:4).

Pl. 2: 1–3 Virski potok; 4 Virska gmajna. 2–4 pottery, 1 bronze. Scale = 1:3 (3 = 1:4).

Gr. 3/1

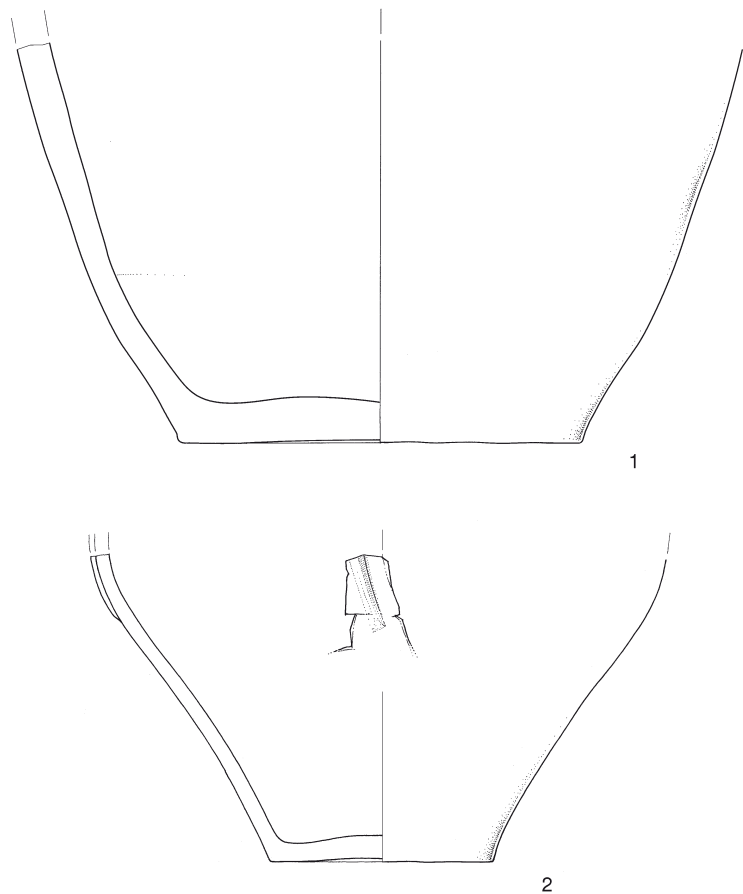

SE 25

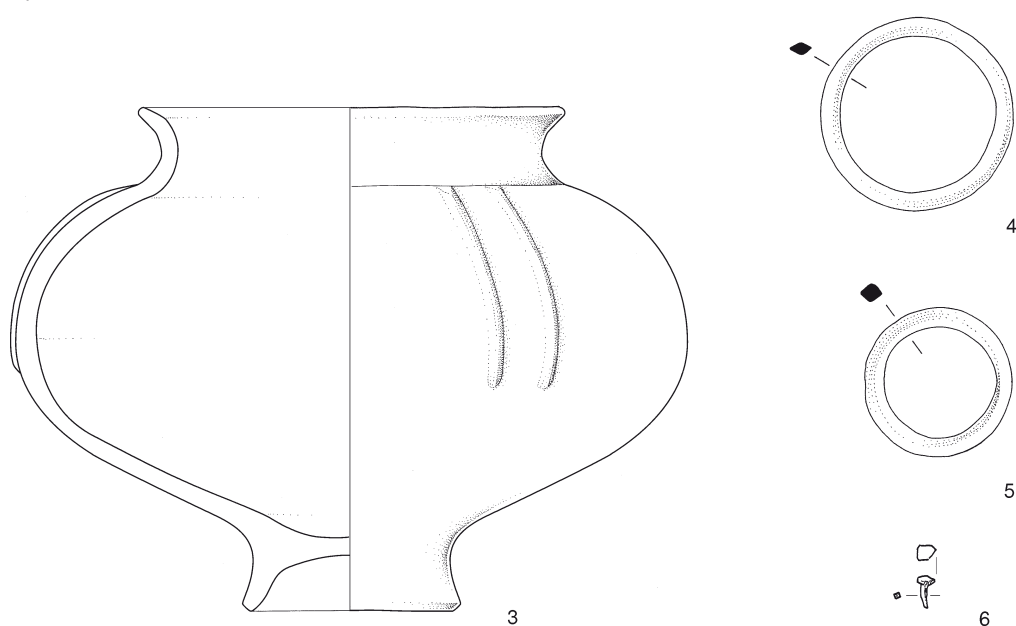

T. 3: Vir pri Stični. 1–8 grob 3/1; 9 iz uničenih grobov. 1–3,9 keramika; 4–7 železo; 8 bron. M. 1–3 = 1:4; 4–9 = 1:3.
 Pl. 3: Vir pri Stični. 1–8 Grave 3/1; 9 from destroyed graves. 1–3,9 pottery; 4–7 iron; 8 bronze. Scale 1–3 = 1:4; 4–9 = 1:3.

Gr. 1A/1

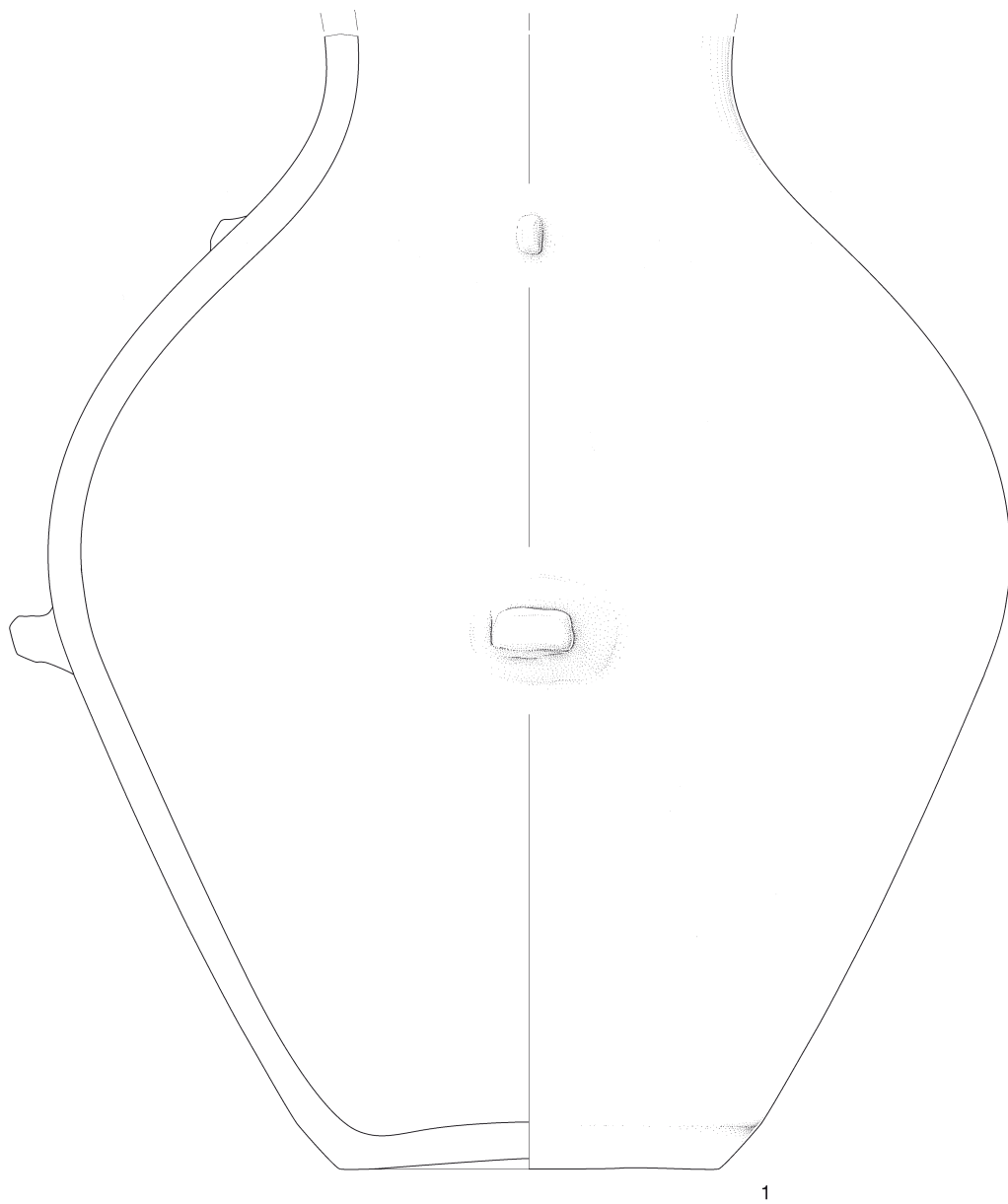
Gr. 1A/5

T. 4: Vir pri Stični. Gomila(?) 1A, grobova 1A/1 in 1A/5. 1–3 keramika; 4,5 bron; 6 železo. M. = 1:3 (6 = 1:2).

Pl. 4: Vir pri Stični. Tumulus (?) 1A, Graves 1A/1 and 1A/5. 1–3 pottery; 4,5 bronze; 6 iron. Scale = 1:3 (6 = 1:2).

Gr. 1A/4

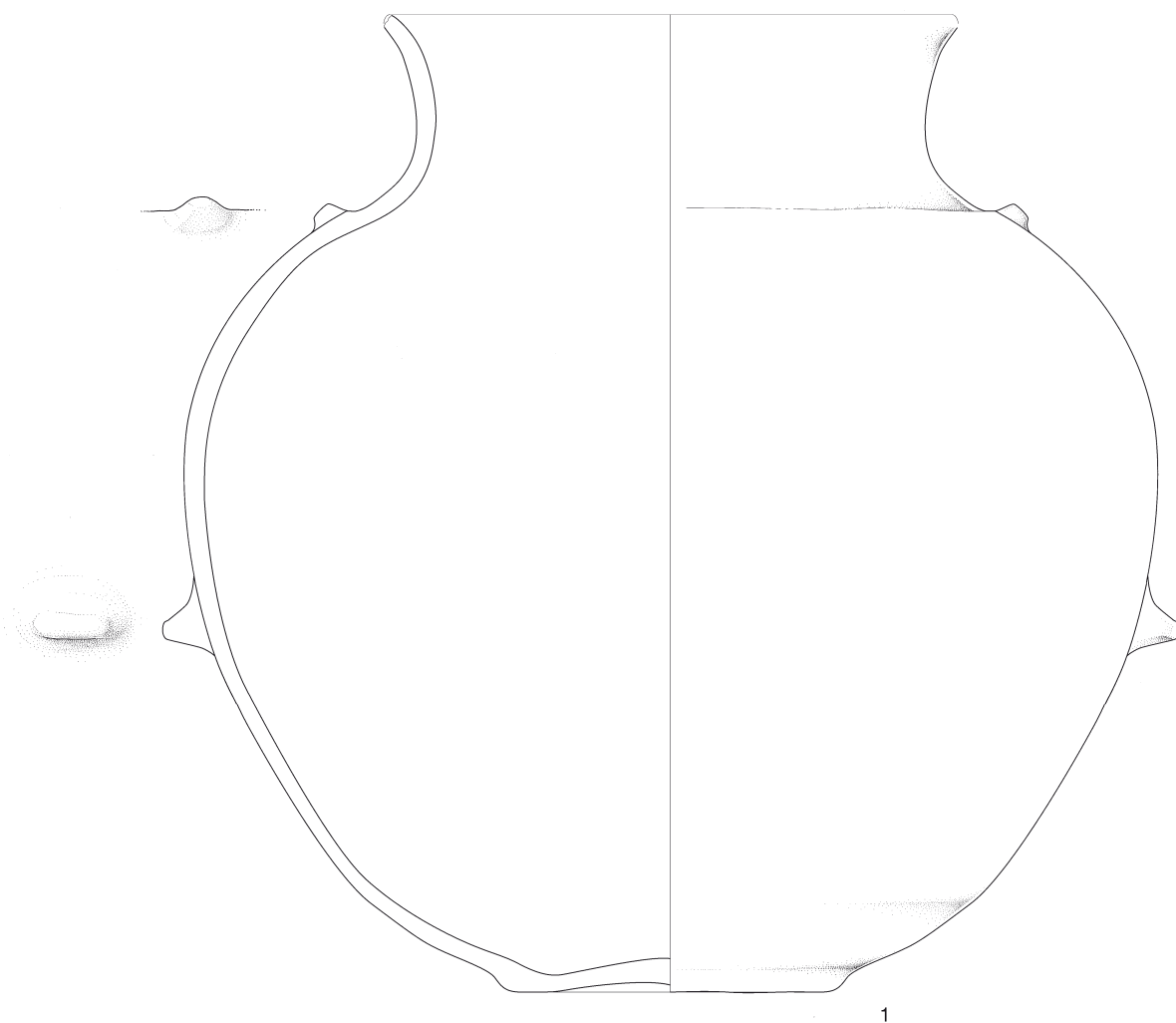

2

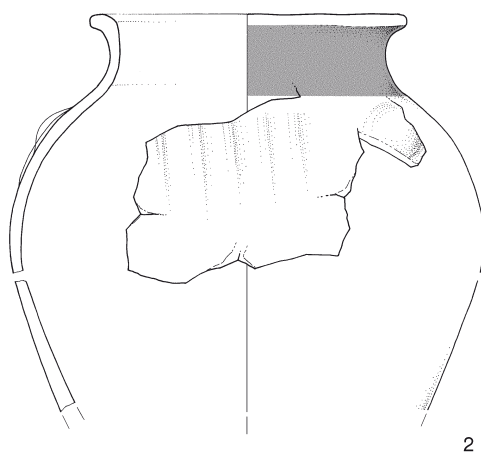
T. 5: Vir pri Stični. Gomila(?) 1A, grob 1A/4. 1 keramika; 2 bron. M. 1= 1:4; 2 = 1:2.

Pl. 5: Vir pri Stični. Tumulus (?) 1A, Grave 1A/4. 1 pottery; 2 bronze. Scale 1= 1:4; 2 = 1:2.

Gr. 1A/3

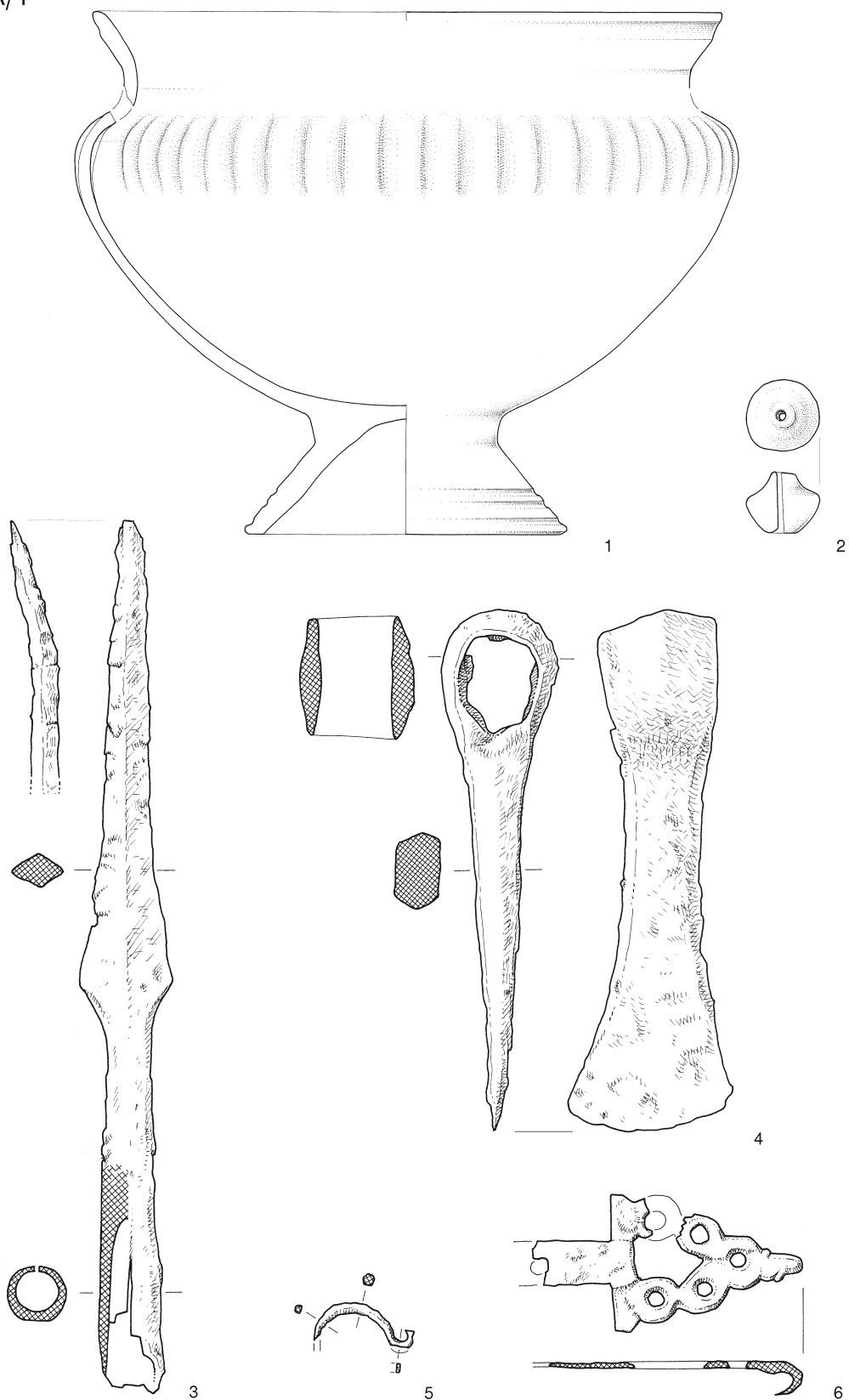
N 1A/7

T. 6: Vir pri Stični. Gomila(?) 1A, grob 1A/3 in najdba 1A/7. Keramika. M. = 1:3.

Pl. 6: Vir pri Stični. Tumulus (?) 1A, Grave 1A/3 and Find 1A/7. Pottery. Scale = 1:3.

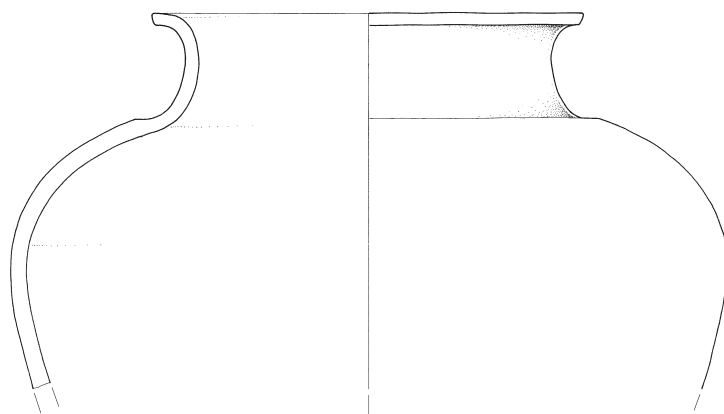
Gr. 6A/1

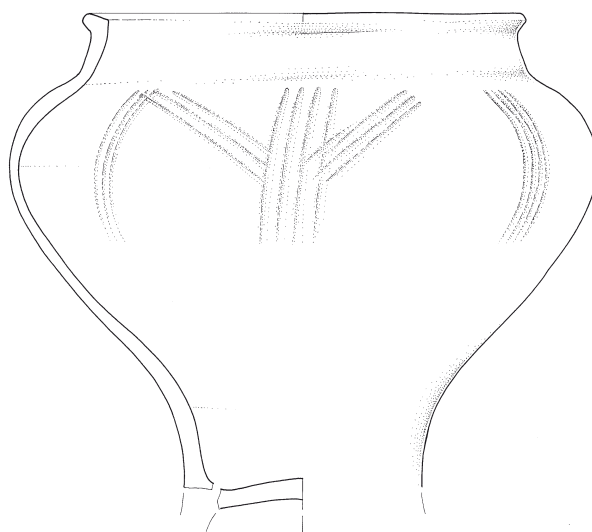
T. 7: Vir pri Stični. Gomila(?) 6A, grob 6A/1. 1,2 keramika; 3-6 železo. M. = 1:3.

Pl. 7: Vir pri Stični. Tumulus (?) 6A, Grave 6A/1. 1,2 pottery; 3-6 iron. Scale = 1:3.

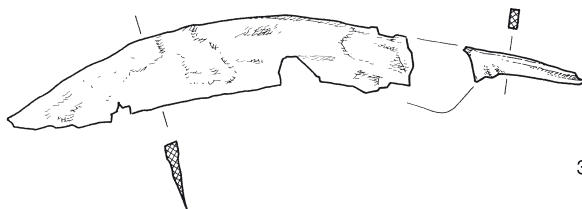
Gr. 6A/2

1

2

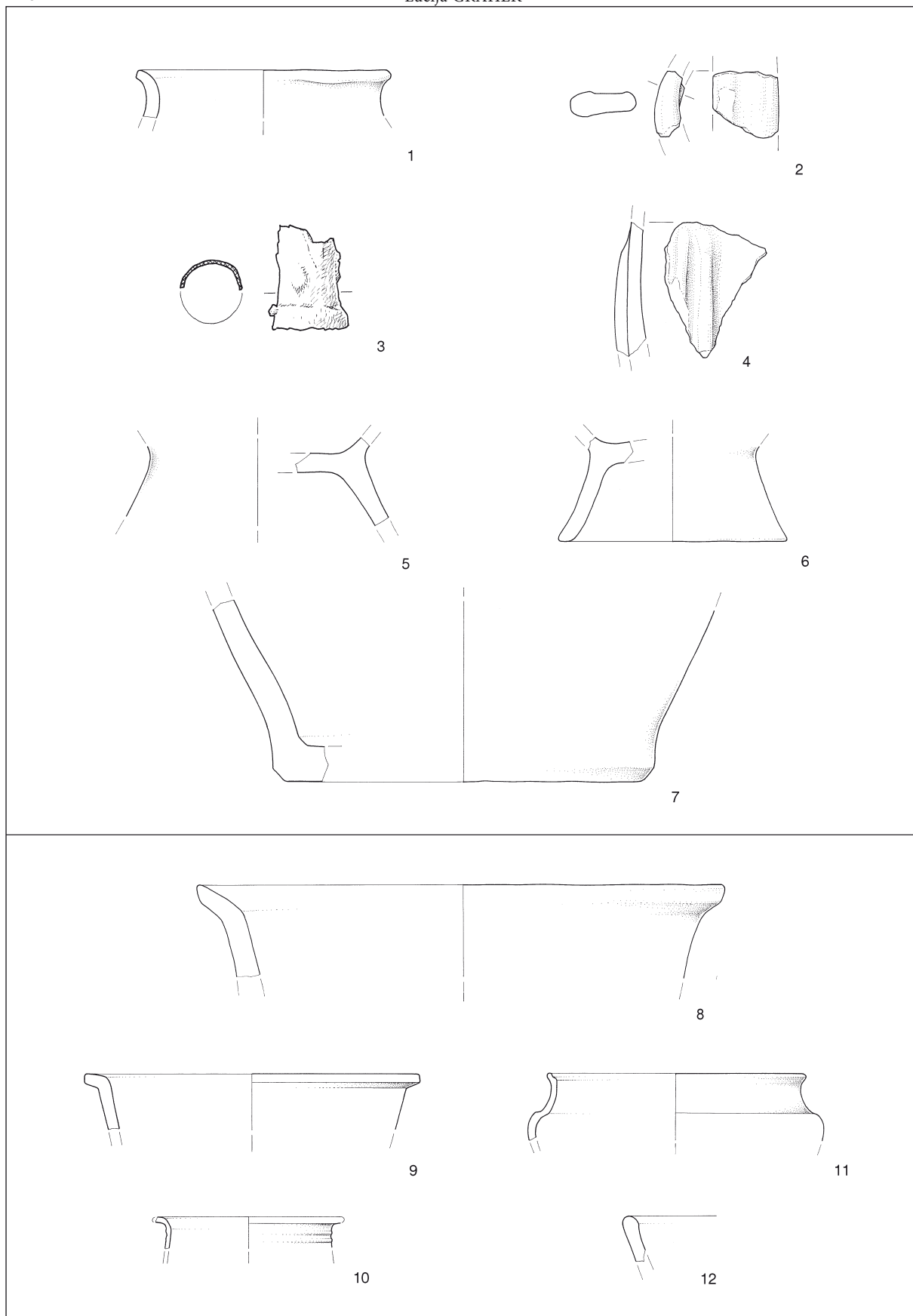
3

4

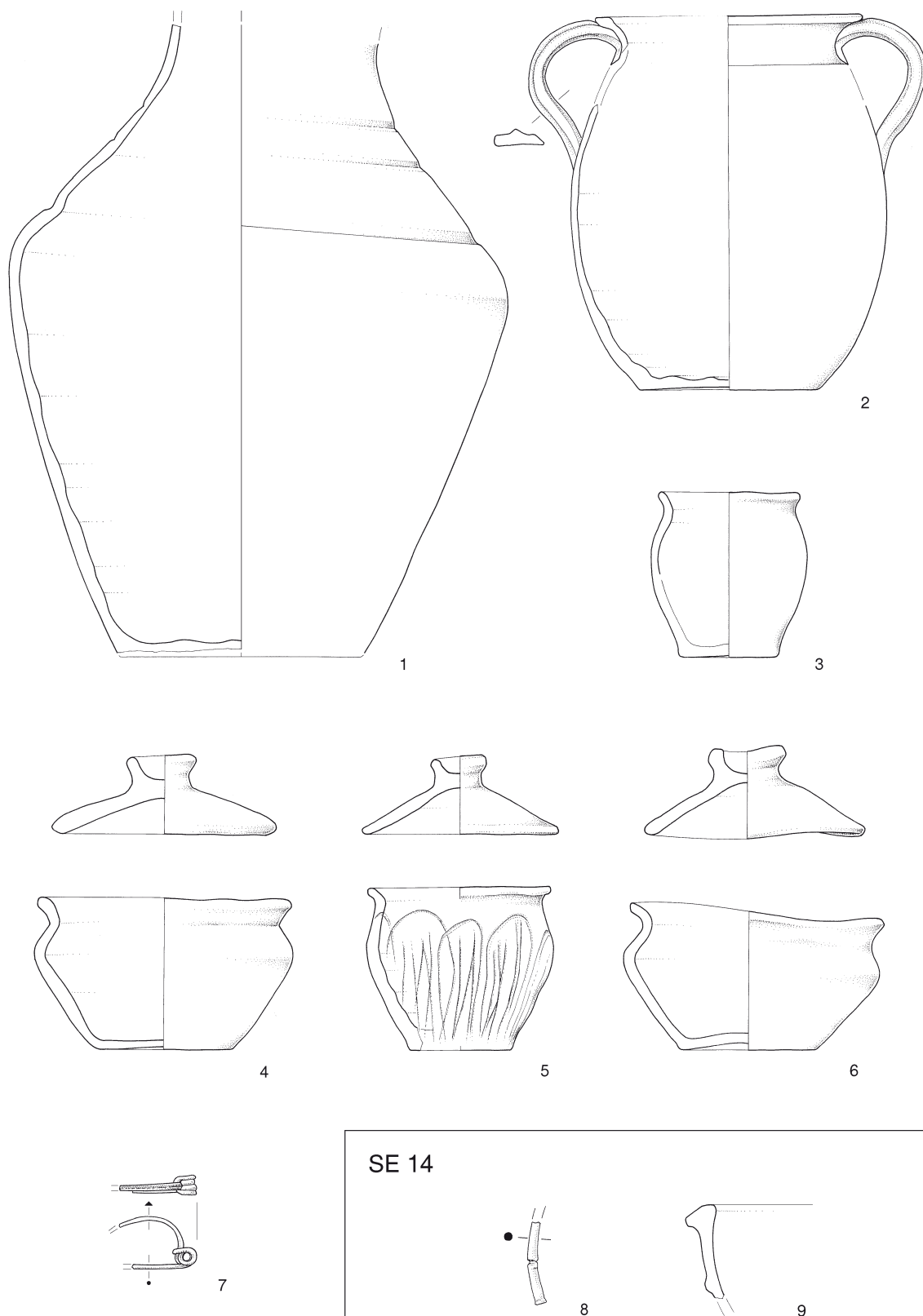
T. 8: Vir pri Stični. Gomila(?) 6A, grob 6A/2. 1,2 keramika; 3,4 železo. M. = 1:3.

Pl. 8: Vir pri Stični. Tumulus (?) 6A, Grave 6A/2. 1,2 pottery; 3,4 iron. Scale = 1:3.

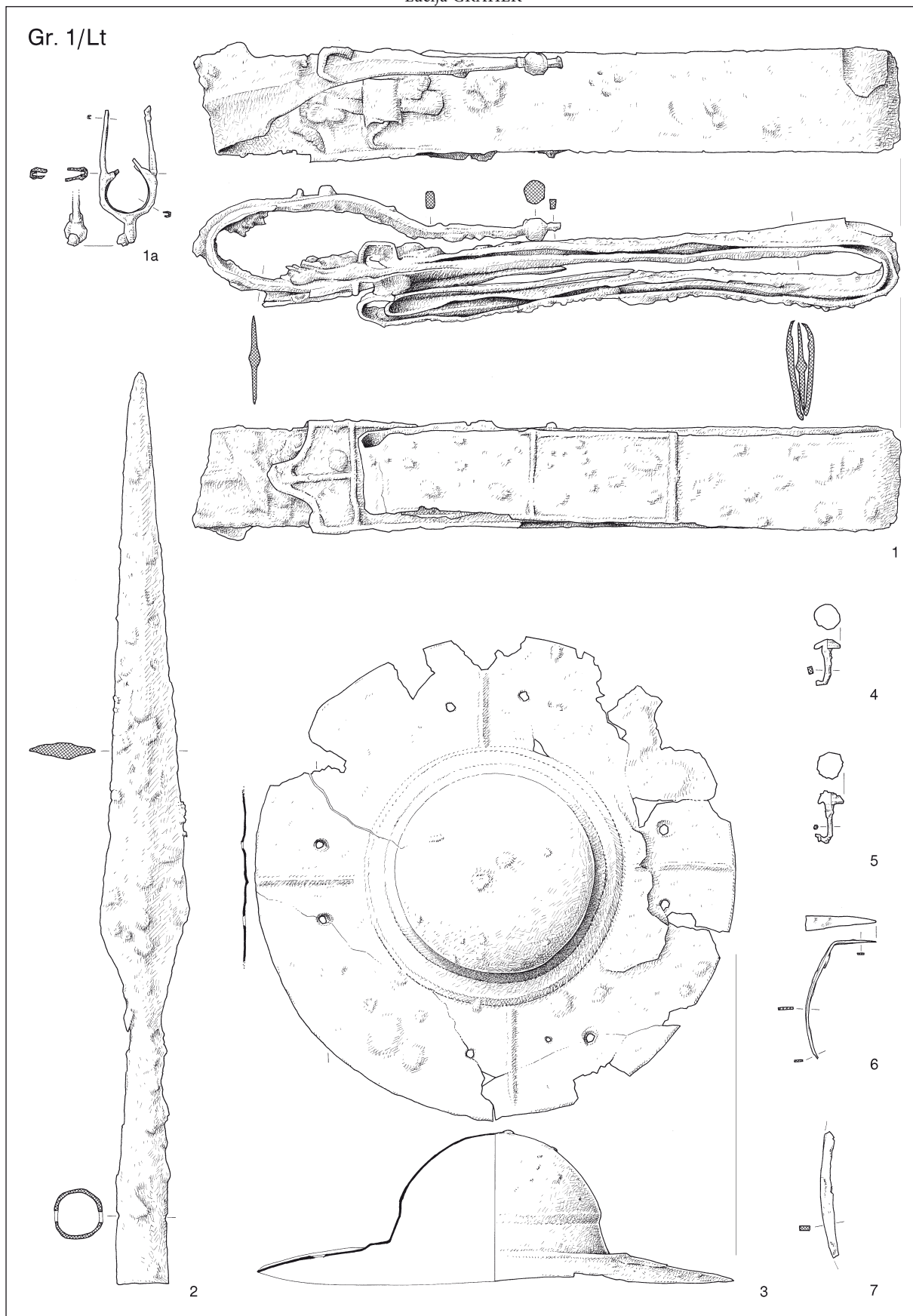
T. 9: Vir pri Stični. 1-7 nasutje gomile 6A; 8-12 grobišče iz mlajše železne dobe. Keramika (3 železo). M. = 1:3.
 Pl. 9: Vir pri Stični. 1-7 fill of Tumulus 6A; 8-12 cemetery from the Late Iron Age. Pottery (3 iron). Scale = 1:3.

Gr. 1/Lt

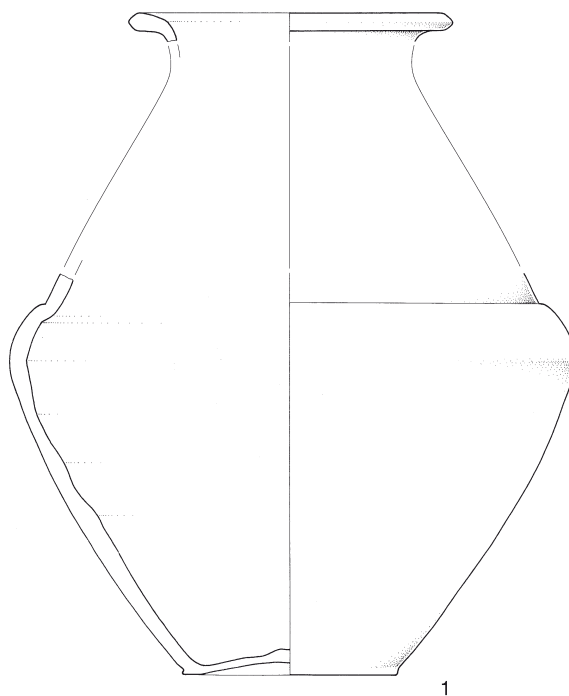
T. 10: Vir pri Stični. 1-7 grob 1/Lt; 8,9 plast nad grobom 1/Lt. 1-6,9 keramika; 7,8 bron. M. = 1:3 (7 = 1:2).

Pl. 10: Vir pri Stični. 1-7 Grave 1/Lt; 8,9 layer above Grave 1/Lt. 1-6,9 pottery; 7,8 bronze. Scale = 1:3 (7 = 1:2).

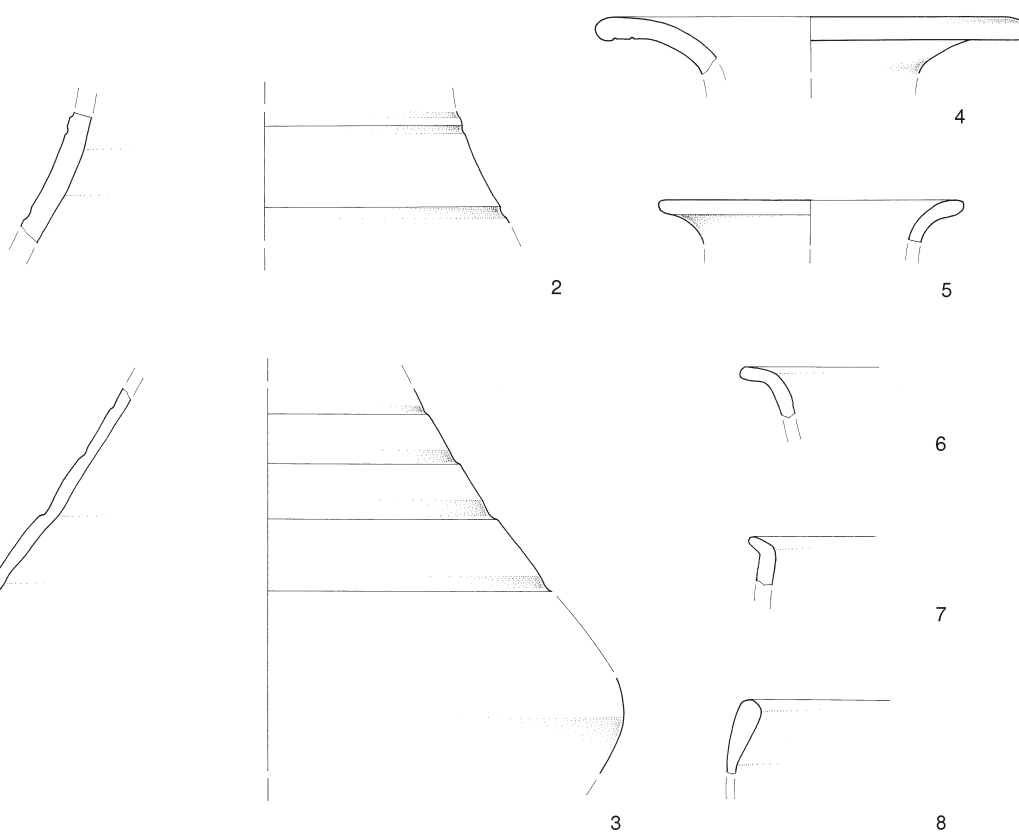

T. 11: Vir pri Stični. Grob 1/Lt. Železo. M. = 1:3.
 Pl. 11: Vir pri Stični. Grave 1/Lt. Iron. Scale = 1:3.

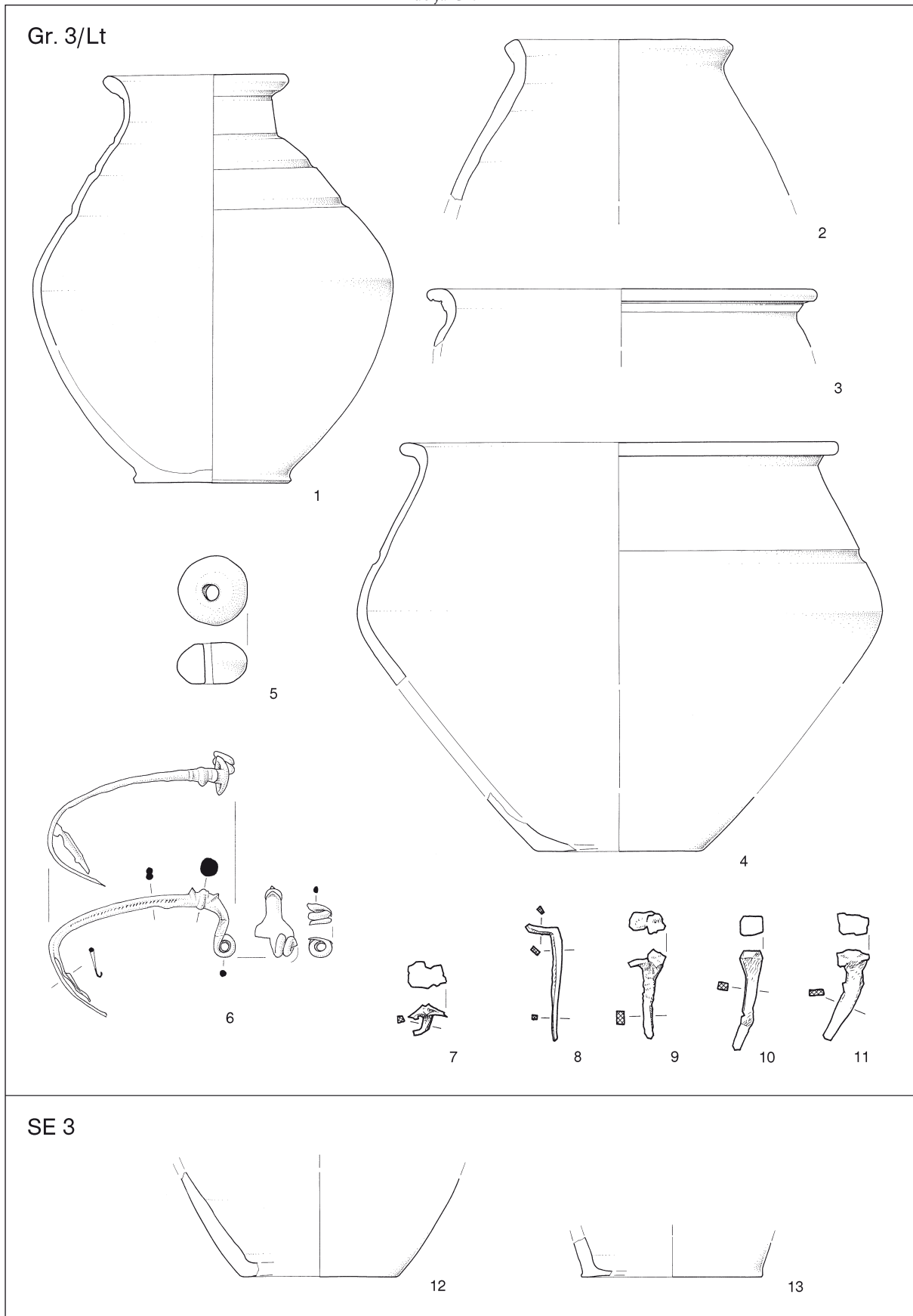
Gr. 1/Lt

SE 10

T. 12: Vir pri Stični. 1 grob 2/Lt; 2-8 plast nad grobom 2. Keramika. M. = 1:3.
 Pl. 12: Vir pri Stični. 1 Grave 2/Lt; 2-8 layer above Grave 2. Pottery. Scale = 1:3.

T. 13: Vir pri Stični. 1-11 grob 3/Lt; 12,13 plast nad grobom 3. 6 bron; 7-11 železo; ostalo keramika. M. = 1:3.
 Pl. 13: Vir pri Stični. 1-11 Grave 3/Lt; 12,13 layer above Grave 3. 6 bronze; 7-11 iron; the rest pottery. Scale = 1:3.